

ΦΛΟΓΕΣ

Γιὰ νὰ φωτιάη τὸ πρόσωπο τὸ ἐρωτικὸ τῆς Νιότης,
ἀναίμα τὴν ἀγάπη μου λαμπάδα στὸ εἶδωλό της.
Φυσώντας ὑπουλα ὁ καιρὸς, μὲ φθονερὸ τὸ μάτι,
τῶσθησε τὸ ψηλὸ κερὶ στὸν πλούσιο κροστᾶτη...

Γιὰ νὰ τὸ θρέψω δυνατὰ τὸ Μῖσος στὴν καρδιά μου,
τὴν περηφάνεια μου ἀνάμα φωτιά περιγυρά μου.
Μὰ πέφτει δίκαια ὀργὴ Θεοῦ στὸν πύρινο τὸ φράχτη
καὶ γύρω μου δὲν ἔμεινε παρὰ ἓνας κύκλος στάχτη...

Γιὰ νὰ κρατήσω ἀκοίμητη τὴ θύμησή σου ὡς πέρα,
φλόγα στὸν τάφο σου ἀνάμα τὸν πόνο μου, Μητέρα.
Περνα ὁ καιρὸς, φυσάει βοριάς, λυγᾶει τὸ κυπαρίσσι,
ὅλα πεθαίνουν μέσα μου, μὰ ὁ Πόνος δὲ θὰ σβῆση!

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Η "ΚΑΛΗ ΤΑΞΙΣ,, ΚΑΙ Η ΚΑΚΗ

Θέλουν νὰ ποῦν πὼς ἡ «καλὴ τάξις» — οἱ μεγαλοαστοί, οἱ ζάπλοτοι, οἱ ἑλληνοευρωπαϊοί, οἱ ἀθηνοπαριζιάνοι — περιφρονοῦν τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον, δὲν διαβάζουν νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ κ. Μελάς τὸ ἀποδίδει στὸ περιεχόμενό της. Οἱ συγγραφεῖς μας, λέει, ἀγνοοῦν αὐτὴ τὴν τάξη, καὶ φυσικὰ κι' ἡ τάξη τοὺς ἀγνοεῖ. Στὰ βιβλία τους ζωγραφίζουσι μόνον ἀγρότες, μικροαστοὺς, ἐργάτες κι' ἀλήτες. Ἦ ἐνδιαφέρο λοιπὸν μπορεῖ νὰ λάβῃ μιὰ κυρία, ἓνα κορίτσι τοῦ καλοῦ κόσμου γιὰ τέτοιου εἶδους παλιανθρώπους; Ἡ κ. Μαρία Ἀργυροπούλου τὸ ἀποδίδει στὴ γλῶσσα. Ἡ νέα λογοτεχνικὴ γλῶσσα, λέει, εἶναι ἀπλοῦστατα ἡ «γλῶσσα τοῦ δρόμου καὶ τοῦ χωριοῦ». Πῶς μπορεῖ λοιπὸν ν' ἀνεχθῇ τέτοια βρωμόγλωσσα ἢ «καλὴ τάξις»; πῶς νὰ πιάσῃ λογοτεχνικὸ βιβλίον ἓνας ἑλληνοευρωπαῖος, μιὰ ἀθηνοπαριζιάνα, χωρὶς νὰ τὸ πετάξῃ μὲ φρίκη κι' ἀγανάκτηση; Τὸ παρελθόν· τοῦ παρελθού, ὁ καταπιόντας, τὸ γεγονότος, τὸ ὄντος, ὁ... εἰσαγγελέας, εἶναι λόγι' αὐτὰ, πρὸς Θεοῦ, γιὰ τὸ αὐτί, γιὰ τὸ μάτι, γιὰ τὸ στόμα ἀνθρώπων πού παίρνουσι καθ' ἡμέραν τὸ ἀρωματικὸ τους λουτρό;

Ἐ, λοιπὸν, ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ συκοφαντίες. Ἡ «καλὴ τάξις» εἶναι πολὺ λιγώτερο ἀνόητη ἀπ' ὅσο θέλουσι νὰ μᾶς τὴν παραστήσουσι. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, δὲν περιφρονεῖ καθόλου τὸ ἐθνικὸ της βιβλίον. Ἀπεναντίας, ἄρχισε κι' αὐτὴ νὰ τὸ διαβάξῃ μὲ περισσώτερη ἀγάπη, ἰσα-ἰσα ἀπὸ τότε πού γράφεται στὴ δημοτικὴ. Στὴν τάξη αὐτῇ, πού φυσικὰ ὑπῆρχε πῶς ἀνεπτυγμένη καλαισθησία, προξενούσαν μιὰν ἀνεκφραστὴ ἀποστροφή ποιήματα, ρομάντσα, διηγήματα γραμμένα στὴν καθαρεύουσα. Ἄλλ' ἀπὸ τότε πού οἱ συγγραφεῖς μας γνώρισαν τὴ γλωσσικὴ ἀλήθεια, ἔκαμαν ἀρκετὰ καὶ τὴν κατάκτηση αὐτῆς τῆς τάξης καὶ σήμερον—μεγάλον τους καύχημα—τὰ βιβλία τους βρίσκονται, ὅπως στὸ καλύδι, καὶ στὸ μέγαρον. Ἐνας καλὸς παρατηρητὴς αὐτὸ μόνον θὰ εἶχε τώρα νὰ πιστοποιήσῃ: τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον διαβάζεται κι' ἀπὸ ἀνθρώπους πού ὡς χυθὸς δὲν ἐδιάβαζαν παρὰ γαλλικὰ ἢ ἀγγλικὰ.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια πῶς τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον, μὲ τὴ γλῶσσα του, τοὺς προξενεῖ τὴ φρίκη πού φαντάζεται ἢ κυρία Μαρία Ἀργυροπούλου. Γιατί, ἀπλοῦστατα, δὲν εἶναι ἀλήθεια

καὶ πῶς οἱ δόκιμοι πεζογράφοι μᾶς μεταχειρίζονται τὸν τύπον τὸ παρελθόν (γιατί ὄχι καὶ παρεθού;) ἢ ὄντος. Αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ γράφουν ἀκόμα οἱ γελοιοὶ πού δὲν τοὺς διαβάξῃ κανένας. Ὑπάρχουν ὅμως — γιὰ τὸ Θεὸ! — τέτοιες ὑπερβολὲς καὶ ἀκαλοιοθηλαῖες στὰ πεζογραφήματα τοῦ Δροσίνη, τοῦ Νιρβάννα, τοῦ Παπαντωνίου, τοῦ Μελά, τοῦ Ξενοπούλου, τοῦ Τραυλαντώνη καὶ τῶν ἄλλων διαβαζομένων δημοτικιστῶν; Ὁ καταπιόντας... ἔ, βέβαια, δοκίμασαν κάποτε νὰ νικηθῶσι καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς δρους καὶ μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ γράφηκαν κάμποσα βιβλία, ὅπως ὁ «Ἀνθρώπινος μηχανισμός» τῆς Παπαδόπουλου κι' ὁ «Ἡλιος καὶ Φεγγάρι» τοῦ Πάλλη. Τὸ πείραμα ὅμως — τὸ σεβαστὸ πείραμα, πού μόνον ἓνας ἀφιλοσόφητος εὐφυολόγος ὡς τὸν κ. Πῶπ μπορεῖ νὰ τὸ σχετίξῃ μὲ τὴ «λεξιπροαγωγία» τοῦ μακαρίτη Μελαχροίνου — δὲν πέτυχε. Καὶ σήμερον ἔχουμε ἐξαιρετὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία στὴ δημοτικὴ, ὡς τὴν «Ἀστρονομία» τοῦ Ἐλισσαίου Γιαννίδη, ὅπου οἱ ὄροι τῆς καθαρεύουσας διατηροῦνται, συμμορφωμένοι κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὸ τυπικὸ τῆς δημοτικῆς.

Ἔτσι γράφουν οἱ δόκιμοι πεζογράφοι μᾶς, δημοτικιστὲς λογοτέχνες ἢ ἐπιστήμονες. Ἄλλα εἶναι ἐξυπνάδες ἢ συκοφαντίες. Κι' ὅσο γιὰ τὸν τύπον εἰσαγγελέας, πού ἡ κυρία Ἀργυροπούλου τὸν βάζει μέσα στοὺς φριχτούς — τὸν λέγει μάλιστα ἀγνωστο! — ἔχει πολὺ ἄδικο, γιὰτ' εἶναι τύπος γνωστότατος σ' ὅλες τὶς κοινωνικὰς καὶ τὶς σχολικὰς τάξεις καὶ δὲν ὑπάρχει σήμερον ἀνθρώπος πού νὰ μὴ λήθῃ, στὴν καθημερινὴ του ὁμιλία, εἰσαγγελέας, γραφεύς, διανομέας καὶ καθεξῆς. Ἐπεισοῖοι τύποι, πού ἀπαντᾶ κανεὶς καὶ στὰ βιβλία τῶν δοκίμων πεζογράφων μᾶς, κάθε ἄλλο προξενοῦν παρὰ φρίκη. Περνοῦν ἀπαρατήρητοι, ὅπως ὅλοι οἱ κοινοὶ καὶ φυσικοὶ τῆς ὁμιλουμένης. Ἀπεναντίας τὰ εἰσαγγελεῦς, γραφεύς, διανομέας καὶ ὅλα τὰ εἰς - ἔφες ἢ χτυποῦσαν τώρα πῶς ἀσχημα, φριχτά, μέσα σὲ μιὰ ζωντανὴ πεζογραφία.

Ὅτε πιστεύεται πῶς ἡ «καλὴ τάξις» θεωρεῖται μειονέκτημα τῆς λογοτεχνίας μᾶς πού ζωγραφίζει συνήθως ἀνθρώπους τῆς μεσαίας καὶ τοῦ λαοῦ. Ἄν βρέθηκε μιὰ ἀγαθὴ κυρία νὰ γράψῃ τέτοιο πρᾶγμα στὸν κ. Μελά, δὲν σημαίνει τίποτ' ἀπολύτως. Ὅποιος ἔχει τὸ λογοτεχνικὸ γούστο — ὅπως τὸ ἔχουν οἱ μορ-

φωμένοι σ' αὐτὴ τὴν τάξη — εὐχαριστοῦνται τὸ ἴδιον καὶ περισσότερο νὰ τοὺς παρουσιάζουν ἄλλη ζωὴ ἀπ' τὴ δική τους, ἀλλοιώτικα μιλιέ ἀπ' αὐτὰ πού ξέρουν, εἴτ' ἑλληνικὸ εἶναι τὸ βιβλίον πού διαβάζουν, εἴτε ξένο. Φθάνει νὰ εἶναι λογοτεχνικὸ, φτάνει νὰ εἴξῃ. Ἄφρων δὲ πού ὑπάρχουν τώρα κι' ἑλληνικὰ ρομάντσα καὶ διηγήματα πού ἀνεβαίνουν κι' ὡς τὶς ἀνώτερες κοινωνικὰς τάξεις. Ἐίμαστε τέλος πάντων μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ζωγραφίζαμε μόνον χωριάτες, ὅπως εἴμαστε μακριὰ κι' ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ντρεπόμασταν ἢ φοβόμασταν νὰ γράψουμε τὴ γλῶσσα τοῦ μπαμπᾶ μας, — καὶ γι' αὐτὸ ἄξιον κι' ὑπεράξιον διηγηματογράφοι ὡς τὸν Παπαδιαμάντη, τὸ Μωραϊτίδη, τὸ Βιζυηνό, τὸ Μεταξά-Βοσπορίτη, τὸ Ροῦδη, τὸ Ράδο, εἶναι ἀδύνατον νὰ διαβαστοῦν σήμερον στὸ... πρωτότυπο.

Ἡ «καλὴ τάξις», πού τὴ συκοφαντοῦν ἔτσι, ὄχι μόνον διαβάζει ἑλληνικὰ βιβλία, ἀλλὰ καὶ... γράφει. Πόσοι ἀπὸ τοὺς σημερινούς δημοτικιστὲς, ποιητὲς ἢ πεζογράφους, δὲν ἀνῆκουν σ' αὐτὴ; Ἀπὸ τοὺς ἄνδρες — τοὺς κυρίους νὰ ποῦμε καλύτερα — φτάνει νὰ ἀναφέρω τὸν Κατσιμπαλὴ πατέρα καὶ γιό, τὸν Καλαμάρη πατέρα καὶ γιό, τὸν Σεφεριάδη πατέρα καὶ γιό. Καὶ ἀπὸ τὶς γυναῖκες, τὴν κυρία Πηνελόπη Δέλτα, τὴν κυρία Ἰουλίαν Δραγοῦμη καὶ τὴν κυρία Ἑλένη Παρασκευοπούλου. Ὅλοι αὐτοί, ὅλες αὐτές, δημοτικιστὲς καὶ δημοτικιστρίες, δὲν βγήκαν ἀπὸ τὰ σπλάχνα αὐτῆς τῆς τάξης; Ὅτε μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πῶς οἱ λίγοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν ἐξαιρεση. Εἶναι ἐξαιρετικοὶ μόνον γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ τους τάλαντον, πού φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ τῶχουν ὅλοι. Θάταν ὅμως ἀδύνατον νὰ τὸ ἐκδηλώσουσι ἔτσι στὴ ζωντανὴ ἐθνικὴ γλῶσσα, ἂν ἡ τάξη τους, ὁ κύκλος τους, τὸ περιβάλλον τους ἦταν τόσο ἐχθρικό, ὅσο θέλουσι νὰ ποῦν οἱ συκοφάντες.

Ἐξαιρεση, πραγματικὴ ἐξαιρεση στὸν κανόνα, ἀποτελοῦν ὅσοι ἀπ' αὐτὴ τὴν τάξη περιφρονοῦν ἢ ἀγνοοῦν τὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία καὶ δὲν διαβάζουν παρὰ ξένα βιβλία καὶ περιοδικὰ, ἢ κι' ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μόνον ὅταν τὰ βρίσκουν μεταφρασμένα, ὅπως «Les douzes paroles du Tzigane» par M. Palamas, ἢ «La mauvaise voie» par M. Xenopoulos, πού τόσα ἀντίτυπα τους πούληθησαν στὰ Διεθνή Βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Εἶναι μιὰ μικρὴ τάξη μέσα στὴ με-

γάλη, εἶναι οἱ κλώνιοι σπόγγι, εἶναι ἡ κακὴ ἔθνικῶς τάξις, ὅχι ἡ καλὴ. Ἄλλὰ ποῖος τῆ λογαριάζει! Μιὰ τέτοια, λίγο-πολύ, ὑπάρχει παντοῦ. Στὴ Γαλλία διαβάζει ἀγγλικά, στὴ

Γερμανία διαβάζει γαλλικά, καὶ στὴ Ρωσία — ὅταν ὑπῆρχε τουλάχιστο, γιατί δὲν ξέρω ἂν τὴν ἀφησαν οἱ Μπολσεβίκοι — διαβάζει γερμανικά. Ἔ, ὕστερα;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ο «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ», ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Ὁ Οικονομικός εἶναι ἀπὸ τὰ συμπαθητικώτερα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἔργα τοῦ Ξενοφώντος, τοῦ πολυπροσωποτέρου τῶν Ἀττικῶν πεζογράφων. Ἀρχίζει μὲ τὸν χαρακτηριστικὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχίζουν ὅλοι οἱ μικροδιάλογοι τοῦ Σωκράτους, ποῦ ἀποτελοῦν τὰ Ἀπομνημονεύματα: *Ἡκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ* (ὁ Ξενοφὼν εὕρισκει περιττὸν νὰ προσθήσῃ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Σωκράτους) καὶ *περὶ οἰκονομίας τοιαύδε διαλεγόμενον* — σημεῖον ὅτι, κατὰ τὰς ἀρχικάς τοῦ συγγραφέως προθέσεις, ἐπρόκειτο καὶ ὁ διάλογος αὐτὸς νὰ παρεμβληθῆ εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα, ὅπως ἀντελήφθησαν ἤδη οἱ φιλόλογοι τῆς Ἀρχαιότητος. Ὁ διάλογος διεξάγεται μεταξὺ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Κριτοβούλου. Ὁ πατέρας του, ὁ Κρίτιων, ἔχει ἀποθάνει, καὶ ὁ ὠραίος, ἀλλ' ἐπιπόλαιος κληρονόμος του, ποῦ σπαταλᾷ τὸν καιρὸν του εἰς τὸ νὰ συλλέγῃ τὰ πολυάριθμα φιλοφρονήματα, ὅσα προκαλεῖ ἡ σωματικὴ του καλλονή, καὶ νὰ καλλιεργῆ ὅλας τὰς *passions nobles* ἐνδὸς νέου καὶ πλούσιου ἀριστοκράτου, δὲν ἔχει σκεφθῆ ἀκόμη νὰ φροντίσῃ σοβαρῶς διὰ τὰ περιουσιακά του ζητήματα. Ὁ Σωκράτης τοῦ ἀναπτύσσει, ὅτι καὶ ἡ διεύθυνσις μιᾶς περιουσίας (*οἰκονομία*) εἶναι τέχνη, τὴν ὁποῖαν πρέπει κανεὶς νὰ διδαχθῆ, ἂν θέλῃ νὰ εἶναι καλὸς οἰκοδοσότης καὶ νὰ μὴ εὐρεθῆ κάποτε πτωχός. Του ἀποδεικνύει, ὅτι χωρὶς αὐτὴν οὔτε τὰ χρήματα οὔτε τὰ κτήματα οὔτε οἱ φίλοι ἵμποροῦν νὰ προσφέρουν κάποιαν ὠφέλειαν, διακρίνει τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ ἀνῆθικα μέσα τοῦ χρηματισμοῦ, τοῦ ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ οἰκονομικὴν σημασίαν τῆς γεωργίας, καὶ, ἀπ' οὗ πλέον ὁ Κριτοβούλος αἰσθάνεται ζωηρὰ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ διδαχθῆ τὴν τέχνην αὐτὴν, τοῦ ἀπομνημονεύει τὴν διεξοδικὴν συνο-

μίλιαν, ποῦ εἶχε κάποτε μὲ τὸν Ἰσχύμαχον, ἓνα πρότυπον Ἀθηναίου νοικοκύρη, ἓναν ἀνεγνωρισμένως «καλὸν καγαθόν». Εἰς τὸν διάλογον αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου (κεφ. 7 - 21) καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σωκράτης μεταπηδᾷ εἰς τὴν θέσιν τοῦ διδασκομένου, ἀναπτύσσει ὁ Ἰσχύμαχος ὅλον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του καὶ τὰς μεθόδους τοῦ χρηματισμοῦ, πῶς ἀνέθρεψε τὴν σύζυγόν του (κεφ. 7—10) καὶ τὴν ἔκαμε καλὴν οἰκοδόποιαν, πῶς ἔκτελει τὰ καθήκοντά του ὡς πολίτης (κεφ. 11), πῶς μεταχειρίζεται τοὺς δούλους του (κεφ. 12—14), πῶς πρέπει νὰ γίνωνται αἱ κυριώτεραι γεωργικαὶ ἐργασίαι (κεφ. 15—19) καὶ πῶς ἡ ἐκμάθησις τῶν κανόνων καὶ τῶν μεθόδων τῆς γεωργικῆς τέχνης, ἡ ὁποία δὲν εἶναι διόλου δύσκολος, δὲν εἶναι ἀρκετὴ, ἂν δὲν συνδυάζεται μὲ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ διοικητικὸν τάλαντον, τὸ ὁποῖον ἐν μέρει εἶναι θεῖον δῶρημα (κεφ. 20—21).

Αὐτὸ εἶναι εἰς ὀλίγας λέξεις τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου. Ὅπως βλέπει κανεὶς, πρόκειται περὶ βιβλίου διδακτικοῦ, μερικὰ δὲ κεφάλαιά του (ὅπως π. χ. 16—19) ἔχον ἵμποροῦσαν ἀξιόλογα νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ἐγχειρίδιον στοιχειώδους γεωπονίας. Καὶ ὅμως τὸ βιβλίον διαβαζεται πολὺ εὐχάριστα καὶ ποτὲ δὲν κουράζει. Μὲ τὴν διαλογικὴν μορφήν, τὴν ὁποῖαν ὁ συγγραφεὺς ἦτο ὑποχρεωμένος, ἐφ' ὅσον παρουσιάζε τὸν Σωκράτην, νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον του, ἐπέτυχε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν σχέψεών του ζωηρότητα καὶ ποικιλίαν, ποῦ δὲν ἔχουν τᾶλλα του συστηματικὰ ἐγχειρίδια, καὶ — μολονότι ἐξαφνίζομεθα νὰ βλέπωμεν τὸν Σωκράτην, τὸν περιφρονητὴν τοῦ πλούτου καὶ κήρυκα τῆς ὀλιγαρχίας, νὰ διδάσκεται καὶ νὰ συζητῆ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐνδιέφεραν ἐ-

κείνον, ἐνδιέφεραν ἕως τὸν Ξενοφῶντα — κατορθώνει ὁ συγγραφεὺς νὰ κρατήσῃ κατ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συζητήσεως ζωηρὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ τὸν παρουσιάσῃ, καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸν εἰσάγει διδασκόμενον, ὡς ἡγεμόνα καὶ καθοδηγητὴν τῆς συζητήσεως, μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον προσάπτει τὰς παρατηρήσεις του εἰς τὰ λεγόμενα ἢ ἐρωτᾷ⁽¹⁾.

Περισσότερον ἕως, παρὰ ἡ διαλογικὴ μορφή, κρατεῖ ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου τὸ γεγονός ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καθαρῶς οἰκονομικῶν καὶ πρακτικῶν ζητημάτων δὲν λησμονεῖται οὔτε στιγμήν ὁ ἀνθρώπος, ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ, ὡς παράγων καὶ αὐτοσκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως. Ὁ πεζὸς, ὁ καθαρῶς μηχανικὸς τρόπος, ποῦ ἀντικρῶζονται σήμερον τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα⁽²⁾, ποῦ ὑποβιάζει τὸν ἀνθρώπον εἰς κονδύλιον στατιστικῆς καὶ τὴν ἀτομικότητα εἰς ἀπλὴν μονάδα, λείπει τελείως ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό, ὅπως λείπει ἀπὸ καθ' ἑλληνικὸν βιβλίον ὁμοίου περιεχομένου. Εἶναι καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τοῦ καθολικοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἔβλεπε τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ἡ ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης, ποῦ ἦτον ἴσως σχηματικὸς καὶ ἀπλοῦς, ἀλλ' εἶχε τὸ πλεονέκτημα τῆς πολυμερείας καὶ ὁλοκληρότητος. Ἡ πραγματικότης, αἰαδήποτε πραγματικότης, δὲν ἔχει χάσει ἀκόμη τὰ ποιητικὰ τῆς θέλητρα καὶ ἡ ποίησις δὲν ἔχει χωρισθῆ ἀπ' αὐτὴν ὡς ἓνας ὑψηλότερος ὄροφος τῆς ζωῆς. Ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος παρουσιάζεται ἡ ζωὴ εἰς τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἰδέα δὲν εἶναι κάτι ὑπερκόσμιον· ὁ ὅρος σημαίνει ἀκόμη μορφήν, ἐμφάνισιν, καὶ μεθ' ἑξῆς ἰδεῶν ἔχουν δημιουργηθῆ ὅλα, καὶ τὰ ταπεινότερ' ἀκόμη, ὅλικά ὄντα.

Ἄς φέρω ἓνα χαρακτηριστικὸν παράδειγμα. Εἰς τὸ 5 κεφάλαιον ἀναπτύσσει ὁ Σωκράτης τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὴν ὠραιότητα τῆς γεωργικῆς ζωῆς. Ὁ τόνος του εἶναι θερμὸς, ὁ ἐνθουσιασμός του δίδει κάποιαν διθυραμβικότητα εἰς τὴν ἔκφρασιν — ὁ Σωκράτης, ὁ ἀνθρώπιος τῶν ἐρωταποκρίσεων,

(1) Κάποτε ἐρωτᾷ ὁ Σωκράτης 19, 15: ἄρα, ὦ Ἰσχύμαχε, ἡ ἐρώτησις διδασκαλία ἐστίν;

(2) Ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἐπιστημονικώτερος· δὲν το ξέρω, οὐτε το ἀμφισβητῶ.

λησμονεῖ τὸσον τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε ἀποτείνει μακρὸν ρητορικὸν λόγον. Εἶναι περιφρηματὸν αὐτὸ τὸ *γεωργίας ἐγκώμιον* καὶ ἵμπορεῖ νὰ συγκριθῆ, κατὰ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν θερμότητα τοῦ αἰσθήματος τουλάχιστον, μὲ τὰς ὠραιότερας σελίδας τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου. Καὶ ὅμως ὁ τρόπος, ποῦ ἐξυμνεῖται ἡ γεωργία, εἶναι τὸσον διαφορετικὸς ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς σήμερον! Πόσον ἀληθινώτερος, πόσον ἀνθρωπινώτερος ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας!

Ποῦθεν δὲν θὰ συναντήσετε καθαρὰς, ἀμιγεῖς οἰκονομικὰς (*χρηματιστικὰς* θὰ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι) ἀπόψεις. Ἐὰ τὸσον εὐθὰ καὶ σοβαρὰ, ἀλλὰ καὶ τὸσον ἀψυχα ἐπιχειρήματα τῆς ἐποχῆς μας περὶ ἐπαρκείας καὶ διαθέσεως τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, περὶ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου, περὶ ἐξαγωγῆς συναλλάγματος, περὶ ἀστυφιλίας κλπ., ὅπου διαφαίνεται ἡ ἀγωνία, μήπως μὲ τὴν παρακμὴν τῆς ἀγροτικῆς τάξεως χαθῆ τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας — δὲν θὰ τα εὑρετε, οὔτε ὑποτυπωδῶς, εἰς τὸν Ξενοφῶντα. Ἰσα ἴσα, ἂν καταδικάζῃ ὁ Ξενοφὼν τὰ ἄλλα ἀστικά ἐπαγγέλματα, εἶναι διότι εἰς αὐτὰ παρουσιάζεται καθαρώτερον καὶ ἀποκλειστικώτερον τὸ οἰκονομικὸν στοιχεῖον (4,3). Διὰ τὸν Ξενοφῶντα ὅμως ὁ χρηματισμὸς εἶναι ἓνα μόνον ἀπὸ τὰ πράγματα, ὅσα ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ πρέπει (5, 1), ἓνα κομμάτι μόνον τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος: *βοικε γὰρ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς εἶναι ἅμα τε ἡδυπάθεια τις καὶ οἴκου ἀύξεισις καὶ σωματῶν ἀσκησις* (5, 1 πρβλ. καὶ 11, 19). Ἀλλὰ καὶ ἠθικὴν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ γεωργία εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου: *οὕτω καὶ τὰ ἡθῆ, ὡς Σώκρατες, γενναιοτάτους τοὺς αὐτῆ συνόντας ἡ γεωργία βοικε παρέχεσθαι* (15, 12), διότι ἡ ἰδία ἡ γῆ εἶναι θεός, ἐγκλείει δηλαδὴ ἓνα μεγάλον μέρος ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας ἠθικὰς ἀξίας, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων προσεπάθησεν ὁ ἀνθρώπος νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὸ χάος καὶ τὰς ἀδύσσοις τοῦ κόσμου, ποῦ κλείει μέσα εἰς τὰ στήθη του. Καὶ εἰσαχόμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς μιαν ἀτμόσφαιραν πηγαίας θρησκευτικότητος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὁ σκληρὸς, πεζὸς ἀγὼν διὰ τὸ ψωμί ἀποκτᾷ ψυχὴν καὶ ἐξυψώνεται εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἱεραρχίας τῶν ἠθικῶν ἀξιών: *ἔτι δὲ ἡ γῆ θεὸς οὖσα τοὺς*

δυναμένους καταμανθάνειν καὶ δικαιοσύνην διδάσκει· τοὺς γὰρ ἄριστα θεωροῦντας αὐτὴν πλεῖστα ἀγαθὰ ἀντιποιεῖ (5,12).

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν θὰ συναντήσετε εἰς τὸ ἐγκώμιον αὐτὸ τῆς γεωργικῆς ζωῆς, τὸν νοσηρὸν ρωμαντισμὸν τῶν ἀνθρώπων, ποῦ διαδίδονται εἰς τὴν εἰδυλλιακὴν, γεμάτην ἀθωότητα καὶ ἀγάπην ζωὴν τοῦ χωρίου μίαν μικρογραφίαν τῆς ζωῆς τῶν μακάρων. Ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ ἡ κουρασμένη ψυχὴ τοῦ ἀστοῦ, ποῦ ἀηδιασμένος ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, μισάνθρωπος σχεδόν, εὐρίσκει, (ἢ μάλλον νομίζει ὅτι εὐρίσκει) τὴν μοναξιά καὶ τὴν ἀπραγμοσύνην πλησίον τῆς «φύσεως» εἰς τὰ «λουλουδάκια» καὶ τὰ «πουλάκια» καὶ τὰ «χορταράκια». Οὕτε ἀναπνέει κανεὶς τὰ ναρκωτικὰ ἀρώματα καὶ τοὺς δηλητηριώδεις γλυκασμοὺς ἐνδὸς ὀλιγοψύχου καὶ θηλυπρεποῦς ἐπικουρισμοῦ, μόλις συγκαλυπτομένου κάτω ἀπὸ τὸ προσωπεῖον εἰρημιστικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν δῆθεν κηρυγμάτων. Ἐνας λόγος ποῦ προτιμᾷ ὁ Ξενοφῶν τὴν γεωργίαν ἀπὸ τὰ ἀστικά ἐπαγγέλματα, εἶναι καὶ ὅτι ἡ γεωργία σ' ἀφήνει περισσότερον καιρὸν ν' ἀφιερῶσαι εἰς τοὺς φίλους σου καὶ νὰ σκεφθῆς τὴν κοινωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῆς (4,3. 6,9) ὅτι ἡ γεωργία δὲν σε παρασύρει εἰς ἕνα ἐγωκεντρικὸν στρόβιλον ἀτομικοῦ χρηματισμοῦ, ἀλλὰ σὲ συνδέει στενώτερα μὲ τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος, μὲ τὴν γῆν ποῦ ἔχει δεχθῆ τὸς ἰδρωτὰς καὶ τὰ λείψανα ὄλων τῶν γενεῶν, ποῦ ἐπέρασαν, καὶ φυλάσσει τὰ μυστικά τῆς ζωῆς ὄλων τῶν γενεῶν, ποῦ θὰ ἔλθουν. Ἔτσι δίδει ἡ γεωργικὴ ζωὴ περιεχόμενον οὐσιαστικόν, ψυχικόν καὶ ὕλικόν ταυτοχρόνως, εἰς τὴν φιλοπατρίαν (5,13. 6,6), ἀφοῦ προεκτείνει τὸ ἐγὼ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ πρὸς τὰ ἐμπρός, καὶ μεταβάλλει τὸ παρόν, μίαν ἀπλὴν φυσικὴν ἔννοιαν, εἰς στοιχείον ἱστορικόν, στοιχείον δῆλα δὴ τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιών.

Ἀφ' ἑτέρου γνωρίζει ὁ Ξενοφῶν (καὶ δὲν το ἀποκρύπτει), ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ γεωργοῦ εἶναι σκληρὰ καὶ ἐπίπονος, ὅτι ἡ ἡδυπάθεια, ποῦ μας ὑπόσχεται, ἀποκτάται μὲ ἰδρωτὰς (καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι καὶ ἡδυπάθεια), ὅτι ἡ γεωργικὴ ἐργασία ἀποτελεῖ καθημερινὴν προπόνησιν διὰ τὸν τίμιον ἀγῶνα τῆς ζωῆς τοῦ ἐλευθέρου ἀνδρός.

διὰ τὸν τραχὺν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἐθνῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποτελεῖ ἡ γεωργία ἕνα τρόπον ζωῆς πλήρη, ἀνδροπρεπῆ, πολὺπλευρον, ὀλοκληρωμένον, ἀληθινὰ ἐλεύθερον, ἐλεύθερον ἴσα-ἴσα διότι φέρει τὸν ἀνθρώπον εἰς στενωτέραν ἐπαφήν (καὶ μεγαλυτέραν ἐπομένως ἐξάρτησιν) μὲ τὴν γῆν, μὲ τὸν κόσμον τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων (5,12), μὲ τοὺς δούλους (5,15), μὲ τὴν οἰκογένειαν, μὲ τοὺς φίλους, μὲ τοὺς γείτονας, μὲ τὴν πατρίδα—καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὸ θεῖον, μὲ τὰς ἀνωτέρας δῆλα δὴ ἠθικὰς δυνάμεις, ποῦ συμβαδίζουσιν ἢ διασταυρῶνται πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσπάθειαν (5,18—20).

Τὸ ὠραιότερον μέρος τοῦ «Οἰκονομικοῦ» εἶναι τὰ κεφ 7—10, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφει ὁ Ἰσοχόμαχος τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἀνέβρεψε τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς οἰκοδοποίησιν. Δι' ἡμᾶς τοὺς σημερινούς, ποῦ συζητοῦμεν καὶ ἀκούομεν καθημερινῶς τὰ ζητήματ' αὐτά, δὲν θὰ παρουσιάξουν, εἴμαι βέβαιος, σχεδόν τίποτε τὸ νέον· εἶναι καὶ τοῦτο μίαν ἀπόδειξις τῆς στενῆς συνοχῆς τοῦ συγχρόνου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὴν Ἀρχαιότητα, τὸ ὅτι κατήντησαν αὐτονόητα καὶ κοινόλεκτα ἰδέαι καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα τότε ὡς κατὰ νέον καὶ ἐπαναστατικὸν ἴσως ἐκηρύχθησαν (1).

Ἄλλ' ἀκριβῶς διότι εἶναι κοινόλεκτα καὶ γνωστὰ τὰναπτυσσόμενα ἐκεῖ, ἀξίζει καὶ πρέπει νὰ τα διαθῶμεν κανεὶς εἰς τὸν «Οἰκονομικόν». Αἱ φράσεις καὶ αἱ ἰδέαι, ποῦ ἐπήραμεν ἔτοιμ' ἀπὸ τὰ βιβλία, ὅλαι αἱ ἀνεδαφικαὶ καὶ

(1) Δὲν εἶναι μικρὸν βῆμα (καὶ ἴσως θάξιζε καὶ σήμερον νὰ ἐξαρθῆ καταλλήλως) ἡ Θεμελιώδης ἀντίληψις τοῦ Ξενοφῶντος, ὅτι ὁ γάμος διὰ τὴν γυναῖκα ἀποτελεῖ τὴν εἰσοδὸν πρὸς τὴν ζωὴν, ὅχι τὴν «ζωὴν» μὲ τὴν στενὴν ἐρωτικὴν ἔννοιαν, ποῦ τῆς δίδουν σήμερον εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἀλλὰ τὴν ζωὴν τὴν κοινωνικὴν γενικῶς, τὴν ζωὴν τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἐκτετατομένην ἠθικὴν ζωὴν ἀκόμη, καὶ ὅτι εἰς τὴν εἰσοδὸν αὐτὴν χεираγωγὸς ὀφείλει νὰ εἶναι διὰ τὴν γυναῖκα ὁ σύζυγος μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν του. Ὁ Ξενοφῶν γνωρίζει, ὅτι εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῆς γυναίκος ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρός ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ὅτι ἐτῶν προσπάθεια εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ σχολεῖον δὲν κατορθώνει νὰ ἐπιτύχῃ. Δι' αὐτὸ καὶ ἀναθέτει τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν ἀνδρα καὶ ἀποφεύγει νὰ γράψῃ «περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν κοραίων».

H. V. SEGGERN (Ἰμβούργον)

ΦΕΓΓΑΡΟΦΩΤΟ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ

ἀψυχολόγηται συλλήψεις τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ποῦ πετοῦν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα χωρὶς ἤθος καὶ πυγὴν ἐσωτερικότητος, ἀποκτοῦν νομίζεις, κάποιαν στιλπνότητα, καθὼς νεόκοπα νομίσματα. Αἰσθάνεσαι καὶ πάλιν τὴν φρεσκάδα ἀληθινῶν λουλουδιῶν τῆς σκέψεως, ποῦ φυτρῶνουν δειλά, ἀλλὰ καὶ μὲ πηγαίαν δροσερότητα, ἀπὸ τὸ στερεὸν ἔδαφος τῆς πείρας, ὠργωμένον ἀπὸ τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν σκέψιν μιᾶς διανοίας, ποῦ βλέπει μὲ ἀνοικτὰ τὰ μάτια καὶ ποτὲ μονόπλευρα δόκλον τὴν ζωὴν, ποτισμένον μὲ τὴν ἀγάπην μιᾶς ψυχῆς, ποῦ χρόνια καὶ χρόνια τραχείας ζωῆς στρατοπέδου, μὲ τὰς χυδαίας τῆς ἐρωτικῆς περιπετείας, τὴν ἐδίδαξαν νὰ αἰσθάνεται ὀλόθερμα καὶ νὰ ἐκτιμᾷ βαθύτατα τὸν ἀβρὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς ἀληθινῆς οἰκοδομοποίησιν.

Μὲ πόσῃ συγκίνησιν παρακολουθοῦμεν τὸ ἀνοικτὸ αὐτὸ τῆς γυναικείας ψυχῆς, ποῦ μὲ ἀπαλότητα καὶ σεβασμὸν παρουσιάζει ἐνώπιόν μας ὁ Ἰσοχόμαχος! Τὸ φοβισμένον πλάσμα τῶν 15 χρόνων, ποῦ μὲ ὀλίγα ἐφόδια μαγειρικῆς καὶ ραπτικῆς, μὲ μίαν προικὰ καὶ μερικὰς ἠθικὰς συμβουλὰς παρέδωκάν οἱ γονεῖς εἰς ἕναν ἀγνωστον, αἰσθάνεται πρὸς τὴν ἀνεκδιήγητον ὑπερηφάνειαν τοῦ μι-

κροῦ παιδιοῦ, ποῦ βλέπει νὰ το παίρνουν εἰς τὰ σοβαρὰ καὶ νὰ του φέρωνται ὡς νὰ ἦτο μέγας, τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν, ποῦ τῆς δείχνει ὁ σύζυγός τῆς, μὲ τὸ νὰ τὴν κρίνῃ ἀξιαν σοβαρῶν συζητήσεων. Μὲ αὐτόχρημα παιδικὴν ἀφέλειαν πλειοδοτεῖ εἰς προθυμίαν δι' ὅ,τι τῆς λέγει ὁ Ἰσοχόμαχος (7,37. 9,18), καὶ εἶναι ἀπεριγραπτός ὁ ἐνθουσιασμός τῆς (9,1), διότι ὁ σύζυγός τῆς τῆς ἀνοίγει ταυτοχρόνως καὶ τὸν πνευματικὸν ὀρίζοντα καὶ ἕνα στάδιον αὐτοτελοῦς καὶ γονίμου δράσεως. Ἡ ἐκτίμησις καὶ ὁ σεβασμός τοῦ συζύγου αὐξάνει τὴν αὐτοπεποιθησίν τῆς καὶ τὴν κάμνει νὰ ἐντρέπεται, ὅταν εὐρεθῆ εἰς ἕνα σημείον ὅχι τελείως ἐν τάξει (8,1. 10,8 πρόσθε με πόσῃ ἀβρότητα καὶ πόσον ψυχολογημένα ἀποφεύγει ὁ Ξενοφῶν νὰ τῆς βάλῃ εἰς τὸ στόμα αἰανδήποτε ἀπάντησιν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Ἰσοχόμαχου ν' ἀποφεύγῃ τὰ ψιμύθια), ἀλλὰ καὶ δὲν φθάνει εἰς ὑπερφίαλον ἀλαζονείαν, μήτε χάνει τὴν χάριν καὶ τὸ θέλητρον τῆς μετριοφροσύνης: τί δ' ἂν ἐγώ σοι, δυναίμην συμπράξαι; τίς δὲ ἡ ἐμὴ δύναμις; ἀλλ' ἐν σοὶ ταῦτά ἐστίν· ἐμὸν δ' ἔφησεν ἡ μήτηρ ἔργον εἶναι σωφρονεῖν (7,14 πρβλ. καὶ 7,39). Τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰσοχόμαχου, ποῦ ἀπο-

κορυφώνονται εἰς τὰ περίφημα καὶ τόσον παράδοξα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λόγια: τὸ δὲ πάντων ἡδιστον, ἐὰν βελτίων ἐμοῦ φανῆς, καὶ ἐμὲ σὸν θεράποντα ποιήσῃ, καὶ μὴ δέῃ σε φοβεῖσθαι, μὴ προΐουσης τῆς ἡλικίας ἀτιμότερα ἐν τῷ οἴκῳ γένη, ἀλλὰ πιστεύης ὅτι πρεσβυτέρα γιγνομένη, ὅσῳ ἂν καὶ ἐμοὶ κοινωνὸς καὶ παισὶν οἴκου φύλαξ ἀμείνων γίγνη, τοσοῦτω καὶ τιμιότερα ἐν τῷ οἴκῳ ἔσει (2,42), ἀνταποδίδει καὶ ἐκείνη μὲ μίαν στοργήν, ἣ ὅποια ποτὲ δὲν ἐκδηλώνεται φανερά καὶ θαρρετὰ — ὁ Ξενοφῶν εἶναι ἀρκετὰ ἱκανὸς λογοτέχνης, ὥστε νὰ γνωρίζῃ πόσον δυσαρμονικὰ θὰ ἤρχετο πρὸς τὴν εἰκόνα, ποῦ ζωγραφίζει ἀρκεῖται μόνον εἰς ὑποδηλώσεις π. χ. 10,4 — ἀλλ' ἡ ὅποια εἶναι διάχυτος, ὡς ἐλαφρὸν ἄρωμα, εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς συνομιλίας, ποῦ γίνονται εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν συγκρατημένης τρυφερότητος, ἀπαλῆς σοβαρότητος, ἱεροπρεπείας, θὰ ἔλεγε κανεὶς, ποῦ συναντῶμεν συνήθως εἰς τὰς οἰκογενειακὰς σκηνὰς τῶν ἐπιτυμβίων ἀττικῶν ἀναγλύφων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἕνα ἔργον μὲ τόσον πρακτικὸν καὶ πεζὸν περιεχόμενον ἀποκτᾷ ἕνα ἰδιαίτερον θέλημα ἀληθινῆς παιδείας.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως παρουσιάζει τὸ ἔργον αὐτό, παρ' ὅλας τὰς πρακτικὰς συμβουλὰς, ἕνα ποιητικὸν χαρακτήρα. Προσέξατε μὲ πόσῃν ἐπιμέλειαν καὶ μὲ πόσῃν αἰσιοδοξίαν μᾶς ζωγραφίζει ὁ Ξενοφῶν τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδεώδους (καλὸς κἀγαθός, ἔτσι πρέπει νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν γλῶσσάν μας) Ἀθηναίου πολίτου. Ὁ Ἰσχομάχος εἶναι πλούσιος, ὑγιής, ρωμαλέος, ἀγαπᾷ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸν ἀθλητισμὸν, κατορθώνει νὰ ρυθμίζῃ τὰς ὑποθέσεις του καὶ τὸν καιρὸν του σὺν ρολόγι, ἐπιτυχᾶνει ν' ἀναθρέψῃ τὴν γυναῖκά του εἰς καλὴν οἰκοδόσποιαν, ἔχει δούλους ἐργατικούς καὶ πειθηνίους, εἰς τὴν πόλιν ἀγαπᾶται καὶ ἐκτιμᾶται, ἔχει φίλους, ποῦ ὑποστηρίζουν καὶ ποῦ τον ὑποστηρίζουν, δὲν παραμελεῖ τὴν πνευματικὴν του μόρφωσιν, ἔχει εὐχέρειαν τοῦ λόγου καὶ εἶναι καλὸς στρατιώτης, πολίτης ἀνεπίληπτος καὶ εὐσεβής. . . Εἶναι προφανές, ὅτι ἐδῶ ὁμιλεῖ περισσότερο ἢ φαντασία παρ' ὅσον ἢ ἀμεσὸς παρατήρησις τῆς ἀθηναϊκῆς πραγματικότητος, ὅπως τὴν γνωρίζομεν ἀπὸ

ἄλλας πηγὰς. Ὁ Ξενοφῶν (το βλέπει κανεὶς) ζωγραφίζει ἕνα ἰδεῶδες — ἕνα ἰδεῶδες, — ὄχι πάντως οὐτοπιστικόν — τὸ ὅποιον προβάλλει εἰς τοὺς συγχρόνους του εἰς διδασκαλίαν καὶ μίμησιν, ὅπως ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Κριτόβουλον.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὐτὴ εἶναι μὲ πόσῃν ἀγάπῃ καὶ μὲ πόσῃν θερμότητι ζωγραφισμένη, χωρὶς σκιάς καὶ χωρὶς νέφη, ποῦ αἰσθάνεσαι ἀμέσως, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Ἰσχομάχου δὲν προβάλλει μόνον ἕν ἀντικειμενικὸν ἰδεῶδες πρότυπον· προβάλλει ταυτοχρόνως ἐνσαρκωμένους καὶ τοὺς ἰδικούς του πόθους καὶ τὰ ἰδικὰ του ὄνειρα. Ἡ ἀδιατάρακτος εὐτυχία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῆ ὁ Ἰσχομάχος μὲ τοὺς ἰδικούς του, εἶναι — το αἰσθάνεσαι — ἡ εὐτυχία, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπραγματοποίησε (ἂν καὶ τόσον ἐπόθησεν) εἰς τὴν ζωὴν του ὁ ἴδιος ὁ Ξενοφῶν.

Νέος ἀκόμη, ἐξεκίνησε κάποτε πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὄνειρευόμενος πλοῦτη καὶ δόξαν καὶ περιπετείαν. Ὅπισθον τοῦ ἀφῆγε πατρίδα ταπεινωμένην πρὸ ὀλίγου ἀπὸ τὰς αἰδηρὰς φάλαγγας τῆς Σπάρτης, πτωχὴν καὶ ἄδοξον, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐκ περισσοῦ, αὐτὸς ὁ ἀριστοκρατικὸς sportsman, ὁ περιφρονητὴς τῆς λαοκρατίας, ἠσθάνετο πῶς δὲν ἠμποροῦσε μήτε νὰ εὐδοκιμήσῃ μήτε ν' ἀρέσῃ. Ἡ προσωπικότης τοῦ Κύρου μὲ τὸν ἱπποτισμὸν, τὴν φιλαλήθειαν, τὴν ἀρχοντιά, ποῦ ἐχαρακτήριζε τὴν περσικὴν ἀριστοκρατίαν, τον προσείλκυσε ζωηρὰ ἠσθάνετο ἀφοσίωσιν γεμάτην θαυμασμὸν πρὸς τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, μὲ τὸν ὅποιον συνέδεσε τὰ ὄνειρά του (1). Ἡ περιπέτεια εἰς τὰ Κούναξα τοῦ ἐματάλασε τὰς ἐλπίδας, τοῦ ἔδωκεν ὅμως τὴν εὐκαιρίαν νὰ δράσῃ εἰς τὴν κατάβασιν τῶν μυρῶν, τὴν ὁποίαν ἀριστοτεχνικὰ μᾶς περιέγραψε κατόπιν. Ἄλλ' αὐτὴ ἰσα ἰσα ἢ κατάβασις κατέδειξε φανερά, ὅτι ὁ Ξενοφῶν εἶχε μέσα του ἀρκετὰ ζωηρὰς τὰς ἠθικὰς ἀναμνήσεις τῆς σωκρατικῆς γνωριμίας, ὥστε νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ εἶναι διαρκῶς ἀρχηγὸς μισθοφόρων, καὶ ἦτον ἀρκετὰ στρατιώτης, ὥστε νὰ κατορθώων νὰ κρατῇ ἀμείωτον πάντα τὴν ἐπι-

(1) Μὲ τί συγκίνησιν ἀκόμη καὶ εἰς ἕνα τόσον ἀσχετὸν ἔργον εὐρίσκει ἀφορμὴν ν' ἀναφέρῃ καὶ ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις του καὶ νὰ προσφέρῃ εὐλαβησπονδὴν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Πέρσου (4,18): καὶ καὶ μὰ Δία Κύρος γε, εἰ ἐβίωσεν, ἀριστος ἂν δοκίμῃ ἄρχων γενέσθαι.

ροὴν του εἰς ἕνα πλῆθος, ποῦ ὁμοίωζε περισσότερο μὲ κινουμένην δημοκρατίαν παρά μὲ στρατόπεδον. Οἱ «μύριοι» τον ἐγκατέλειψαν, διὰ τὸν ἐχρειάζοντο πλέον, ἀμφισβητήθησαν ἀκόμη καὶ αἱ ὑπηρεσίαι, ποῦ προσέφεραν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἠναγκάσθη εἰς τὰ διάφορα σπαρτιατικὰ στρατόπεδα καὶ τελευταίως παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἀγησιλάου νὰ ζῆσιν ἐπὶ χρόνια τὴν ἀχαρὴν ζωὴν, ποῦ ἔξωσαν τότε ἕνα πλῆθος Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς, ξεριζωμένοι ἀπὸ τὰς πατρίδας των, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ὑπερπληθυσμὸς γῆρξε τὴν δυστυχίαν καὶ ἡ οἰκονομικὴ κρίσις ἔκαμνε τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ μεταξὺ τῶν κομμάτων περισσότερο τραχεῖς καὶ περισσότερο φονικούς (1). Ἄλλὰ τῆς ξενιτειᾶς τὸ ψῆμι εἶναι πικρὸν καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν ἀφοσίωσιν του πρὸς τὴν Σπάρτην. Οἱ Ἀθηναῖοι τον ἐξώρισαν καὶ ὁ ἴδιος εὐρέθη εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ ὑπὸ ξένην σημαίαν ἐναντίον τῆς πατρίδος του. Ἐνα διάστημα ἐπίστευσε, ὅτι θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ· οἱ Σπαρτιάται τοῦ ἐχάρισαν ἕν ἀρκετὰ καλὸν κτήμα εἰς τὸν Σικιλλοῦντα τῆς Ἠλείας, καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἐγκατεστημένος ἐκεῖ μὲ τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιὰ του, ἐπέρασε μερικὰ εὐχάριστα χρόνια ἀγροτικῆς ζωῆς. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἦταν εὐτυχής ἠσθάνετο, ὅτι δὲν ἦταν ἀγαπητὸς εἰς τὸ περιβάλλον του· οἱ χωρικοὶ του ἐμισοῦσαν, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀθηναίου γαιοκτήμονος, τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας, τὸν τοπάρχην τοῦ ξένου δεσπότη. Ἀφ' ἑτέρου τὰ βουνα τῆς Ἀρκαδίας καὶ οἱ χωρικοὶ τοῦ Σικιλλοῦντος δὲν ἦσαν τὸ κατάλληλον ἔδαφος νὰ πραγματοποιήσῃ ὅσα ἢ σκέψις του καὶ ἡ πείρα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς τον εἶχαν διδάξει. Ἡ ψυχὴ τοῦ Σωκρατικοῦ καὶ ἡ νοσταλγία τοῦ ἐξορίστου κατηύθυναν τὸ βλέμμα του διαρκῶς πρὸς τὰς Ἀθήνας, τὴν πόλιν τοῦ λόγου, τῶν πνευματικῶν ζυμώσεων, τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων. Μετ' ὀλίγον ἢ δύναμις τῆς Σπάρτης συντρίβεται καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀναγκάζεται, ἐξορίστος καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ νέον του σπῆτι, νὰ περάσῃ τὸ

(1) Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐθεραπεύθη, καθὼς εἶναι γνωστὸν, πολὺ κατόπιν διὰ τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του.

ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του, μόνις ἀνεκτός, εἰς τὴν Κόρινθον. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ἢ μοῖρα ἐκτυποῦσεν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἐπάνω του ἐξέσπασαν τόσαι καταγίδες τῆς ζωῆς, εὐρίσκει τελευταίον καταφύγιον εἰς τὴν θεωρίαν. Στήριγμά του τώρα αἱ ἠθικὰ καὶ σωκρατικὰ ἀναμνήσεις, τὸ μόνον σταθερὸν σημεῖον μέσα εἰς τὸν πολυτάραχον βίον του, παρηγορία του, ὅσα ἢ ζωηρὰ του φαντασία ζωγραφίζει. Καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος τῆς πράξεως καὶ τοῦ στρατοπέδου, ὁ συγγραφεὺς στρατιωτικῶν καὶ δημοσιονομικῶν ἐγχειριδίων, γίνεται ὁ πρῶτος εἰς τὸν κόσμον μυθιστοριογράφος.

Ἐνθυμηθῆτε τὴν ὥραιαν παρέκβασιν εἰς τὸ 5 βιβλίον τῆς Ἀναβάσεως (κεφ. 3). Εἰς τὴν στυγνὴν σκηνογραφίαν πολέμων σκληρῶν, ἐμφυλίων συγκρούσεων, ἀτελευτήτων κακουχιῶν, ἀνοίγει ὁ Ξενοφῶν ἕνα παράθυρον, ἀπὸ τὸ ὅποιον φευγαλέον προβάλλει τὸ ἱλαρὸν φῶς μιᾶς ἄλλης ζωῆς. Ὁ Ξενοφῶν εὐρίσκει εἰς τὸν Σικιλλοῦντα. Μέσα εἰς ἕνα μικρὸν ἄλσος ἀπὸ ὀπωροφόρα δένδρα, ἔχει κτίσει ἕνα ἐξωκλήσι τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος· δίπλα ἕνα ποταμάκι, ποῦ τρέφει ἀφθονα ψάρια, κυλᾷ τὰ νερά του. Κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα καὶ εἰς τὸ λιβάδι, ποῦ ἀπλώνεται γύρω, ἔχουν στήσει οἱ χωρικοὶ τὰς σκηνὰς των. Ἐχουν ἔλθει μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς δούλους των εἰς τὸ πανηγύρι τῆς θεᾶς. Τὰ ζῷα των ἔχουν ἀφήσει λυτὰ εἰς τὰ γύρω λιβάδια καὶ τὴν δασωμένην πλαγίαν, ὥστε καὶ τὰ τῶν εἰς τὴν ἐορτὴν ἰόντων ὑποζύγια εὐωχεῖσθαι (προσέξατε τὴν λέξιν εὐωχεῖσθαι, λέγει ὁ Ξενοφῶν. Ἡ «θεὸς» (ὁ ἅγιος, θὰ ἐλέγαμεν σήμερα) μοιράζει δωρεὰν εἰς ὄλους, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἄλευρα, ψωμιά, κρέας, κρασί, καρπούς ξηρούς). Μετ' ὀλίγον, ἐν ᾧ ὁ Ξενοφῶν μὲ τοὺς γεροντοτέρους ἀσχολεῖται εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ τὰς θυσίας εἰς τὴν θεάν, καταφθάνουν ἀπὸ τὰ γύρω βουνα οἱ υἱοὶ του μὲ τὴν νεολαίαν τοῦ χωριοῦ, φορτωμένοι τὸ κυνήγι, ποῦ τους ἔδωκεν ἢ παρθένος τῶν δασῶν, ἀγριοχοίρους, ἐλάφια, ζαρκάδια. Καὶ ἡ θεὰ ἀπὸ τὸ κυπαρίσσινον ξόανόν της, ἀντίγραφον τοῦ χρυσοῦ ἀγάλματος τῆς Ἐφέσου μὲ τοὺς ἀκείρους μαστούς, κτυπητὰ σύμβολα τῆς Μητέρας Γῆς, εὐλογεῖ τὴν ἄδολον χαρὰν τοῦ πανηγυριοῦ, τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἱδρυτοῦ της.

Τὰς ἀπηχῆσεις τοῦ ἀγροτικοῦ αὐτοῦ πα-
νηγυριοῦ ἀκούει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης
ὡς διακριτικὴν ὑπόκρουσιν τῶν νηφαλιῶν
καὶ πρακτικῶν σκέψεων, ποῦ ἀναπτύσσου
εἰς τὸν «Ὀικονομικὸν» ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἰσχό-
μαχος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ σκέψεις
αὐταὶ ἀπακτοῦν χρῶμα καὶ θερμότητα καὶ
βάθος ψυχικόν. Αἰσθάνεται κανεὶς, πῶς δὲν

εἶναι δημιουργήματα ψυχρᾶς πείρας καὶ στε-
γνοῦ ὀρθολογισμοῦ. ἔχουν κάποιαν ἐσωτε-
ρικότητα καὶ ἓνα προσωπικὸν τόνον, ποῦ
μόνον ἀληθινὴ ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν τὴν
ἀγροτικὴν ἤμπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ, καὶ μόνον
ἓνας μεγάλος καλλιτέχνης ἤμπορεῖ νὰ ἐκφρά-
σῃ καὶ νὰ ὑποβάλλῃ.

Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

ΚΛΥΤΑΙΜΗΣΤΡΑ

(Ἀπόσπασμα)

[Λίθουσα τοῦ θρόνου στὸ Μυκηναϊκὸ παλάτι. Ἡ
βασιλίσα Κλυταιμῆστρα κάθεται στὸ θρόνον. Τὸ
πρόσωπὸ τῆς ἀπὸ τὸ δεκάχρονο καημὸ ἔχει παρ-
μένη πονεμένη ὄψη.

Ἦτο γύρω στὴν ἐστία μερικοὶ Πρωτόγεροι καὶ
Ἀρχόντισσες τέσσερες ὀμάδες: Πρωτόγεροι ἀπὸ
τὸν περίβολο καὶ Πρωτόγεροι ἀποστελμένοι ἀπὸ τὰ
περίγυρα. Ἀρχόντισσες ἀπὸ τὸν περίβολο καὶ Ἀρ-
χόντισσες ἀπὸ τὰ περίγυρα. Ὅλοι τοὺς φαίνονται
πρόωρα γερασμένοι. Τὰ γέρινα κορμιά τους εἶναι
χοντροπετοιασμένα καὶ τὰ χουνε σκεδρωμένα τὰ
βάσανα κ' οἱ βαριεὲς ἐργασίαι. Οἱ βραχνῆς ραϊσμέ-
νες φωνῆς τοὺς βγαίνουν ἀπὸ τὰ στήθια τους ἀργὰ
καὶ κοματιαστά, σὰ νὰ ναι ἀσθματικοὶ ἢ κουρασμέ-
νοι ἀπ' ἀνηφορικὴ πορεία.

Τὰ φῶρια τους ἔχῃ καὶ τόσο καινούρια, μὰ τὰ κεν-
τήδια τους δείχνουν τὴν παλιὰ λάμψη καὶ ἀρχοντιά.
Αἰγὴ διαφορά ἀνάμεσα στοὺς ἀντιπρόσωπους ποῦ ναι
ἀπὸ τὸν περίβολο καὶ στοὺς ἄλλους ποῦ ναι ἀπὸξῶ.

Προσκυνᾶν ὅλοι μαζί καὶ πολυχρονίζουσι τὴ βα-
σιλίσα].

Ὅλοι. — Πολλὰ τὰ ἔτη σου, βασίλισσα,
καὶ μακάρι νὰ γένει ὅποιος πόθος φωλιάζει
στῆς καρδιάς σου τὰ φύλλα!..

Κλυταιμῆστρα. — Ἀρχόντισσες καὶ προε-
στοί, ὁ δικός σας ὁ πόθος εἶν' καὶ μὲς στὴν
καρδιά μου καὶ μακάρι σὲ λίγο νὰ γένῃ!..

Ὅλοι. — Ἀχ!.. Μακάρι... Ἄς ἐρθοῦν
τὰ καλά τους δεξιμια! Τόσα χρόνια πλιά
λείπουν!..

Κλυταιμῆστρα. — Ναί, μακάρι!.. Λεί-
πουν πλιά τόσα χρόνια!.. Τὸ σημάδι γιὰ
γύρισμα ἦρθε: ἐπεράσαν τὰ δέκα τὰ χρόνια!..

Ὅλοι. (ἀργότερα καὶ θλιβερά). — Ἐπε-
ράσαν τὰ δέκα τὰ χρόνια ζυμωμένα μὲ πί-
κρες, ποῦ τίς γέφυτῃ ἢ ζωὴ μας!

Κλυταιμῆστρα. — Οἱ δικοὶ μας, ποῦ λεί-
πουν, ἄς γυρίσουν πλιά τώρα, σὲ χαρὲς γιὰ
νὰ στρίψουν τίς λύπες!..

Ὅλοι. — Ἄς ἐρθοῦνε πλιά τώρα, σὲ χαρὲς

νὰ γυρίσουν τίς λύπες καὶ νὰ σβῆσουν τοὺς
πόνους ποῦ φωλιάζουν στὰ στήθια σὰ σαρά-
κια στὸ ξύλο!

Κλυταιμῆστρα. — Ἄς ἐρθοῦν, νὰ ξανάρ-
θῃ ἢ χαμημένη ἐφτυχία, νὰ κλειστοῦν αἱ
πληγῆς τοῦ πολέμου!..

Ὅλοι οἱ γέροι. — Νὰ κλειστοῦν οἱ πλη-
γῆς τοῦ πολέμου!.. Κ' εἶναι τόσες!.. Κοπα-
νιὰ ἦρθαν ὄλες, σὰ μπουλούκι κοράκια, ποῦ
χύνονται στὸ κάρμα!..

Ὁ α' κορυφαῖος. — Σὰν κυλᾶν στὸ γκρε-
μὸ τὰ λιθάκια, γλυστερὸ σὰν τραβᾶν κατη-
φόρι, παραβγαίνουνε τὸνα μὲ τᾶλλο, καὶ πὸ
πρῶτο κυλάει καὶ πιδ δέφτερο πάει δὲν
προφτάνει τὸ μάτι νὰ ἰδῇ—κι' ὄλα πέφτουν

ὀμάδι στὸ βαθὺ τὸ λαγκάδι. Ἔτσι ἐφτάσαν
ἀρμάθα τὰ κακὰ τοῦ πολέμου!..

Ὅλοι οἱ γέροι. — Ἔτσι ἐφτάσαν ἀρμάθα
τὰ κακὰ τοῦ πολέμου!..

Ὁ β' κορυφαῖος. — Ἦρθε ἢ φτώχεια σὰν
κλώσσα, ποῦ τραβάει μαζί τῆς κρανιασμένες
πουλάδες: στὴν κοιλιά τὴν ἀσούχαστη πείνα,
στὸ κορμὶ τὰ κουρέλια τῆς γδύμιας, λιθο-
πάτια κι' ἀγκάθια στὰ πόδια, βαριαρώστειες
στὰ σπῆτια, πικροθάνατα κι' ἀκαιρα ξόδια—
ἀμολόγητα βάσανα, ποῦ θηλιεὲς δυνατῆς μᾶς
βροχιάζουν!..

Ὅλοι οἱ γέροι. — Μᾶς περιζώσε ἢ φτώ-
χεια καὶ τὰ βάσανα—βρόχια δυνατὰ—μᾶς
θηλιάζουν!..

Κλυταιμῆστρα. — Κακοὶ σφάχτες ἀκόμα
τὴν καρδιά μας λοχᾶνε γιὰ κεινοὺς ποῦ μᾶς
λείπουν στὰ ξένα!..

Ὅλες οἱ γυναῖκες. — Γιὰ κεινοὺς ὅπου
λείπουν κακοὶ σφάχτες λοχᾶνε τὴν καρδιά
τῆς γυναίκας.

Ὁ α' κορυφαῖος. — Τοῦ πολέμου κουπά-
ρια φαρμακώνουν τὴ μάνα: τὰ παιδιὰ τῆς
τὰ πῆραν, χρόνια πάνε ποῦ λείπουν στὴν
Τροία!..

Καὶ τὴν παίρνουν οἱ πόνοι τὴ μάνα, καὶ
εἰ καημοὶ στὴν καρδιά τὴ μπουχλώνουν κι'
ἀραδιάζει πικρὰ μοιρολόγια καὶ δὲν ξαίρει
ἂν κλαίει ζωντανὸ τὸν ὕγιό τῆς, ἂν γυρίσει
σακᾶτης ἢ ἀχόρταγα ἔρνια ἂν τοῦ ξεσκίσαν
τίς σάρκες καὶ τὰ κόκαλ' ἀφήκαν μονάχα
νὰ τὰ δέρνουν οἱ μπόρες!..

Ὅλες οἱ γυναῖκες. — Καὶ δὲν ξαίρει ἢ
μᾶνα τὸ παιδί τῆς τί κάνει: ζῆ ἀκόμα; θὰ
γυρίσῃ σακᾶτης; ἢ ἀχόρταγα ἔρνια τοῦ ξε-
σκίσαν τίς σάρκες;

Ὁ β' κορυφαῖος. — Κακοὶ σφάχτες λοχᾶν
τὴν καρδιά τῆς γυναίκας!.. Τοῦ πολέμου
μαράζι παντρεμένες κουφώνει!..

Κλυταιμῆστρα, (διακόβοντας). — Ἀχ!..
Τὸ μαράζι μᾶς δέρνει ζωντανοῦ χωρισμοῦ
κι' ὁ καημὸς τῆς μονάξιας μᾶς τρώει!..

Ὁ β' κορυφαῖος. — Κι' ὁ καημὸς τῆς
μονάξιας βαλαντώνει ἐκεῖνες, ποῦ τὰ ταίρια
τους πῆραν κ' ἔμειν' ἔρμη ἢ φωλιά τους!..
Συγκυλιέται μονάχη ἢ γυναῖκα στὰ δειανὸ τὸ
στρωσίδι τοῦ πόνου!..

Κλυταιμῆστρα, (διακόβοντας). — Στὸ
κρεβάτι τοῦ πόνου τί κορμιά παραδέρνουν!..

Ὁ β' κορυφαῖος. — Στὰ κρεβάτια τοῦ
πόνου μοναχῇ παραδέρνει ἢ γυναῖκα, τὰ
παιδιὰ μαραζιάζουν στερεμέν' ἀπ' τοῦ κύρη
τὰ χείδια, καὶ ἢ χαρὰ τῆς φαμίλιας σὰν
καπνὸς ἐσκορπίστη!..

Ὅλες οἱ γυναῖκες. — Σὰν καπνὸς ἐσκορ-
πίστη ἢ χαρὰ τῆς φαμίλιας!..

Ὁ α' κορυφαῖος. — Κακοὶ σφάχτες λοχᾶν
τὴν καρδιά τῆς γυναίκας!.. Καὶ τὴν κόρη
ρεψιάζει τοῦ πολέμου ἢ ἀντάρρα: πάει ὁ ἔτοι-
μος γάμος, ἔμειν' ἔτσι ἢ ἀρεβῶνα, γιὰ συγκέσιο
σταμάτησ' ὁ λόγος—τί οἱ γαμπροὶ πάν στὴν
Τροία καὶ στὸν πόλεμο ρέθουν, καὶ οἱ κοπέλες
ποῦ μέιναν σταφιδιάζουν γερνώντας!..

Κλυταιμῆστρα. — Πάν στὴν Τροία οἱ ἄν-
τρες, μοναχῆς οἱ γυναῖκες σκεδρώνουν.

Ὁ α' κορυφαῖος. — Τὰ κορίτσια σκεδρώ-
νουν κι' ὅσο μπαίνουν στὰ χρόνια καὶ οἱ κα-
λοὶ τους δὲν ἐρχονται μάτα, ζαρωμάδες αἱ
πίκρες ξεφουντώνουν στὰ μοῦτρα!..

Κλυταιμῆστρα, (πικρόχολα). — Ζάρες
βγαίνουν οἱ πίκρες, σταφιδιάζουν τὰ μοῦτρα
καὶ χαλάει ἢ ὀμορφάδα!..

Ὁ β' κορυφαῖος. — Κάθε ζάρα—ἀναμέσο
σὲ κότες γερᾶκι! στὶς ἐλπίδες τῆς κόρης
χουμάει, τὴν καρδιά ἀπελπισιεὲς πελαγώνουν
κι' ἂν βρεθεῖ ἰλιὰ κανένας νὰν τοὺς τάξῃ
μὲ λόγια στεφάνι, τίς τραβάει, σὰν τὴ φλόγα
ποῦ σωρούς πεταλούδες μαζώνει, καὶ στερνά:
οἱ βατουλιῶνες ἀπὸ μούλους γιομάτες!..

Κλυταιμῆστρα. — Τῆς γυναίκας ἀντίμα-
χος ἐξεβγήκε τῆς Τροίας ὁ πόλεμος!.. Μᾶς
στερέθει γιὰ χρόνια ἢ—ποιὸς τὰ ξαίρει τῆς
μοίρας τὰ κλώσια!—καὶ γιὰ πάντα μπορεῖ
τὸν καλὸ μας: τὸν ἀντρα, τὸν ὕγιό, ἀδερφὸ
ἢ ἀρεβῶνα: κι' ἀπομένει σὲ μᾶς ὁ καημὸς
τους καὶ τοῦ χώρια ὁ πόνος μᾶς τρώει!..

Ὅλες οἱ γυναῖκες. — Ἔτσιποτ' ἄλλο τὸν
πόνον δὲ φτάνει ποῦ μᾶς δίνει τοῦ χώρια ὁ
καημὸς τους!..

Πῶς πονᾷ!.. Καὶ μὲ σφάζει,
μοῦ λοχᾶει τὴν καρδιά
ὁ πικρὸς
κι' ὁ κακὸς
ζωντανὸς χωρισμὸς
κι' ὄλο πάει πιδ βαθιὰ
μαζεφτὸ τὸ μαράζι!..

Κλυταιμῆστρα. — Κι' ὄλο πάει πιδ βα-
θιὰ μαζεφτὸ τὸ μαράζι!..

Ὁ α' κορυφαῖος. — Κι' ὄλο πάει πιδ βα-
θιὰ μαζεφτὸ τὸ μαράζι καὶ ἀδλακώνει τὴ χώρα
τοῦ ὀλέθρου τᾶλέτρι. Οἱ ἀνάγκες—βουκέν-
τρες σουγλερές—μᾶς ξαμῶνουν!.. Οἱ συ-
φορὲς βουγκουνᾶνε ξεχυμένο μελλισσι, τὸ κεν-
τρί τους μπολιάζει ἀνχμέλες καινούριες, ὄλο
φρέσκα φαρμάκια καὶ ἀλοὲς μᾶς γυριάζουν
καὶ καμία χαρὰ γι' ἀποκούμπι δὲ μένει!

Ὅλοι οἱ γέροι. — Καὶ καμία χαρὰ γι'
ἀποκούμπι δὲν εἶναι!..

Ὁ β' κορυφαῖος. — Ἦενικὴ δυστυχία μᾶς
ἦδρε, νὰν τὴ διώξουν ἀνήμπορα εἶναι τοῦ
γερόντου τὰ χέρια!.. Τὸ ζεβγά καρτερών-
τας τὰ χωράφια λογγώσαν, ἀγρία ζούδια μο-
νιὲς ἔχουν τώρα σὲ δάφτα!.. Καὶ τὰ ζὰ ποῦ
νὰ βροῦνε βοσκατόπια νὰ φάνε; Ποῦ λιθά-
δια γιὰ βείδια; Ποῦ χλωρὲς βαλτωσιεὲς γιὰ
γουργόπλα; Καρτεροῦν τᾶλογά μας τὸν ψό-
φο!.. Τὸ πετοὶ καὶ τὰ κόκαλα μέιναν καὶ
τίς μίγες ἀκόμα δὲ μποροῦν νὰποδιώξουν!..

Ὅλοι οἱ γέροι. — Ἀμουδέρες ξερές οἱ
καμπότοποι ἐγέναν, ρημαῖλα καὶ στάχτη τὰ-
μπέλια, τίς ἐλιεὲς μας τίς τρῶν τὰ σκουλή-
κια!..

Οἱ γριεὲς. — Ἀδειανὰ τὰ κασόνια, στὰ βα-

γένια σκεδρώναν οι δόγες, στο φαί ούτε μιά στέλα λάδι!.. Κι ο άργαλιός άπ' τ'ό σάρακα σκόνη!..

Όλοι μαζί.—Μέρα νύχτα ταιντζίρια στο μυαλό τρηδονάνε οι ένοιες, πώς μπορεί ο καιρός να περάση!..

Κλυταιμήστρα.—Οι βοριάδες τής ένοιας μās δέρνουν, τής φροντίδας ο λίβας μās φρύγει πώς μπορεί ο καιρός να περάση!.. Νυχτοπούλια λαλοθνε στο μυαλό μου οι πίκρες, στην καρδιά μου οι λύπες κλαψοπούλια κουρνιάνε κι ολόενα θυμίζου την παλιά έφτυχία!..

Ό α' κορυφαίος.—Κι ολόενα θυμίζου την παλιά έφτυχία, που τής Τροίας ο πόλεμος πήρε!.. Έκει πήγαν τής χώρας τὰ πλούτη!.. Έκει πέρα ζωτέφτη τής δουλιάς μας ο έδρος, τών παιδιώνε τ'ό αίμα τ'ό ρουφάνε οι κάμποι!..

Ό β' κορυφαίος.—Κι από κει ήρθαν έλες, σά βροχή δυνατή, οι δυστυχίες! Έκαλά τετρακλάδια γινήκαν, σάν τή στάχτη σκορπήσαν... Πάνε όλα που είχαμε πρώτα! Μās βατσίωσε ή πείνα!.. Μē βεντέμα τ'ό θέρο οι άρώστειες έκάμαν! Έκα κοπάδια τ'ά ρήμαξ' ο ψόφος! Ακρηπίλα στα δέντρα! Σιτ' χωράφια οι βάτσι και τ'άγκάθια λογγώσαν!..

Οι γριές.—Τ'ά παιδιά μας που είναι; Που τήν κρύψαν τ'άνήμπορου γέρου τή μαγ-

κούρα που είχε άποκούμπι; Τ'ου κατόχρονου πώς τ'ου στερέψαν τ'ό φως του; Τήν παλιά τή σκεπή νταβραντάει ποι'ό στήριγμα νέο; Τ'ά παιδιά μας μās πήραν, μās άφήκαν τ'όν πόνο!..

Κλυταιμήστρα.—“Αχ, ναί!.. Οι δικοί μας μās λείπουν και μās έμειν' ο πόνος!..

Όλοι.—Και πονώ!.. Πώς με σφάζει, μου λοχάει τήν καρδιά ο κακός και πικρός ζωντανός χωρισμός κι ολό πάει πιδ βαθιά μαζεφτό τ'ό μαράζι!..

Κλυταιμήστρα.—Κι ολό πάει πιδ βαθιά μαζεφτό τ'ό μαράζι!.. “Ας έρθουν πλιά οι δικοί μας να ξεβγή τ'ό μαράζι! Τ'ό σημάδι που έρίσανε ήρθε: έπεράσανε πλιά και τ'ά δέκα τ'ά χρόνια!.. “Ας έρθουν οι δικοί μας σ'ε χαρές να γυρίσουν οι λύπες!

Όλοι.—Έπεράσανε πλιά και τ'ά δέκα τ'ά χρόνια!.. “Ας έρθουν οι δικοί μας σ'ε χαρές να γυρίσουν τις λύπες και στα βάσανα τέλος να βάλουν!.. (Βγαίνουν όλοι. Η Κλυταιμήστρα μονάχη της, σ'ά νάφτιαζεται απόμακρου αντίλαλου τ'όν ήχο ξαναλέει: «Και στα βάσανα τέλος να βάλουν... Σε χαρές να γυρίσουν τις λύπες». Σκεφτική σ'ά να καταχωριάζεται).

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΑΡΙΝΗΣ

RONSARD

ΣΕ ΝΕΑ ΝΕΚΡΗ

“Όπως τ'ό ρόδο τ'ου Μαγιού στο κλώνου του τήν άκρια, στην όμορφη τή νιότη του, στην πρώτην άνθισή του, τ'ά ούράνια να ζηλεύουνε κάνει με τή μορφή του, όταν ή αύγή, τ'ό χάραμα, τ'ό περιλούζη δάκρυα”

ο έρωτας μēs στο φύλλο του κ' ή χάρη είναι κρυμμένη, καθώς στους κήπους βύλαμο σκορπίζει μυρωμένο μ' από βροχή ή από γερή μ'ά κάψα χτυπημένο, φύλλο τ'ό φύλλο, πέφτει μαραμμένο και πεθαίνει.

“Έτσι μέσα στα νιάτα σου και σ'ε, τ'ά δροσερά σου, όταν ή γή κι ο ούρανός ψάλλαν τήν όμορφιά σου, ή μοίρα σ'ε θανάτωσε και, στάχτη πιά, ήσυχάζεις.

Γι' ανάθημα τ'ά δάκρυα μου δέξου και τούς λυγμούς, γεμάτο γάλα κύπελλο, και κόνιστρο μ' άνθούς, που και νεκρή, όπως ζωντανή, τριαντάφυλλο να μοιάζεις.

Μετάφραση

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΓΙΟΥΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ (*)

1849—1896

Τ'ούναντ'ον τ'ό διηγηματογραφικό του έργο, παρ' όλες τις έλλείψεις τις όποτες ανέφερα, ίκονοποιεί και άρέσει άκόμα και σήμερα, και ξεπερνά πολύ όχι μόνο τ'ό έργο τών συγχρόνων του και πολλών μεταγενέστερων του διηγηματογράφων, αλλά και τ'ό στάδιο τής προσπάθειας. Είναι ένα έργο που θ'ά μπορούσε ακόμα πολύ ν' αναπτυχθ'ή, όπως τ'ό εξήγησα, αλλά που κι' έτσι όπως είναι, έχει φθάσει σ' ένα επιβλητικό ύψος. Ο στενός κόσμος με τ'όν όποιο άσχολήθηκε ο συγγραφέας, ανασταίνεται ολόζώντανος. Η ρεαλιστική του τάση ποτέ δέν τ'όν παρέσυρε να μετατραπ'ή σ' έναν πεζό φωτογράφο. Δημιουργεί σ'ε κάθε σελίδα, και ή κάθε του σελίδα, αν έξαιρεθ'ουν οι περιγραφικές—που είναι όμως έλάχιστες, γιατί αυθόρμητα απέφευγε ή τουλάχιστον περιωριζε τις περιγραφές που δέν τις άγαπούσε κι' όπου άπετύγγανε—άποκτ'ά έναν παλμό, ο όποιος μεταδίνεται έντονος, παρ' όλη τήν παγερότητα και τ'ό τεχνικό τ'ου γλωσσικού όργάνου. Ο Βιζυηνός εκδηλώνει σ'ε κάθε σελίδα τήν ίκανότητά του να κατανοή τ'ό πολυσύνθετο κι' αντιφατικό βίθος τών ανθρώπων, να ψυχολογή, να έμψυχώνη, να δονίζη και να κινή τ'ά πρόσωπά του, να παρακολουθ'ή και να ξεδιπλώνη βαθμιαία τήν εξέλιξη και τις πτυχές τών χαρακτήρων.

Έγραψε μόνον πέντε διηγήματα. Η δημιουργική του φλέβα στείρεψε γρήγορα στας Άθήνας. Βέβαια, πέντε διηγήματα, κι' ως είναι όλα μεγάλα, χωρίς περιττολογίες και χαλαρότητες, με πυκνή κι' αριστοτεχνική σύνθεση, και πολύπλευρο περιεχόμενο, κι' ως άγγίζουν όλα τ'ά όρια τ'ου μικρού μυθιστορή-

(*) Συνέχεια από τ'ό προηγούμενο και τέλος.

ματος, είναι λίγα, προπάντων γιατί είναι φαίνερό, τ'ό επαναλαμβάνω και πάλι, ότι ο Βιζυηνός δέν έξαντλήθηκε μέσα σ' αυτά: μ'ά είναι άρκετά για να διαφωτίσουν τήν έξαιρετική του ιδιοφυΐα και να τ'ου έξασφαλίσουν ένα διαρκή θαυμασμό. Αν έξαιρεθ'ή ή «Συνέπεια μι'ας Παλιάς Ιστορίας», τ'ά 4 άλλα διηγήματα είναι στο είδος τους αριστουργηματικά. Αποκαλύπτουν ψυχικούς κόσμους, συγκεντρώνουν σ'ε μι'ά λιτή αρχιτεκτονική σύνθεση πολύπτυχα μοτίβα, δέν ξεγλιστρούν ποτέ, παρ' όλο τ'όν προσωπικό τόνο τών αναμνήσεων, στο επίπεδο τών άφηγήσεων, άπαλύνουν κάποτε τήν τραγικότητά τους μ' ένα λεπτό, διάχυτο ηυμοιγ, συναρπάζουν, συγκρατούν αδιάπτωτο τ'ό ενδιαφέρον, παρουσιάζουν συχνά και πάντοτε δικαιολογημένα ψυχολογικά εύρήματα κι' άπρόοπτα έπεισόδια, κι' αν και περιστρέφονται όλα στο ίδιο περιωρισμένο κύκλο κι' έχουν ως κύριο στοιχείο τή δραματικότητα, διαφέρουν σημαντικά τ'ό ένα από τ'ό άλλο. Ο Βιζυηνός ποτέ δέν αυτοεπαναλαμβάνεται. Οι άνθρωποι που παρουσιάζει, αν και κατάγονται όλοι από τ'ό ίδιο χωριό και τήν ίδια οικογένεια, κι' αν κι' έχουν όλοι τ'ό κοινό γνώρισμα, ότι έχουν καταληφθ'ή από μι'ά κυρίαρχη έμμομη ιδέα, δέν μοιάζουν' είναι ο καθένας μι'ά ατομικότητα, ένας ολοκληρωμένος χαρακτήρας.

Στο «Ποίος ήτο ο φονεύς τ'ου άδελφού μου» υπερισχύει τ'ό περιπετειώδες στοιχείο, ή αναζήτηση τ'ου ένόχου. Άλλά τ'ό διήγημα αυτό δέν ξυπνά μι'ά ταπεινή κι' έλάχιστη πνευματική περιέργεια που γρήγορα θ'ά κούραζε και θ'ά έξαντλιόταν. Δέν γίνεται μι'ά κοινή επιφυλλίδα, γιατί τ'ό έξυψώνει πολύ πάνω από τ'ό επίπεδο αυτό ή θαυμαστή τέχνη, με τήν όποία ο Βι-

ζυηνός έπλεξε τήν υπόθεση, συνέδεσε σφι-
κτά τὰ ποικίλα έπεισόδια, διαφώτισε βαθ-
μαία τή σημασία μερικῶν, πού στην άρχή
τά είχε δείξει σαν λεπτομέρειες σχεδόν άσή-
μαντες, και προχώρησε πρὸς τή λύση, πού
είναι μαζί άπροσδόκητη και ή μόνη δικιο-
λογημένη. Προσέχομε τήν τέχνη, και λησμο-
νοῦμε σχεδόν τήν υπόθεση. "Αν θέλωμε γὰ
μάθωμε ποιός είναι ὁ ένοχος, είναι ὄχι γιατί
κινήθηκε ή δική μας περιέργεια, αλλά γιατί
ὁ Βιζυηνός κατόρθωσε νὰ συμμερισθοῦμε
τήν άγωνία τῶν προσώπων του. Μᾶς μετα-
φέρει μέσα στην άτμόσφαιρα μιᾶς οἰκογε-
νειακῆς τραγωδίας. "Όλα τὰ πρόσωπα, και
προπάντων ή Μητέρα, προβάλλουν άναγλυ-
φικά μπροστά μας, παρακολουθοῦμε κάθε
ψυχικό τους τρικύμισμα, συμπάσχομε μαζί
τους, και περιμένομε, με τή δική τους ταρα-
χή πού μᾶς τή μετέδωσαν, νὰ άποκαλυφθῇ
τὸ αἰνιγμα τοῦ έγκλήματος.

Στὸ «*Αμάρτημα τῆς Μητρός μου*», ὅπου
τὸ κύριο πρόσωπο είναι πάλι ή Μητέρα του,
τὸ δράμα είναι πῶς έσωτερικὸ κ' έντελῶς
πρωτότυπο. "Η Μητέρα, κι' ἄς εἴταν φτω-
χή, κι' ἄς είχε μόλις τὰ μέσα νὰ αναβρέψῃ
τὰ άγόρια της, είχε τή μανία νὰ υιοθετήσῃ
ένα κορίτσι. Υιοθέτησε πολλά, αλλά τὸ ένα
της πέθανε, τὸ άλλο τήν έγκατέλειψε. "Η
Μητέρα επέμενε' παραμελοῦσε τ' άγόρια της
γι' αὐτὰ τὰ υιοθετημένα κορίτσια και συχνά
έδειχνε καθαρά ὅτι τὰ προτιμοῦσε. "Τ' άγό-
ρια άπορούσαν, υπόφεραν, αλλά διαισθάνον-
ταν ὅτι ή μανία αὐτῆ τῆς μητέρας θὰ έκρυ-
βε κάποιο μυστικὸ και τή σέβονταν. Και
κάποτε ή Μητέρα τοὺς φανέρωσε τὸ μυστι-
κό της: γυρνώντας, ένα βράδυ άργά, με τὸν
άντρα της, ἀπὸ ένα πανηγύρι, άποκοιμήθηκε
βαριά ένῶ βύζαινε τή μοναχοκόρη της και
στὸν ύπνο της τήν πλάκωσε. "Αργότερα ά-
πέκτησε κι' άλλη μιὰ κόρη, άλλ' ὁ Θεός
θέλησε νὰ τήν εκδικηθῇ, κι' αν και σχεδόν
τὸν παρακάλεσε νὰ προτιμήσῃ έν' ἀπὸ τὰ
άγόρια της, τῆς πήρε αὐτῆ τήν κόρη. "Απὸ
τότε δέν μπορεί νὰ ήσυχάσῃ. Πῆγε στην
Πόλη γιὰ νὰ έξομολογηθῇ σ' έναν άνώτερο
ιεράρχη κι' ὁ ιεράρχης αὐτός τή συγχώρησε,
μὰ τί αξία μπορεί νὰ έχη αὐτῆ ή συγγνώ-
μη; "Ο ιεράρχης δέν έχει άποκτήσει ποτέ
παιδί! Πῶς νὰ καταλάβῃ τὸ άμάρτημά της;
"Η τελευταία αὐτῆ φράση τοῦ διηγήματος,
ή ὅποια είναι ένα σπάνιο εὖρημα, κορυφώ-

νει τήν τραγικότητα τοῦ δράματος και τήν
ψυχογραφία τῆς μητέρας. "Όλόκληρο τὸ τυ-
φλά άλύγιστο μητρικὸ πάθος, πού μπορεί νὰ
δδηγήσῃ και σὲ άδικίες, σὲ υποσυνειδητες
παράλογες υποτιμήσεις τῶν ζωντανῶν παι-
διῶν, πού περιορίζει ὅλον τὸν κόσμο στὸν
έαυτό του, άποκαλύπτεται σ' αὐτὸ τὸ διήγημα,
ἀναλύεται με μιὰ λεπτότατη στοργικὴ κατα-
νόηση, και σύγχρονα ή Μητέρα δέν είναι ή
κάθε μητέρα, δέν είναι ένας σχηματικοη-
μένος τύπος, είναι μιὰ μητέρα με δικὸ της
χαρακτήρα και τή δική της άτομικότητα.

Στὸ «*Μοσκῶβ Σελήμ*», ξετυλιγεται ή
ψυχογραφία ένδὸς ανθρώπου τυραννισμένου κ'
εὐγενικοῦ. "Τὸ διήγημα αὐτὸ διαπερνιέται κι'
ἀπὸ μιὰ παράδοξη γιὰ τήν εποχή πού γρά-
φθηκε, σαν σημερινή, πασιφιστικὴ πνοή. "Ο
Βιζυηνός έκρυσσε σπάνια και πάντα συκρα-
τημένα, και στὰ ποιήματά του, τήν πατριω-
τικὴ χορδή: άγαποῦσε ήρεμα τήν "Ελλάδα.
Στὴ μακροχρόνια διαμονή του στην Τουρ-
κία είχε γνωρίσει εκλεκτοὺς ανθρώπους, εί-
ξερε ὅτι δέν είναι ὅλοι οἱ έχθροί αἰμοσύροι,
άποκρουστικοί τύρανοι. Βέβαια ή πασιφιστι-
κὴ του τάση δέν ήταν σ' αὐτὸν συνειδητο-
ποιημένη κι' οὔτε είχε καθόλου τήν πρόθε-
ση νὰ κηρύξῃ τήν άγάπη μεταξύ τῶν λαῶν.
"Απλά, δὲ νόμιζε ὅτι ή έχθρα μεταξύ δύο
λαῶν τοῦ επέβαλλε ν' άποκρύψῃ τή συμπά-
θεια και τήν εκτίμησή του γιὰ ένα άτομο. "Αλ-
λά τὸ κοσμοπολιτικὸ του ένστικτο τὸν έσπρωξε
νὰ προχωρήσῃ ακόμα περισσότερο στην εκδή-
λωση τῶν αὐθόρμητων φιλειργηνικῶν του αἰ-
σθημάτων: τὰ μετέδωσε και στὸ *Μοσκῶβ Σελήμ*.
"Ο Σελήμ είναι ένας καλὸς και λεπτότα-
τος Τούρκος, πού υπέφερε πολὺ στην πατρίδα
του ἀπὸ τήν οἰκογένειά του και τὸ κράτος.
Σ' αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ διηγήματος, ὁ Βιζυη-
νός δέν κατηγορεῖ καθόλου τήν "Τουρκία'
υποδεικνύει ὅτι ὅλα τὰ κράτη τυραννοῦν συ-
χνά τὸ ἴδιο τοὺς υπηκόους τους, ὑψώνεται
σχεδόν έως τήν κοινωνικὴ σάτυρα, και ή
μεγάλη πικρία τῶν σελλίδων τῶν άφειρωμέ-
νων στην περιγραφή τῆς μοναξιάς και τῆς
παραγνωρίσεως τοῦ Σελήμ, άφήνει νὰ υποθέ-
σωμε ὅτι ὁ Βιζυηνός είχε πολὺ ὑπ' ὄψει του
και τὸν ἴδιο τὸν έαυτό του. "Ο Σελήμ στέλ-
νεται ὡς στρατιώτης στην εκστρατεία εναν-
τίον τῆς Ρωσίας: περιμένοει ὅτι θὰ τοὺς υπο-
δεχθῇ εκεί ένας άγριος λαός. "Εντούτοις
αἰχμαλωτίζεται, άρρωσταίνει και οἱ Ρώσοο

A. KINGSLEY LAWRENCE

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΛΟΡΔΟΣ

τὸν περιποιούνται: γνωρίζει ανθρώπους πού
έχουν μιὰ καλωσύνη, τήν ὅποια δέν συνήνη-
σε στην πατρίδα του. Φεύγει γοητευμένος
ἀπὸ τή Ρωσία και διατηρεῖ γι' αὐτὴν μιὰ
ἀπέραντη νοσταλγία. "Ο Βιζυηνός δέν προσ-
θέτει τίποτε περισσότερο. Μὲ τὸ ὅτι σὲ μιὰ
έθνικιστικὴ εποχή εξέφρασε, έστῶ και άμεσα,
ιδέες πλατιά ανθρωπιστικές, είναι αρκετὸ γιὰ
νὰ δείξῃ τίς δυνατότητες πού εκλείνει μέσα
του.—Στὸ τέλος τοῦ διηγήματος έρχονται οἱ
Ρώσοο νὰ κατακτήσουν τὰ τουρκικά εδάφη.
Μέσα στὸ Σελήμ ξυπνᾶ τότε τὸ εθνικὸ συ-
ναίσθημα. "Ο Βιζυηνός φωτίζει ζωηρὰ τήν
πολὺ ὀρθὰ ψυχολογημένη αὐτὴ μετáπτωση.

"Αλλ' ὁ Σελήμ δέν μπορεί νὰ πολεμήσῃ και
νὰ κτυπήσῃ τοὺς Ρώσσοο. "Η άμηχανία του
είναι τόσο άγωνιώδης, ὡστε πεθαίνει ἀπὸ μιὰ
συγκοπή τῆς καρδιάς.

Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον είναι
ένα διήγημα ψυχολογικὸ, ὅπως και τ' άλλα
διηγήματα τοῦ Βιζυηνού, αλλά και ποιητι-
κὸ, συμβολικὸ. "Η άτμόσφαιρά του είναι μαζί
ρεαλιστικὴ και παραμυθένια. Πάλλει μέσα
του ὅλο τὸ δράμα τοῦ ανθρώπου τοῦ καρφω-
μένου στη στασιμότητα και πού νοσταλγεῖ
μιὰ άπεριόριστη φυγή, πού ταξιδεύει ακού-
ραστα με τὸ νοῦ του, πού δημιουργεῖ με τή
φαντασία του ὑπέροχους κόσμοο, οἱ ὅποιοι

τὸν μεθοῦν τόσο έντονα, ὥστε ὁ ἴδιος στὸ τέλος πιστεύει στὴν πραγματικότητά τους, πιστεύει ὅτι τοὺς εἶδε, ὅτι τοὺς γνώρισε. Ὁ Παπποὺς διηγότανε ἀδιάκοπα γιὰ τ' ἀτέλειωτα ταξίδια του, γιὰ τὰ ἐξαισια θεάματα ποὺ ἀνακάλυψε σὲ διάφορες χῶρες. Αὐτὸς ἔπεισε τὸν ἔγγονό του ὅτι στὴν Πόλη θὰ τοῦ ἀνοιγαν βκσιλοποῦλες τὰ χαρέμια καὶ θὰ τοῦ χάριζαν μυθικοὺς θυσιαυρούς. Ὅταν ὁ μικρὸς Βιζυηνὸς πῆγε στὴν Πόλη καὶ δὲν πραγματοποιήθηκε καμμιά ἀπὸ τίς ὑποσχέσεις τοῦ Παπποῦ, γύρισε κάποτε νὰ τοῦ ζητήσῃ ἐξηγήσεις. Τότε κατάλαθε τὸ μυστικὸ καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ Παπποῦ καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς Γιαγιάς.

Ὁ Βιζυηνὸς ζωγραφίζει ζωηρὰ τοὺς δυὸ αὐτοὺς χαρακτήρες, τίς συγκρούσεις τους, ἀνακαλύπτει τίς πηγαῖες ἀφορμὲς τῆς παράδοξης ἀναπτύξεως τῆς φαντασίας τοῦ παπποῦ. Ὁ Βιζυηνὸς ξέρει ὅτι τίποτε στὸν ἄνθρωπο δὲν εἶναι αὐτοτελὲς καὶ πάντοτε ἀναζητεῖ καὶ δια φωτίζει τίς ἐπιδράσεις, ἀπάνω στὴν διαμόρφωση τῶν χαρακτήρων του, τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ περιβάλλοντός τους. — Οἱ γονεῖς τοῦ Παπποῦ εἶχαν φοδηθεῖ τοὺς Γενητσάρους καὶ εἶχαν κρύψει τὸ γένος τοῦ παιδιοῦ τους· τὸ εἶχαν ντύσει καὶ ἀναθρέψει σὺν κορίτσι. Ἡ ἀνατροφή αὐτὴ διαστρέβλωσε τὴν ἀτομικότητά του καὶ ἐνστάλαξε μέσα του μιὰ δειλία καὶ μιὰ ἀβουλία. Μόλις μεγάλωσε, οἱ γονεῖς του τοῦ ἔλλαξαν ἀπότομα τὰ γυναικῆα του ροῦχα μὲ ἀνδρικά καὶ τὴν ἴδια μέρα τὸν πάντρεψαν, γιὰ τὸ ἴδιον τὸν ἀρπαζαν παρὰ μόνο τοὺς ἀνύπαντρος. Ἡ γιαγιά ἦταν γυναίκα ἰσχυρόγνημη καὶ τυραννική· ὁ παπποὺς δὲν μπόρεσε νὰ ἐπαναστατήσῃ, νὰ ἐπιβληθῇ. Ὑποτάχθηκε στὸ ζυγὸ τῆς γιαγιάς καὶ ὑπέφερε, ἀλλ' ἤνυρε μιὰ ἀνακούφιση καὶ μιὰ παρηγοριά: ἔφευγε μακριὰ μὲ τὴ φαντασία του, μεταφρότανε νοερὰ σὲ ἐξαισιους τόπους, καὶ ξεχνούσε τὸ ἀνυπόφορο περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ του. Κάποτε, ποὺ θέλησε νὰ πάη ἔως τὰ βουνὰ ποὺ ἔκλειναν τὸν ὄριζοντα, λίγο πέρα ἀπὸ τὸ χωριὸ του, καὶ περιμένε πὼς θὰ τοῦ ἀποκαλυφθῇ ἐκεῖ ἡ μαγευτικὴ θέα ὅλης τῆς γῆς, τὸν ἔπιασε ἡ νύκτα στὸ δρόμο, κι' ὅσο μεγάλη κι' ἂν ἦταν ἡ ἐπιθυμία του νὰ προχωρήσῃ, φοβήθηκε, καὶ γύρισε ἀμέσως πίσω. Δὲν ἔφθασε οὔτε ἔως τὰ βουνὰ ποὺ ἔβλεπε ἀπὸ τὸ πα-

ράθυρό του· μὰ τί σημαίνει; γιὰ τὸν ἑαυτὸ του εἶχε ταξιδέψῃ ὅλη του τὴ ζωὴ, χωρὶς οὔτε στιγμή νὰ σταματήσῃ καὶ κανένα ταξίδι του δὲν τὸν εἶχε ποτὲ ἀπογοητεύσει.

Τὸ μόνο πρόσωπο ποὺ δὲν φωτίζεται καὶ δὲν ἀναλύεται ζωηρὰ στὰ διηγήματα αὐτά, εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Βιζυηνοῦ. Παρουσιάζει πάντα τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ μένει ἕνας θεατῆς. Ἐνας θεατῆς, ποὺ συμπάσχει μὲ τὰ πρόσωπά του, ποὺ συμπαρτίζεται: τίς ἀγωνίες τους, ποὺ τὰ καταλαβαίνει καὶ τὰ συμπαθεῖ, ἀλλὰ ποὺ δὲν κρίνει κι' οὔτε λαμβάνει μέρος στὴ δράση. Ἡ ἀτομικότητα τοῦ Βιζυηνοῦ ἐκδηλώνεται φυσικὰ μέσ' ἀπ' ὅλη του τὴ δημιουργία, ἀλλὰ φανερώνεται ἄμεσα πολὺ σπάνια καὶ πάρα πολὺ ἄοριστα, μόνον ὅταν περιγράφῃ λαϊκὲς προλήψεις. Τότε διακρίνεται ἀμυδρὰ ὅτι ὁ ἴδιος δὲν πιστεύει στίς προλήψεις αὐτές, ἀναγνωρίζει ὁμῶς μὲ ψυχολογικὴ δευδερκεία τὴ σημασία τους γιὰ κείνους ποὺ τίς πιστεύουν. Ἡ φυσικὴ του συστολή νὰ ξεσκεπάσῃ τὸν ἑαυτὸ του θὰ τὸν συνεκράτησε ἀπὸ κάθε πῶς ἐνεργητικὴ ἐπέμβαση τοῦ ἑγῶ του, καὶ ἴσως καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀντίληψη ὅτι ἡ προβολὴ μιᾶς καλλιεργημένης καὶ πνευματικῆς ἀναπτυγμένης προσωπικότητας μέσα στὸ λαϊκὸ περιβάλλον, θὰ μποροῦσε εὐκόλα νὰ προσδώσῃ μιὰ δυσκρομονία στὸ διήγημα. Ἡ ἀδιάκοπη παρουσία ἑνὸς ἀμέτοχου θεατῆ σκορπὰ βέβαια γύρω τῆς μιᾶς κάποια ψυχρότητα. Ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ, μέσα στὸ ὅλο γερὰ ἀρχιτεκτονημένο οἰκοδόμημα, εἶναι λεπτομερειακὸ καὶ κρύβεται ἀπὸ τὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἄλλων προσώπων. Ὁ Βιζυηνὸς ὑπῆρξε ἕνας δημιουργὸς ἀνθρώπων. Ὁ τίτλος αὐτὸς ἀνήκει σὲ πολὺ λίγους νεοέλληνες λογοτέχνες.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΕΡΓΑ:

- Ἐπιθίδες Ἀῶραι. Λονδίνο, 1884.
 Ποιήματα. Ἐκδόση Φέξη 1916 (ἀνατύπωση τῆς πρώτης ἐκδόσεως μ' ἐλάχιστες παραλλαγὰς καὶ προσθήκας).
 Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρός μου καὶ ἄλλα διηγήματα. Ἐκδόση Φέξη 1912.
 Ποῖος ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου, διήγημα. Περιοδικὸ «Ἐστία» 1883.
 Διὰ τὴ μηλιά δὲν ἔγινε μηλέα. Περιοδ. «Ἐβδομάς» 1885—Δελτίο Ἐκπαιδευτ. Ὀμίλου 1913.
 Ἐρρῖνος Ἰθσεν. Περιοδικὸ «Ἐστία» 1891.
 Ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα. » » 1892.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Κ. Παλαμᾶς. Διάλεξη στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ Παρνασσοῦ: Βιζυηνός, Κρυστάλλης.
 Κ. Παλαμᾶς. Πρώτα κριτικά.
 Κ. Κατζόπουλος. Γ. Βιζυηνός. «Νέα Ζωή» 1914.
 Dioscure. Histoire de la Littérature grecque moderne.
 Α. Καμπάνης. Ἱστορία Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.

- Hesseling. Histoire de la Littérature grecque moderne.
 Α. Γαλιούρης. Τὸ διήγημα τοῦ Βιζυηνοῦ. Περιοδικὸ «Νεοελληνικά Γράμματα» 1926.
 Α. Κουρτίδης. Ἡ Μηλιά τοῦ Βιζυηνοῦ. Περιοδικὸ «Παναθηναϊκὰ» 1905.
 Γ. Ζερβός. Βιογραφικὸ σημείωμα. Πρόλογος στὰ Ποιήματα. Ἐκδόση Φέξη.

Α. Θ.

ΕΤΟΙΜΟΣ

Ἐτοιμος πρόβει νᾶσαι πᾶσαν ὥρα
 ν' ἀφήσεις τὸ πολύκοσμο λιμάνι·
 παιὸς οἰωνὸς δὲν ξέρεις ἀπὸ τώρα
 τὴν ἀναχώρησή σου θὰ σημάνη.

Καὶ μὴ ζητᾶς καινούργιες προθεσμίες
 γιὰ νὰ τελειώσης τάχα τ' ἀρχισμένα:
 δὲν ἔχουν τέλος οἱ ἐπιθυμίες
 καὶ στὴν ἀρχὴ θὰ βρῖσκεσαι ὀλοένα.

Προσπάθησε μονάχα αὐτὲς τίς λίγες
 μέρες νὰ μὴ ἀσυμπλήρωτες ἀφήσεις,
 γιὰ νὰ μὴ λὲς πὼς ἔφυγες καὶ πῆγες
 ἀπὸ μιὰ βία ἐπίβουλη τῆς φύσης.

Εἶναι φοιχτὸ στὴ δύση τῆς ζωῆς σου,
 ποὺ τίποτε ἀπὸ σὲ δὲν περιμένει,
 νὰ σκέρτεσαι πὼς ἔγειρε μαζὶ σου
 καὶ ἡ ἀθάνατη μοῖρα προδομένη.

ΑΠΟΛΟΓΟΣ

Ζῶ μὲ ὑποψίες μὰ ὑποψία ζωῆς,
 καὶ μοῦ ἀρκεῖ νᾶχω κίτω ἀπὸ τὴ σκέπη
 τ' οὐρανοῦ, τοῦ ψηλοῦ ποὺ δὲ μὲ βλέπει,
 τὴ συντροφιὰ σου, ὦ χόρτο ποὺ θροεῖς.

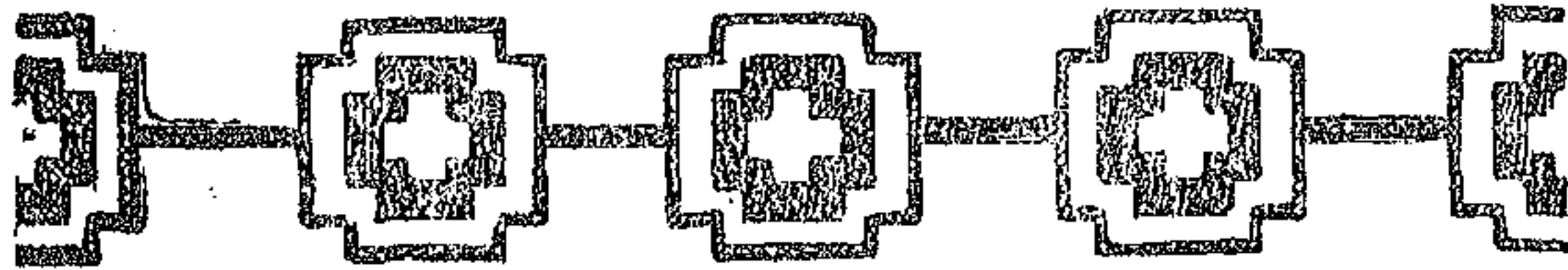
Ὡσὰν καταδιωγμένος, ἀπ' τὴ γῆ
 μὲ βιάση θὰ περάσω καὶ θὰ φύγω·
 μὰ θὰ μὲ συνοδεύει ἐκεῖ τὸ λίγο,
 τὸ λίγο φῶς ποὺ πῆρα ἀπ' τὴν αὐγή.

Ἄπ' ὅσα θᾶχω κίπως αἰσθανθεῖ,
 τὸν πόνο λέω νὰ γνόρῃσῃ καὶ μόνο,
 γιὰ τ' οἱ χαρὲς μου ἐπνίγονταν μὲ πόνο
 μὲς στὸ πιράπονό μου τὸ βαθύ.

Μὰ ὅταν θὰ πέσω στὸ ἄπειρο κενό,
 ἂς μὴ ἀπομένει, θέλω, πίσωθὲ μου
 μήτε καὶ τῆς στιγμῆς ἡ λύπη, Θέ μου,
 ποὺ ἀφήνει φύλλο φθινοπωρινό!

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΝΕΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

« Η ΤΙΜΗ ΕΣΩΘΗ! ,»

—ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΛΟΥΛΟΥΣ—

Τρίτη, 15 Ιουλίου

Μετά τὸ φραγητό, ὁ Νίκος βγήκε ἔξω. Οἱ ἄλλοι μείναμε, σὰν κάθε βράδυ, στὴν τραπέζια, κουβεντιάζοντας. Μ' ἀπόψε ἡ κουβέντα, ἀπὸ μέρος μου τοῦλάχιστο, δὲν ἦταν καθόλου ζωηρή. Ὁ νοῦς μου ἦταν ἀλλοῦ κι' ἐνῶ προσπαθοῦσα νὰ προσέξω ἢ ν' ἀπαντήσω στὰ λόγια τῶν ἄλλων, κοίταξα ὀλοένα, ἀθελά μου, τὸ ρολογάκι τοῦ βραχιολοῦ μου: εἶχα δώσει τὸ λόγο μου στὸ Γιαννάκη νὰ τὸν συναντήσω στὸ κῶσκι, στὶς 10 1/2. Μὰ ἡ ὥρα ἀπόψε λὲς καὶ δὲν ἤθελε νὰ περάσῃ.

Ἐπιτέλους τὸ ρολόγι τοῦ τοίχου χτύπησε δέκα. Μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα, βρέθηκα στὸ πόδι. «Ἀπὸ τώρα! ἀπόρησε ὁ πατέρας' ὦ, τὴν ὑπναροῦ!» — «Ἡ καημένη ἡ μικροῦλα, κουράζεται τόσο, τώρα τὸ καλοκαίρι!» μὲ δικαιολόγησε χαμογελώντας μὲ καλοσύνη ὁ θεῖος Παῦλος. Αὐτὰ τὰ τόσο ἀπλά τους λόγια μ' ἀνασιτάωσαν· γέμισαν μὲ τύψεις τὴν καρδιά μου· μ' ἔκαναν νὰ νοιώσω κάτι σὰν ντροπὴ καὶ σὰν περιφρόνηση μαζί γιὰ τὸν ἑαυτό μου. . . Ἦταν τὸ πρῶτο χτύπημα γιὰ τὸ φτωχό μας «εἰδύλλιο», καλέ μου Γιαννάκη, ἀπ' τὰ πολλά ποὺ ἦταν τῆς τύχης νὰ δεχθῆ ἀπόψε. Ἀποφράδα μέρα γιὰ τὴν ἀγάπη μας ὡς τόσο. . .

Βγήκα ἀναποφάσιστη ἀπ' τὴν τραπέζια· δεξιὰ μου, ἡ σκάλα ποὺ πηγαίνει ἔπάνω· ἀριστερά, ἡ ἄλλη ποὺ βγάζει στὸν κήπο. . . Ὁ δρόμος τῆς «Ἀρετῆς» καὶ τῆς «Κακίας», Λουλοῦ! Ποιὸν θὰ διαλέξουμε; . . Κοντοστάθηκα μὰ στιγμὴ στὸ κεφαλόσκαλο τῆς πρώτης, ὕστερα, βιαστικὰ βιαστικά, γιὰ νὰ μὴ τὸ μετανοιώσω, κι' ὅσο πῶς ἔλαφρά μου ποῦσα, ἀνοιξα τὴν πορτοῦλα τῆς δεύ-

τερης σκάλας, καὶ μὲ δυὸ πηδημάτα βρέθηκα στὸν κήπο, σὰν κυνηγημένη. . . σὰν κλέφτρα. . .

Ἔξω, ἦτανε γιορτὴ ἀπὸ φῶς, ἀνύκλιφρος μυρωδιὲς κι' ἀσύλληπτους ἤχους. Καρφώθηκα γιὰ μὰ στιγμὴ σὰ μαγεμένη στὴ θέση μου, λησιμονώντας καὶ δισταγμούς καὶ τύψεις. . . καὶ σένα ἀκόμα, φτωχέ μου Γιαννάκη. Ὡ γόησσα σεληνόφωτη Νύχτα! πότε θὰ σὲ συνηθίσω λοιπόν; πότε θὰ μὴ πορέσω νὰ σ' ἀντιρῶσω χωρὶς ἡ μουσικοπιθὴ αὐτὴ ἀνατριχίλα νὰ ζώσῃ τὸ κορμί μου;

Μέσα σὲ ἀπόκοσμο, κιτρινοπράσινο φῶς τοῦ φρεγγαριοῦ, προχωρῶ σὰ μέσα σ' ὄνειρο. Μοῦ φαίνεται πῶς ἀέρινες ἐσάρτες μὲ τυλίγουν σιγά-σιγά, μ' ἀνασημώνουν ἀνάλαφρα στὸν αἰθέρα. Κάτω ἀπ' τὰ πόδια μου δὲν ἔχω πιά τὴ στεριά· γλιστρῶ ἔπάνω στὰ σκοτεινὰ νερὰ κάποιας λίμνης, ἀνάμεσα στὰ νούφαρα. . . Εἶμαι ἡ Νεράιδα τοῦ παριμυθιοῦ, ποὺ τράβηξε τὸν ψαρὰ στὰ βιάθη τῶν κυμάτων, ὡς τὰ μαγεμένα της καλάτια. Εἶμαι ἡ Λαρελάϊ. . . κάθουμαι ψηλὰ στὸ βράχο καὶ τραγουδῶ. Στὸ πλάνο τραγουδί μου ξεχνιοῦνται οἱ φτωχοὶ ναῦτες καὶ χάνονται αὐτοὶ κι' οἱ βάρκες τους μαζί. . . Ἦώρα, εἶμαι ἡ Βελλεντά, ἡ θουλλικὴ ἰέρεια· πάγω νὰ βρῶ τοὺς πιστοὺς μου, ποὺ μὲ προσμένουν γονατιστοὶ γιὰ τὴ λειτουργία τῆς ξωτικῆς μου θεοσεύας. . . Ὁχι, ὄχι· εἶμαι ἡ ἀρραβωνιαστικὰ τοῦ Γιαλιάρου τοῦ Νορβηγοῦ πρίγκηπα. Θὰ γυρίσῃ ἀπόψε ἀπὸ τὴ μάχη καὶ πάω νὰ τὸν ἀντικρῶσω. . . Μοῦ εἶπαν πῶς πέθανε· μὰ δὲν εἶν' ἀλήθεια. Ἔνας ἀετὸς μοῦφερε μὰ ματόβρεχτη καρδιά· μὰ δὲν ἦταν ἡ δική του· δὲν ἦταν ἡ καρδιά τοῦ καλοῦ μου. Τοῦ καλοῦ μου! . . Ἡ λέξη αὐτὴ μὲ ξα-

ναρέρνει στὴ γῆ. Γιαλιάρ ποιός; Ὁ Γιαννάκης; Δὲν ξέρω γιατί, ἡ παραμύθωση μοῦ φαίνεται ἀστεία. Ἦνάξω τοὺς ὄρους μου, γιὰ νὰ διώξω ἀπὸ πάνω μου τὰ νυχτερινὰ αὐτὰ φαντάσματα, καὶ προχωρῶ γληγορότερα.

Γαυγίσματα σκυλιῶν, ἄλλα μακρυνά, ἄλλα κοντύτερα, γεμίζουν μ' ἀντίλαλο τὸν ἀέρα. Ἦὰ δικιά μας ἀπαντοῦν κατὰ κανονικὰ διαστήματα. . . Εἶναι κι' αὐτὸ μὰ ἀπ' τίς ἀγιοπημένες μου χίλιες φωνὲς τῆς Νύχτας. . . Ἐξαίρνα, τὰ γαυγίσματα τῶν δικῶν μας γίνονται πῶς δυνατά, πῶς ἀπανωτά, σὰ μανιασμένα. Ἡ Φλώρα πηδᾷ μὲ τὰ τέσσερα στὸν ἀέρα, κίνοντας νὰ τρίξῃ ἀπαίσια ἡ βαρειά της ἀλυσίδα. Ἦτι τρέχει; Μὴν ἔφθασε κῶλος ὁ Γιαλιάρ μου; Μὴ ἀσπρη, χαμηλή, πλατειὰ σκιά κλανιέται ἔξω ἀπὸ τὰ κάγκελα. Κατάλαβα. . . Εἶναι ὁ θανασιωτὴς τῆς Φλώρας μας, ὁ ὁμορφος Πουάντερος τοῦ γιατροῦ. Μέρες τριγυρνᾷ ὁ φτωχὸς γύρω στὰ κάγκελά μας, ἴσως καὶ βρῆ κανένα τρόπο νὰ εἰσχωρήσῃ. Μὰ τὸ σκυλίσιο του κεφάλι δὲν μπόρεσε ὡς τώρα νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικὰ τὴν ἐρωτευμένη του καρδιά. Κ' ἡ Φλώρα; ἄλλο δὲν ξαίρει, ἄλλο δὲν περνᾷ ἀπ' τὸ χέρι της, παρὰ νὰ κλαίῃ λυπητερὰ καὶ νὰ τραβᾷ μ' ἄλλη τῆς τὴ δύναμη τὴν κοντὴ της ἀλυσίδα, ἴσως καὶ τὴ μακρὴν ἑνὸς σαντιμια. Φτωχὰ πλάσματα! . . Ἄν. . . μισοἀνοίγα λιγάκι τὴν πόρτα; . .

Ποῖν προσφθάσω νὰ τὸ κλοσπερθῶ, συνέβη κάτι τ' ἀπίστευτο, ὅσο καὶ θανασιωτό: ὁ δλόασπρος πουάντερος ἀποτροβήχηκε δυὸ βήματα, κι' ἔξαιρνα. . . τὸν εἶδα νὰ πετιέται — ὡ ἀνήκουστη δύναμη τῆς ἀγάπης! — δυὸ μέτρα ψηλὰ στὸν ἀέρα, σὰ μετέωρο, κι' ἀμέσως κατόπι νὰ ξαναπέφτῃ ἔλαφρά μὲς ἀπὸ τὰ κάγκελα, δυὸ βήματα μακρὰ ἀπ' τὴ Νουλιτσινέα του! Κι' ὄλ' αὐτὰ μὲ μὰ τέτοια ἀπίστευτη γληγοράδα!

Ἔνα εἶδος σεβισμού μὲ πλημμύρισε γιὰ τὸν τετράποδο ἰππότη, ἐνῶ δυὸ στίχοι ἀπ' ἕνα παιδικὸ λησιμονημένο μου παιχνίδι μοῦ ἦρθαν ἀθελά στὰ χεῖλη:

Καὶ φθάνει πρίγκηπ ἡψηλός, ὄψηλός, ὄψηλός. Πηδᾷ τὸ φράχτη τολμηρός, τολμηρός κι' ἐλευθερώνει τὴν ὁμορφὴ πριγκηποπούλα ἀπ' τὸν αἰώνιο ὕπνο, ποὺ τὴν εἶχε καταδικάσει ἡ κακὴ ζηλιάρνα μάγισσα. . .

Ἐξακολούθησα συλλογισμένη τὸ δρόμο μου. Ἔνα δυσάρεστο συναίσθημα μοῦ ἔσφιγγε τόρα τὴν καρδιά. Θεέ μου. . . ντρέπομαι νὰ τ' ὁμολογήσω. . . εἶναι φριχτό. . . εἶναι ταπεινωτικό. . . Τὴ στιγμὴ ἐκελὴν, ζούλεψα. . . ναι, ζούλεψα τὴ Φλώρα! τὴ Φλώρα ποὺ κατόρθωνε νὰ ἐμπνέη τέτοιους ἡρωϊσμούς. . . Ἐφθασα νὰ συγκρίνω, — τί φριχτό! — τὸ Γιαννάκη μὲ τὸν γενναῖο πουάντερο, ν' ἀναρωτιέμαι, ἂν στὴν ἀνάγκη ὁ πρῶτος θὰ εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐξυπνάδα νὰ κἀνῃ ὅ,τι ἔκανε ὁ δεύτερος. Ὁ Γιαννάκης; . . αὐτὸς ποὺ φρόντιζε πάντα νὰ μάθῃ ἂν τὰ σκυλιὰ ἦτανε δεμένα; . . Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴ σύγκριση ἀνθρώπου καὶ σκύλου, ὁ ἀνθρώπος βγήκε μειωμένος. Κι' ἡ ἐκτίμησή μου, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀγάπη μου γι' αὐτὸν ἄρχισε νὰ χαμηλώνῃ, νὰ χαμηλώνῃ, νὰ χαμηλώνῃ σὲ κάθε βῆμα ποὺ ἔκανα, σὰν τὰ νερὰ τῆς θάλασσας στὴν ἀμπατη. . .

Ὅταν πιά ἔφθασα στὸ κῶσκι, μοῦ φαινόταν πῶς δὲν εἶχε ἀπομείνει τίποτε, τίποτε ἀπ' ὄλ' αὐτὰ μέσα μου. . . Μονάχα ἐν' ἀπέραντο κρῦο, κάτι σὰν ἔχθη καὶ σὰ θυμὸς. . . δὲν ξαίρω. Κι' ἀντὶ νὰ καθίσω καὶ νὰ περιμένω σὰν πάντα, ἀρπαξα βιαστικὰ τὸ σάκκο μὲ τὸ ἐργόχειρο, ποὺ εἶχα ξεχάσει πάνω στὸ τραπέζια, καὶ βγήκα τρέχοντας. Πάντα ξεχνῶ κάτι ἀπὸ νορὶς στὸ κῶσκι, βιβλίο, ἐργόχειρο ἢ ἄλλο, γιὰ νάχω μὰ πρόφραση νὰ βγαίνω. . . (Θεέ μου, πόσες μικροπρέπειες!)

Τὸ πρῶτο πρόσωπο, ποὺ ἀντίκρισα στὸ σπῆι, καθῶς σφραλοῦσα μὲ προσοχὴ τὴν πορτοῦλα τοῦ κήπου, ἦταν ὁ ἀδελφός μου ὁ Νίκος, ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ ἐπιστρέψει, φαίνεται. «Πάλι κανένα βιβλίο θὰ ξεχάσῃς» μοῦ εἶπε εἰρωνικά. Ἔκανα πῶς δὲν κατάλαβα καὶ τοῦ ἀπάντησα ὅσο ἀθώοτερα μπορούσα. — ἀλήθεια, πόσες μικροπρέπειες, Θεέ μου! — δείχνονάς του τὸν κρεμασμένο στὸ χέρι μου σάκκο: «Ὁχι. Αὐτὸ ἐδῶ». Ἐρριξε μὰ γλήγορη ματιὰ τριγύρω του, κατόπι μὲ πλησίασε μ' ὀρμή, ἄρπαξε τὸ χέρι μου ἀπ' τὸν καρπὸ ἀπότομα, — ὦ, τόσο ἀπότομα! ἀκόμα πονῶ — καὶ μοῦ ψιθύρισε πνιχτὰ μὰ καθαρά, βυθίζοντας ἀπειλητικὰ τὸ βλέμμα του μέσα στὸ δικό μου: «Καημένη! . . πρόσχε! . .» Ἔκανα μὰ προσπάθεια, γιὰ νὰ ἐλευθερω-

θώ απ' τὸ σιδερένιο κλειδὸ τοῦ χεριοῦ του καὶ νὰ κρατήσω καὶ τὴν ψυχραμία μου: «Ἄσε με! Ἄσε με, λοιπόν! Νίκο, . . . τρελλίθηκες;».

Καὶ τώρα εἶμαι βεβιαία ὁ Νίκος κάτι ξαίρει. Τὸ βλέμμα του, ἡ φωνή του, δὲ μοῦ προλέγουν τίποτε καλὸ. «Α, θάειαν ἱκανὸς γιὰ δλα, τὸ ξαίρω, ἂν φριναζότανε πὼς «ἡ Τιμή του κινδυνεύει» . . .

Τετάρτη 16 Ἰουλίου

«Θὰ προσπαθήσω νὰ γράψω, ἔτσι, ἡσυχα κι' ἀπλά, μὲ τὴ σειρὰ τους, τὰ γεγονότα τῆς ἀποικινῆς βραδυῆς. . . Δὲ θέλω νὰ παραφεροθῶ. Ἄλλωστε καὶ δὲ θὰ μποροῦσα. . . Μέσα μου βασιλεύει μιὰ ἀκινήσια, μιὰ νέκρα, ποὺ μὲ τρομάζει. . . Νοιώθω τὸ κεφάλι μου, τὸ κορμί μου ὀλόκληρο, σὰν ἐν' ἀδειανὸ χωματένιο βάζο, καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ κενό, οἱ χτύποι τῆς καρδιᾶς μου ἀντηχοῦνε παραίξενα, σὰν ἀπανωτὰ χτυπήματα σφυριοῦ, κάτω απ' τὸ θόλο ἐκκλησιαῆς.

Στὸ τραπέζι, ὅλοι εἶχαν ἓνα παριόξενο ἕφος τριγύρω μου: ὁ πατέρας ἔσκυρτε ἀμίλητος στὸ πιάτο του. Ἡ μαμά εἶχε ἓνα ἕφος κλειστό, σὰ στενοχώρημένη ἢ δυσανεκτή. Δὲν μπόρεσα νὰ κλοκαταλάβω. Ὁ θεῖος Παῦλος κι' ὁ Νίκος συνεννοοῦνταν χαμηλόφωνα, μὲ μονοσύλλαβα, σὰ συνθηματικά. Λὲς κι' ἐτοιμαζότανε καιμιὰ συνομιλία. Κι' ὅλοι αὐτοὶ μοῦ φάνηκε πὼς μὲ κυττάζαν αἰσθητά. Μιὰ ἀνησυχία ἄρχισε νὰ μὲ βαραίνει: αὐτὸς ὁ Νίκος μὴν εἶχε κίβλας μιλήσει; Ὁ ἴδιος τοῦλάχιστον ἦταν ὀλοφάνερα πιά σ' ἐμπόλεμη κατάσταση μαζί μου. Δὲ μοῦ εἶπε ἀπὸ χθὲς οὔτε μιὰ λέξη ποὺ νὰ μὴν ἦταν κι' ἓνα ὑπονοούμενο γεμάτο ἀπειλή.

Μετὰ τὸ φαγητό, ἡ μαμά προφασίστηκε πονοκέφαλο καὶ τραβήχτηκε πρῶτη στὸ δωμάτιό της. Τραβήχτηκαν κι' οἱ ἄλλοι τρεῖς στὸ γραφεῖο τοῦ μπαμπᾶ. Ἐμείνα μόνη μὲ τὴν ἀνησυχία μου, ποὺ ὀλοένα μεγάλωνε. Πῆρα ἓνα βιβλίο καὶ δοκίμασα νὰ διαβάσω ἀδύνατο! Μιὰ ἀγωνία, ἓνας φόβος ἀνεξήγητος μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Ἐννοιωθῆ ἓνα μυστήριο, γεμάτο ἀπειλές, νὰ πλαγιέται γύρω μου στὸν ἄερα. Τί ἔπρεπε νὰ φοβᾶμαι; Αὐτὴ ἡ ἀβεβαιότητα μοῦ ἐρέθιζε τὰ νεῦρα, μοῦ τᾶκανε σὰν καλοτεντω-

μένες κόρδες βιολιοῦ, ἔτοιμες νὰ σπάσουν. Μιὰ τυραννικὴ σκέψη στριφογυροῦσε ἐπιμονα στὸ μυαλό μου: «Ἄν αὐτὸς ὁ Νίκος εἶχε μιλήσει;»

Ἄπ' τὸ γραφεῖο μοῦ ἔρχόνταν τὰ βαριά πατήματά τους. Τοὺς ἀκουα ν' ἀνοίγουν κασσέλες, νὰ κλείνουν ντουλάπες: οἱ βαθεῖες κοντὲς φωνές τους μοιάζανε μὲ πολεμικὰ παραγγέλματα. Τέντωνα τ' αὐτιά μου, ἴσως καὶ πᾶρω καιμιὰ λέξη. Σεχώρισα κάτι ἀριθμούς. «Τῶν 8» συμβούλευε ὁ θεῖος Παῦλος. «Τῶν 5» ἔλεγε ὁ πατέρας. «Τῶν 3» ἐπέμενε ὁ Νίκος. Ἐξαφνα, μιὰ καθαρή, σχεδὸν φωναχτὴ φράση: «Νίκο, τὸ μικρῶνιγγ!» . . . Πετύχτηκα πάνω σὰν ἠλεκτρισμένη. Μιὰ φριχτὴ ἰδέα πήδηξε ξαφνικὰ στὸ νοῦ μου. . . Μά, ὄχι, ὄχι, . . . δὲν ἦταν δυνατό. . . Παραλογιζόμουν. . . Ὅχι πιά κι' ὡς ἐκεῖ. . . «Νίκο τὸ μικρῶνιγγ!» Μὰ τί θὰ τᾶκαναν λοιπὸν τέτοια, ὦρα; . . . Τ' αὐτιά μου ἄρχισαν νὰ κουνιζοῦν. . . τὸ κεφάλι μου νὰ γυρνᾶ. Κι' ἡ τρομερὴ φράση βούιζε ὀλοένα δυνατώτερα μέσα σιὸ μυαλό μου, ξετυλιγότανε, γινότανε ἓνα μαῦρο πλατὸ σύννεφο. . . Μέσα σ' αὐτό, απ' τὸ ἓνα μέρος, ὁ Γιαννάκης ματωμένος, οἰκτρὸς, νεκρὸς ἴσως ἀπὸ τ' ἄλλο οἱ δικοὶ μου, ἄγγιροι, ἀναμαλλιασμένοι, φρονιάδες. . .

Ὅρισησα στὴν κλειστὴ πόρτα, σὰν τρελλή. Καθὼς τὴν ἀνοίγα, βρέθηκα μύτη μὲ μύτη μὲ τὸ Νίκο. Στὸ χέρι του, τὸ μικρῶνιγγ. . . Τὸν ἔσπρωξα, γιὰ νὰ περάσω: δὲν κουνήθηκε. Κι' ὅπως κρατοῦσε μὲ τὸ ἐλεύθερό του χέρι τὸ πόμολο τῆς πόρτας καὶ μὲ τὸ μεγάλο του σῶμα ἔπιανε ὅλο τὸ ἀνοίγμα ποὺ ἔκανε σ' αὐτὴν, ἔσκυψε λίγο πρὸς τὰ μέσα καὶ μοῦ εἶπε χαιρέκακα: «Ἄν ἔχης νὰ πάρης τίποτε απ' τὸν κῆπο, νὰ πᾶς τώρα». Χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήσω, δοκίμασα καὶ πάλι νὰ περάσω. . . Μ' ἔσπρωξε μέσα καὶ τραβήξε ἀπότομα τὴν πόρτα. Τὴν τραβήξα κι' ἐγὼ ἀπὸ μέσα, μὰ ἦταν δυνατώτερός μου, κι' ἡ πόρτα ἔκλεισε. Ἄκουσα τὸ κλειδὸ νὰ γυρνᾶ δυὸ φορὲς στὴν κλειδαριά. . . Ἦμονν καὶ φριλακισμένη τώρα! . . . Μοῦ ἦρθε κάτι σὰν τρέλλα, σὰ φρενίτις. Ἐπιασα τὴν κλειδωμένη πόρτα κι' ἄρχισα νὰ τὴ χτυπῶ μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια, φωνάζοντας: «Μαμά, μαμά! . . .» «Νίκο» δὲν καταδεχόμουν. νὰ φωνάζω. Ἦξερα πὼς

οἰκτο δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένω απ' αὐτόν. Μιὰ στιγμή, ἀκουσα τὴ φωνή του σιγανή, μὰ καθαρῶτα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ χαραμάδα τῆς πόρτας: «Σύχασε λοιπόν! γυρεύεις καὶ ρέστα τώρα; . . .» Τίποτε ἄλλο. . . Κανεὶς δὲν ἦταν νὰ μὲ βοηθήσῃ! . . .

Δὲν εἶχα πιά τὴ δύναμη οὔτε νὰ φωνάξω, οὔτε νὰ διαμαρτυρηθῶ, οὔτε καὶ νὰ κλάψω ἀκόμα. . . Μιὰ νάρκη ἀπλωνόταν στὸ μυαλό καὶ στὴν ψυχὴ μου. Μονάχα τὸ αἷμα μου ἔτρεχε γλήγορα καὶ μὲ βοή σις φλέβες μου, κι' ἔρχόντανε νὰ ξεσπάσῃ ὀρμητικὰ στ' αὐτιά μου. Ἐπεσα στὸ ντιβάνι καὶ περριμένα μοιρολατρικά. Οἱ φωνές τους, τὰ πατήματά τους, μοῦ ἔρχόντανε σὰν ἀπὸ κάποιον ἄλλο κόσμιο. Τοὺς ἔννοιωσα νὰ κατεβαίνουν στὸν κῆπο. . .

Πέρασε ὦρα πολλή. . . Ἦσυχια ἀπόλυτη, νεκρικὴ, παντοῦ. Κάπου κάπου μονάχα, τὸ τρέξιμο τῆς ἀλυσίδας τῆς Φλώρας. Κατόπι πάλι, τίποτε. . . Μόνο τὰ δυνατὰ σφυροκοπήματα στὴν καρδιά καὶ στ' αὐτιά μου. Ἐξαφνα ἓνα δυνατώτερο, ζωηρότερο τράβηγμα στὴν ἀλυσίδα, ἓνα χαρούμενο γάβγαβ τῆς Φλώρας. . . ἓνα τρέξιμο τοῦ ἄμμου, σὰ νάπεσε πάνω του κάτι βαρὺ. . . Κι' ἀμέσως, τρεῖς ντουφεκιές ἀπανωτές. . . μιὰ ἀνθρώπινη σκληρὴ φωνὴ θριάμβου, κι' ἓνα οὐρλιασμα πόνου θλιβερό, συνεχές, ἀνατριχιαστικό, καθὼς ἀπομακρυνόταν γοργὰ μέσα στὸν ἀντίλαλο τῆς νύχτας, ἀφήνοντας πίσω του σὲ ἦχο, κάτι σὰν τὴ γραμμὴ ποὺ ἀφήνει τὸ πλοῖο πάνω στὴ θάλασσα. . .

Σχεδὸν συγχρόνως ἀκουσα στὴ σάλα τὰ βιαστικά πατήματα τοῦ Νίκου. Ἄρπαξα τὸ βιβλίο μου κι' ἔκανα πὼς διαβάζω. Ἦθελα νὰ τοῦ φανῶ ἡσυχία κι' ἀδιάφορη. Δὲν ἦθελα μὲ κανένα τρόπο νὰ καταλάβῃ πὼς ἡ ἄσχημη φάρσα του εἶχε ἐπιτύχει, πὼς, γιὰ μιὰ στιγμή, πίστεψα ἐκεῖνο ποὺ θέλησε νὰ μὲ κἀνῃ νὰ πιστέψω. Ἐκλείδωσε καὶ μπῆκε ὀρμητικὰ. Δὲ γύρισα μὰ μὲ τὴν ἀκρὴ τοῦ ματιοῦ μου μποροῦσα νὰ τὸν βλέπω χωρὶς νὰ φαίνουμαι. Ἦταν γεμάτος ἱκανοποίησι γιὰ τὸ κατόρθωμά του. Στὰ χέρια του, τὸ τουφέκι κάπνιζε

ἀκόμα. Κατόπι του μπῆκαν ὁ πατέρας κι' ὁ θεῖος. Αὐτοὶ ἦταν ἦσοχοι, σὰ νὰ μὴν εἶχε συμβῆ ἀπολύτως τίποτε. «Ἡ Τιμή έσώθη!» εἶπε μὲ εἰρωνικὴ ἔμφραση, γελώντας δυνατά, ὁ Νίκος, σὰ ν' ἀποτεινόταν στοὺς ἄλλους, μὰ μὲ μιὰ ἐκφραστικώτατη ματιὰ πρὸς τὸ μέρος μου. Κατόπι ἦρθε καὶ ἐκάθησε ἀντίκρου μου, κι' ἄρχισε νὰ καθαρίζῃ ἐπιδεικτικὰ τὸ τουφέκι του. Συχνὰ γυροῦσε καὶ μὲ κύτταζε, κι' ἡ ματιὰ του ἔλεγε πολλά, πολλά. . . Κι' ἀργότερα, καθὼς περνοῦσε απ' τὸ πλάι μου, ἔσκυψε βιαστικά, ταχυδακτυλογονικά, καὶ μοῦ σφύριξε στ' αὐτί: «Πάρ' το γιὰ προειδοποίηση». Τοῦ ἔρριξα γι' ἀπάντησι ἓνα βλέμμα γεμάτο περιφρόνησι. Γιὰ μιὰ στιγμή, χαμήλωσε ταπεινωμένος τὸ δικό του. Νὰ ντραπήκε τάχα γιὰ τὴ βάνιαυση σκληρότητά του;

Ἐξω, ἡ Φλώρα ἔκλαιγε σιγανὰ, πνιχτὰ, διακριτικὰ θαρρεῖς, τὴ χαμένη της εὐτυχία. Πονοῦν λοιπὸν ἠθικά καὶ τὰ ζῶα; Ὅσο γιὰ μένα, δὲ θάξαιρα νὰ πῶ, ἂν ἀνακουφίστηκα ὀλοίτελα απ' αὐτὴ τὴν ἀναπάντεχη λύσι, ποὺ γυροῦσε στὸ κεφάλι ἄλλου τὴν καταγίδα ποὺ πρόσμενα νὰ ξεσπάσῃ στὸ δικό μου. . . Δυστυχισμένε πουάντερο! Ἡρωικέ, τετράποδε ἱππότη! . . .

Καὶ φθάνει πρίγκηψ, ὕψηλός, ὕψηλός, ὕψηλός. Περνᾶ τὸ φράχτη τολμηρός, τολμηρός.

Τὰ δάχτυλά μου χτυποῦν μηχανικά τὸ σκοπό, πάνω στὴν καρδιά: τὰ χεῖλη μου ψιθυρίζουνε τὰ λόγια, κι' ὁ νοῦς μου ταξιδεύει. . . Ὁ «πρίγκηψ» δὲ θὰ φθάσῃ ποτὲ πιά. Ποτὲ πιά δὲ θὰ περάσῃ τὸ φράχτη τολμηρός. . . Ἡ μάγισσα, ἡ κακὴ ζηλιάρα μάγισσα, τοῦ ἔκοψε γιὰ πάντα τὸ δρόμο. Κανεὶς πρίγκηψ δὲ θὰ ξανάρθῃ πιά, οὔτε γιὰ σένα, οὔτε γιὰ μένα, φιωχί μου Φλώρα. . . Μὰ «ἡ Τιμή — μὲ κεφαλαῖο Ἰά — έσώθη!» . . . Τὸ τουφέκι τοῦ Νίκου γιὰ σένα, — μιὰ σύγκρισι χειρότερη κι' ἀπὸ τουφέκι γιὰ μένα — ναί, Νίκο, μιὰ ἄτυχη, γελοία σύγκρισι, κι' ὄχι ἡ πιὸ γελοία σου ἐπέμβασι, ὅπως θὰ πιστεύης βέβαια — ἔκαναν τὸ θαῦμα.

(Πόλη)

ΜΑΓΙΑ ΔΡΟΣΟΥ

GUY DE MAUPASSANT

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ο κόσμος μιλούσε ακόμα για τον Πραντζίνι, κι' ο κύριος Μαλουσώ, που στα χρόνια της Αυτοκρατορίας ήταν εισαγγελέας στον Άρειο Πάγο, μ'ας είπε:

— "Ω, μιά φορά, μούτυχε μέρα μιά πολύ παράξενη υπόθεση, παράξενη οὐ πολλά σημεία, καθώς θ'α' ιδίητε.

"Ήμουνα τότε εισαγγελέας σὲ κάποια επαρχία, και πολὺ καλοκοιταγμένος ἀπ' ὄλους, ἐξαιτίας τοῦ πατέρα μου που ἦτανε, σὲ Παρίσι, Πρόεδρος τοῦ Ἄρειου Πάγου. Λοιπὸν, μὲ πέτυχε τὰ λάβω τὸ λόγο σὲ μιά δίκη, που ἀπόμεινε περιφημὴ μὲ τ' ὄνομα « Ὑπόθεση τοῦ Μουαρόν ».

Ο κύριος Μουαρόν ἦτανε δημοδιδάσκαλος σὲ τὰ βορινὰ τῆς Γαλλίας, κι' ὅλη ἡ χώρα τὸν εἶχε σὲ μεγάλην ὑπόληψη. Ἐξυπνος, φρόνιμος, πολὺ θρησκευτικός, κάπως λιγομίλητος, εἶχε παντορευτὴ σὲ τὴν κοινότητα Μπουαλινό, ὅπου ἦτανε διορισμένος. Εἶχε κάμει τρεῖς παιδιά, που τοῦ πέθαναν φθισικὰ τὸ ἕνα ὅσο ἀπὸ τ' ἄλλο. Ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτή, ἔβλεπε τὴν τρυφερότητα τὴν κομμένη σὲ τὴν καρδιά του λὲς και τὴ χάρισε σὲ τὰ παιδιά που ὁ κόσμος τοῦ ἐμπιστευότανε. Ἀγόραζε, μὲ χροῖματι δικιά του, παιγνίδια γιὰ τοὺς καλύτερους μαθητὲς του, τοὺς πὺ ἐυγενικοὺς και τοὺς πὺ φρόνιμους. Διοργάνωνε μικρὰ παιδιαστικὰ γιομᾶτα και τοὺς μπουχτιζε μὲ λιχουδιές, μὲ γλυκὰ και μὲ μπομπόνια. Κι' ὅλος ὁ κόσμος ἀγαποῦσε κι' ἐπαινοῦσε τὸν καλὸν αὐτὸν ἄνθρωπο, αὐτὴ τὴ χροσὴ καρδιά, διὰν ἄξαρνα, ὁ ἕνας ὅσο ἀπ' τὸν ἄλλο, πέντε ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του πέθαναν ἐντελῶς παράξενα. Ο κόσμος τὸ πῆρε γιὰ κάποια ἐπιδημία που τὴν ἔφερνε τὸ νερό, σαπισμένο ἀπὸ τὴν ἀναβροχιά και τὴν ξεραῖλα. Ἐβράξαν τὰ

βροῦνε τὴν αἰτία, μὲ τόσο περισσότερο ζῆλο, που τὰ συμπτώματα ἦταν ἀπὸ τὰ πὺ περιέργεια. Ἀὲ βρέθημε τίποτα. Τὰ παιδιά φαινότανε σὰ νὰ τῆχε πᾶσει κάτι σὰ μαρτυρικός, δὲν ἔτρωγαν πιά, ἔλεγαν πὺς νιῶθουν πόνοους σὲ τὴν κοιλιά τους, βασανίζονται λίγες μέρες, κι' ὅσοτερα ξεψυχοῦσαν μὲ τοὺς πόνοους τοὺς πὺ φριχτούς.

Ἐκαμαν νεκροφιλία ἐκείνου που πέθανε τελευταῖο, χοῖρις νὰ βροῦνε τίποτα. Τὰ σπλάγχνα του σιῶλθησαν σὲ Παρίσι, ἐξετάστηκαν, μὰ δὲν ἔδειξαν κανένα δηλητήριο.

Γιὰ ἕνα χρόνον, τίποτ' ἄλλο δὲ συνέβηκε. Κι' ὅσοτερα, δυὸ ἀγοράκια, τὰ καλύτερα τῆς τάξης τους, τὰ χαϊδεμένα τοῦ μπαρμπά Μουαρόν, ξεψύχησαν μέσα σὲ τέσσαρις μέρες. Διατάχτηκε ξανά ἡ ἐξέταση τῶν πτωμάτων, και βρέθησαν, σὲ ἕνα ὅπως και σὲ ἄλλο, κοματάκια γυαλιῶ κοπατισμένα, σφηνωμένα σὲ τὰ σπλάγχνα. Εἶπαν ὅλοι πὺς τὰ παιδιά θᾶχαν φάει ἀσυλλόγιστα κάτι που δὲ θᾶτανε καλὰ καθαρισμένο. Ἐνα κομάτι γυαλί, που νᾶχε σπάσει σὲ δυὸ, πᾶνον ἀπὸ μιά γαστράνα γάλα, ἔφτανε γιὰ τὰ προκαλέσει ὅλο αὐτὸ τὸ φριχτὸ δυστύχημα. Κι' ἡ ὑπόθεση θᾶ σταματοῦνε ὡς ἐδῶ, ἂν τις ἴδιες μέρες δὲν ἔπεφτε ἄρρωστη κι' ἡ ὄπρηξία τοῦ Μουαρόν. Ο γιατρός, ἄμα τὸν φῶναξαν, διαπίστωσε τὰ ἴδια νοσηρὰ συμπτώματα μὲ τὰ παιδιά που εἶχαν προσβληθεῖ, τὴ ρώτησε, και τὴν κατάφερε νὰ τοῦ δηλορήσει ὅτι εἶχε κλέψει και φάει ἀπὸ τὰ μπομπόνια που ἀγόραζε ὁ δάσκαλος γιὰ τοὺς μαθητὲς του.

Κατὰ διαταγή τῆς εισαγγελικῆς ἀρχῆς, ἐκλείσαν τὸ οἶκημα τοῦ σχολείου, τῶραξαν και βροῖχαν ἐν' ἀρμάρι γιομᾶτο παιγνίδια και λιχουδιές γιὰ τὰ παιδιά. Λοιπὸν, σχεδὸν ὅλ' αὐτὰ τὰ γλυκὰ εἶχαν μέσα κοματὰ ἀπὸ

WALTER RUNZE

Η ΓΡΙΑ ΚΛΩΘ

γυαλιὰ ἢ κομάτια ἀπὸ σπασμένα βελόνια. Ο Μουαρόν, που τὸν ἐπίασαν ἀμέσως, φάνηκε τόσο ἀγαναχτισμένος και κατάπληχτος ἀπὸ τις ὑποψίες που τὸν βάραιναν, που λίγο ἔλειψε νὰ τὸν ἀφήσουν. Μολοῦντο

οἱ ἐνδείξεις τῆς ἐνοχῆς του ἦταν ὀλοφάνερες, και καταπολεμοῦσαν σὲ μυαλό μου τὴν πρώτη μου πεποίθηση, που βασιζότανε σὲ τὴν ἐξαιρετὴ φήμη του, σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του, και σὲ τὴν ἀπόλυτη ἀπουσία αἰτίων

πὸν θάσπερωχαν σ' ἓνα τέτοιο ἀπίστευτο ἔγκλημα.

Γιατὶ αὐτὸς ὁ καλὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀπλὸς, ὁ θρησκός, θὰ σκοτῶνε τόσα παιδιά, καὶ μάλιστα τὰ παιδιά ἐκεῖνα πὸν φαινότανε ν' ἀγαπᾷ περισσότερο, πὸν τὰ παραχάιδευε, τὰ χόρταινε μὲ λιχουδιές, καὶ πὸν ἐξόδευε γι' αὐτὰ, σὲ γλυκὰ καὶ σὲ παιγνίδια, τὸ μισὸ μισθὸ του;

Γιὰ νὰ παραδεχτεῖ κανεὶς αὐτὴ τὴν πράξη, ἔπρεπε νὰ πιστέψει πὼς ἦτανε τρελλός. Ἐνῶ ὁ Μουαρὸν φαινότανε τόσο λογικός, τόσο γιομάτος φρονιμάδα καὶ κρίση, πὸν ἡ τρέλλα του θάτανε ἀδύνατο ν' ἀποδειχτεῖ.

Ὅμως, οἱ ἀποδείξεις μαζευόντανε σωρός! Μπομπόνα, γλυκὰ, τοῦστες κ' ἄλλα τέτοια, κατασχεμένα ἀπὸ τοὺς ζαχαροπλάστες ὅπου ὁ δάσκαλος ἔκανε τὰ ψώνια του, ἀποδείχτηκαν πὼς δὲν περιεῖχαν οὐτ' ἓνα ὑποπτο κομματάκι.

Ὁ Μουαρὸν τότες ἰσχυρίστηκε ὅτι κάποιος ἀγνωστος θάχε ἀνοίξει χωρὶς ἄλλο τὸ ἄρμαρι του μὲ ἀνικλείδι, καὶ θάχε βάλει τὰ γυαλιὰ καὶ τὰ βελόνια μέσα σὲς λιχουδιές. Κι' ἔπλασε μιὰν ὀλόκληρη ἱστορία κληρονομιάς, πὸν θὰ κρεμόταν τάχα ἀπὸ τὸ θάνατο κάποιου παιδιοῦ, θάνατο πὸν θὰ τὸν εἶχε ἀποφασίσει καὶ θὰ τὸν ἤθελε τάχα κάποιος χωριάτης, καὶ πὸν θὰ τὸν εἶχε καταφέρει ἔτσι, μίχνοντας συγχρόνως τὶς ὑπόνοιες σὲ Μουαρὸν.—Αὐτὸ τὸ χτήνος, ἔλεγε, δὲν εἶχε σκοτιστεῖ γιὰ τ' ἄλλα τὰ κακόμοιρα τὰ παιδιά πὸν θὰ πέθαιναν κι' ἐκεῖνα.

Αὐτὸ δὲν ἦταν κ' ἀδύνατο. Κι' ὁ ἄνθρωπος φαινότανε τόσο βέβαιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τόσο καταλυπημένος, πὸν θὰ τὸν ἀθωώναμε χωρὶς καμιὰν ἀμφισβόλια, μ' ὅλα ὅσα τὸν βάραιναν, ἂν δυὸ ἀποκαλύψεις ἐπιβαρυντικὲς πολὺ δὲν ξεπηδοῦσαν ἢ μιὰ ὕστερ' ἀπ' τὴν ἄλλη.

Ἡ πρώτη, μιὰ ταμπάκερα γιομάτη γυαλλί κοπανισμένο! Ἡ ταμπάκερα του, σ' ἓνα κρυφὸ συρτάρι τοῦ γραφείου του, ὅπου φύλαγε τὰ χρήματά του!

Αὐτὸς ἐξηγοῦσε ἀκόμα κι' αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψη μ' ἓναν τρόπο σχεδὸν παραδεχτὸ, λέγοντας πὼς εἶναι μιὰ τελευταία πονηριά τοῦ ἀγνωστοῦ ἀληθινοῦ ἐνοχοῦ, — ὅταν ἓνας ἔμπορος ψιλικῶν, ἀπὸ τὸ Σαιν-Μαρλόφ, παρουσιάστηκε σὲ τὸν ἀνακριτὴ,

λέγοντας ὅτι κάποιος κύριος εἶχε ἀγοράσει ἀπ' αὐτὸν βελόνια πολλὲς φορὲς, ἀπὸ τὰ ψιλότερα πὸν εἶχε, σπάζοντάς τα γιὰ νὰ ἰδεῖ ἂν τοῦ κάρουν.

Ὁ ἔμπορος, σ' ἀντιπαράσταση μὲ καμιὰ δωδεκαριά ἀνθρώπους, ἀναγνώρισε μὲ τὴν πρώτη τὸ Μουαρὸν, κι' ἡ ἀνάκριση ἀποκάλυψε ὅτι ὁ δάσκαλος εἶχε πᾶει σὲ ἀλήθεια σὲ Σαιν-Μαρλόφ, τὶς μέρες πὸν ἔλεγε ὁ ἔμπορος.

Ἀφῆνω τὶς φοβερὲς καταθέσεις τῶν παιδιῶν, σχετικὰ μὲ τὸ διάλεγμα τῶν γλυκῶν καὶ τὴ μεγάλη προσοχή του νὰ τὰ βάζει νὰ τὰ τρῶνε μπροστά του, καὶ νὰ ἐξυφανίζει ὕστερα καὶ τὰ παραμικρότερα ἀπομεινάρια τους.

Ἡ κοινὴ γνώμη, ἔξω φρενῶν, ἀπατοῦσε τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου, κι' ἔπρεπε μιὰ τέτοια τρομοκρατικὴ δύναμη, πὸν παράσεργε ὅλες τὶς ἀντιστάσεις καὶ τοὺς διαταγμούς.

Ὁ Μουαρὸν καταδικάστηκε σὲ θάνατο. Ὑστερα ἡ ἔφεση του ἀπορρίφθηκε. Δὲν τοῦμενε παρὰ ἡ αἴτηση γιὰ χάρη. Ἐμαθα ἀπὸ τὸν πατέρα μου πὼς ὁ αὐτοκράτορας δὲ θὰ τὴ δεχότανε.

Ἐνα πρωτ', λοιπὸν, ἐργαζόμενον σὲ γραφεῖο μου, διὰν μοῦπαν ὅτι μὲ ζητοῦσε ὁ παπὰς τῆς φυλακῆς.

Ἦταν ἓνας γέρος παπὰς, πὸν ἤξερε καλὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ πὸν εἶχε γνωρίσει πολλοὺς κακούργους. Φαινόταν ταραγμένος, στενοχωρημένος, ἀνήσυχος. Ἀφοῦ μίλησε γιὰ λίγα λεπτὰ γιὰ διάφορα πράγματα ἄσχετα, μοῦπε ἀπότομα, ἐνῶ σηκωνόταν:

— Ἄν κάρουν τὸ κεφάλι τοῦ Μουαρὸν, κύριε εἰσαγγελέα, θάχετε ἀφήσει νὰ σκοτώσουν ἓναν ἄθῳο.

Κι' ἔπειτα, χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ, ἔφυγε, ἀφήνοντάς με μὲ τὴ βαθεῖαν ἐντύπωση πὸν μοῦχαν κάμει τὰ λόγια του. Τὰ λόγια ἐκεῖνα, πὸν τὰχε προσφέρει συγκινητικὰ κι' ἐπίσημα, μισανόγοντας, γιὰ νὰ σώσει μιὰ ζωὴ, τὰ χέλλη του τὰ κλεισμένα καὶ τὰ σφραγισμένα ἀπὸ τὸ μυστικὸ τῆς ἐξομολόγησης.

Σὲ μιὰ ὥρα ἔφρευγα γιὰ τὸ Παρίσι, κι' ὁ πατέρας μου, εἰδοποιημένος ἀπὸ μένα, ζήτησε ἀμέσως ἀκρόαση ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Μᾶς δέχτηκε τὴν ἄλλη μέρα. Ἡ Μεγαλειότης του ἐργαζότανε σ' ἓνα μικρὸ σαλονάκι, ὅταν μᾶς ἔμπασαν. Τοῦ ἐξιτορήσα ὅλη

τὴν ὑπόθεση, ὡς τὴν ἐπίσκεψη τοῦ παπᾶ, καὶ μιλοῦσα ὀλοένα, ὅταν μιὰ πόρτα ἀνοίξε πίσω ἀπὸ τὴν πολυθρόνα τοῦ ἡγεμόνα, κι' ἡ αὐτοκρατορῖσα, πὸν τὸν ἐνόμιζε μονάχο, παρουσιάστηκε. Ἡ Μεγαλειότης του ὁ Ναπολέων τὴ συμβουλευτήκε. Μόλις ἔμαθε τὰ καθέκαστα, φώναξε:

— Πρέπει νὰ δοθεῖ χάρη σ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο. Πρέπει, ἀφοῦ εἶναι ἄθῳος!

Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἄξαφνη πεποιθήση μιᾶς γυναίκας τόσο θρήσκα νὰ πειτᾶξει σὲ μιὰ μισοῦ μου μιὰν ἀμφισβόλια τρομερὴ;

Ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ, εἶχα ποθῆσαι μ' ὅλη τὴν ψυχὴ μου μιὰ μεταβολὴ ποινῆς. Κι' ἄξαφνα, αἰσθάνθηκα ὅτι μ' ἔπαιξε ὅπως ἡ θεὸς, μὲ κορόιδευε ἓνας πονηρὸς ἐγκληματίας, πὸν εἶχε μεταχειριστεῖ γιὰ τελευταῖο μέσο ὑπεράσπισης τὴν ἐξομολόγηση καὶ τὸν παπὰ.

Φανέρωσα τοὺς δισταγμούς μου σὲς Μεγαλειότητές τους. Ὁ αὐτοκράτορας ἔμενε ἀναποφάσιτος, γιὰ τὸν ἔσπερχε ἡ φυσικὴ του καλοσύνη, καὶ πάλι τὸν κρατοῦσε ὁ φόβος μὴν ἀφεθεῖ νὰ γελαστεῖ ἀπὸ ἓναν παλάνθρωπο. Μὰ ἡ αὐτοκρατορῖσα, βέβαιη πὼς ὁ παπὰς εἶχε ὑπακούσει σὲ κάποια φωνηθεῖκή, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε: «Τὶ πειράζει! εἶναι καλύτερα ν' ἀθωωθεῖ ἓνας ἐνοχος, παρὰ νὰ καταδικαστεῖ ἓνας ἄθῳος!» Ἡ γνώμη τῆς ἐνίκησε. Κι' ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου ἔγινε καταναγκαστικὰ ἔργα.

Λοιπὸν, ἔμαθα ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια, πὼς ὁ Μουαρὸν, πὸν τὴν παραδειγματικὴ διαγωγή του σὲ κάτεργα τῆς Τουλὸν τὴν εἶχαν κάμει γνωστὴ ἄλλη μιὰ φορὰ σὲ τὸν αὐτοκράτορα, ἦταν τώρα ὑπηρετῆς τοῦ διευθυντῆ τοῦ σωφρονοιοῦ ἰδρύματος.

Κι' ἔπειτα, γιὰ πολὺν καιρὸ, δὲν ἄκουσα ἴποια γι' αὐτόν.

Πᾶνε ὅμως τώρα κάπου δυὸ χρόνια πὸν ἓνα βράδυ, — περνοῦσα τότες τὸ καλοκαῖρι σὲ τὴν Ἀλλήνη, σὲ τὸν ξαδέρφρον μου Ντὲ Λαριέλλ — μὲ εἰδοποιοῦν, ἐκεῖ πὸν ἐτοιμαζόμουνα νὰ καθῆσω σὲ τραπέζι γιὰ τὸ δείπνο, πὼς κάποιος νέος παπὰς ἤθελε κάτι νὰ μοῦ πεῖ.

Εἶπα νὰ τὸν φέρουν μέσα, καὶ μὲ παράκαλεσε νὰ πάω μαζί του σὲ σπῆτι ἐνὸς ἐτοιμοθάνατου, πὸν ἤθελε νὰ μὲ ἰδεῖ μὲ κάθε τρόπο. Αὐτὸ μοῦ συνέβαινε συχνὰ σὲ μακροχρόνια μου δικαστικὴ καριέρα, καὶ μ' ὅλο πὸν μ' εἶχε παραπετάξει ἡ Δημοκρατία,

κάπου-κάπου μοῦ τύχαινε νὰ μὲ φωνάζουν ἀκόμα σὲ κάτι τέτοιες περιστάσεις.

Πῆγα λοιπὸν μαζί μὲ τὸν παπὰ, κι' αὐτὸς μ' ἀνέβασε σὲ μιὰ μικρὴ κακομοιριασμένη φτωχοκατοικία, κάτου ἀπὸ τὰ κεραμίδια ἐνὸς ψηλοῦ σπιτιοῦ ἐργατῶν.

Ἐκεῖ βρῆκα, πάνου σ' ἓνα στρώμα ἀχυρένιο, ἓναν παράξενον ἐτοιμοθάνατο, καθισμένο μὲ τὴν πλάτη ἀκουμπισμένη σὲ τὸν τοῖχο γιὰ νὰ μπορεῖ ν' ἀναπνεύει.

Ἦτανε κάτι σὰ σκελετὸς πὸν μὸρφαζε, μὲ κάτι μάτια βαθουλὰ καὶ λαμπερά.

Μόλις μὲ εἶδε, μουρομούρισε:

— Δὲ μ' ἀναγνωρίζετε;

— Ὁχι.

— Εἶμαι ὁ Μουαρὸν.

Μιὰ ἀνατριχίλα διάβηκε τὸ κορμί μου. Ρώτησα:

— Ὁ δάσκαλος;

— Ναί.

— Πὼς βρισκόσαστε δῶ;

— Αὐτὸ εἶναι μεγάλη ἱστορία... Δὲν ἔχω καιρὸ...

Ἦμωνα νὰ πεθάνω... μοῦφεραν αὐτὸ τὸν παπὰ... κι' ἐπειδὴ ἤξερα πὼς εἶσαστε δῶ, ἔστειλα νὰ σᾶς φωνάξουν... Ἐγὼ σὲ σᾶς θέλω νὰ ξεμολογηθῶ... ἀφοῦ μοῦ γλυτώσατε τὴ ζωὴ... κάποτε...

Μὲ τὰ συσπασμένα χέρια του ἔσφιγγε τὸ ἄχυρο πὸν γέμιζε τὸ στρώμα του, μὲσ' ἀπὸ τὸ παρτί. Καὶ μὲ μιὰ φωνὴ βραχνή, χαμηλὴ κι' ἔντονη, ξανάρχισε:

— Νά... σᾶς χρωστάω τὴν ἀλήθεια... σὲ σᾶς... γιὰ τὸν φόνον κατὰ τὴν γῆ, πρέπει νὰ τὴν πεῖ σὲ κάποιον...

Ἐγὼ τὰ σκότωσα τὰ παιδιά, ἐγὼ... ὅλα, γιὰ ἐκδίκηση!...

Ἀκούσατε. Ἦμουν ἓνας τίμιος ἄνθρωπος, τίμιώτατος... τίμιώτατος... ἀγνότατος... καὶ λάτρευα τὸ Θεὸ — αὐτὸ τὸν καλὸ Θεὸ — τὸ Θεὸ πὸν μᾶς μαθαίνου ν' ἀγαπᾶμε, κι' ὄχι τὸ Θεὸ τὸν ψεύτικο, τὸ δῆμιο, τὸν κλέφτη, τὸ φοριὰ, πὸν κυβερνάει τὴ γῆ. Δὲν εἶχα κάμει ποτέ μου τὸ κακό, ποτέ μου καμιὰ κακὴ πράξη. Ἦμουν ἀγνός, κύριε, ὅπως δὲν εἶναι πολλοί.

Ὅταν παντρεύτηκα, ἔκαμα παιδιά καὶ βάλθηκα νὰ τ' ἀγαπᾶω ὅπως ποτέ πατέρα ἢ μητέρα δὲν ἀγαπήσανε τὰ παιδιά τους. Δὲ ζοῦσα παρὰ γι' αὐτὰ. Ἦμωνα τρελλός γι' αὐτὰ. Πεθάνανε καὶ τὰ τρία! Γιατὶ; Γιατὶ; Τὶ εἶχα κάμει, ἐγὼ; Μιὰ ἀγανάκτη-

ση μ' έπιασε, μιὰ αγανάχτηση μανιακή. Κι' ύστερα, άξαφνα, άνοιξα τὰ μάτια μου όπως κάνει κανείς ύμα ξυπνάει. Καί κατάλαβα πώς ο Θεός είναι κακός. Γιατί είχε σκοτώσει τὰ παιδιά μου; "Άνοιξα τὰ μάτια μου κι' είδα πώς του άρέσει νά σκοτώνει. Μονάχα αυτό του άρέσει, κύριε. Δέ δίνει τή ζωή, παρά γιά νά τήν καταστρέψει! "Ο Θεός, κύριε, είν' ένας φοιάς. Κάθε μέρα θέλει πεθαμένους. Για τὰ διασκεδάζει καλύτερα, φτιάχνει πεθαμένους μ' όλους τούς τρόπους. Για νά γλεντάει άγάλι' άγάλια, σου διαβαίνουν οι μύγες και τὰ χρόνια, έφεύρηκε τις άρρώστειες, τὰ δυστυχήματα, "Επειτα, όταν βαριέται, έχει τις επιδημίες, τήν πανούκλα, τή χολέρα, τις άγκίνες, τήν εδλογιά. Μήπως ξέρω κι' εγώ τι φαντάστηκε ακόμα αυτό τὸ τέρας! Κι' ούτε κι' αυτά του φτιάχνουνε, γιατί μοιάζουνε τὸ ένα με τ' άλλο δλ' αυτά τὰ κακά! Καί κίπου-κίπου φέρνει και τούς πολέμους, γιά νά βλέπει διακόσιες χιλιάδες στρατιώτες κατάχαμα, σκοτωμένους, με τὰ χέρια και τὰ πόδια ξεροζωμένα, με τὰ κεφάλια κοματιασμένα από τις δβίδες, σαν τ' αυγά πὸν πέφτουνε σὸ δρόμο. Καί δέν είναι μόνο τούτα. "Εκαμε τούς ανθρώπους πὸν τρώνε ο ένας τὸν άλλονε. Κι' έπειτα, μιὰ κι' οι άνθρωποι γίνονται καλύτεροι του, έκαμε τὰ ζῶα, γιά νά βλέπει τούς ανθρώπους νά τὰ κυνηγάνε, νά τὰ σφάζουνε και νά τὰ τρώνε. Καί δέν είναι μόνο τούτα. "Εκαμε όλα εκείνα τὰ μικρούτσικα τὰ ζῶα πὸν ζῶνε μιὰ μέρα, τις μύγες πὸν φοφάνε δισεκατομμύρια σὸ μιὰν ώρα, τὰ μερμήγκια πὸν τὰ πατοῦμε, κι' ακόμα κι' άλλα, τόσα, τόσα πὸν δέ μπορούμε νά τὰ φανταστοῦμε. Κι' όλα τούτα σκοτώνονται, κυνηγιώνται, κατασπαράζουνε τὸ ένα τ' άλλο και πεθαίνουνε αδιύκοπα. Κι' ο καλὸς Θεός κοιτάζει και διασκεδάζει, γιατί τὰ βλέπει όλα, αυτός, τὰ μεγαλύτερα όπως και τὰ μικρότερα, εκείνα πὸν είναι μέσα στις σαγόνες του νεροῦ κι' εκείνα πὸν είναι σι' άλλ-

λα τ' άστρα. Τὰ βλέπει και γλεντάει. "Ο καλὸς Θεός!

Λοιπὸν εγώ, κύριε, σκότωσα κι' εγὼ παιδιά. Του τήν έφτιαξα. Δέν τὰ πήρε αυτός, εκείνα. Δέν τὰ πήρε αυτός, τὰ πήρα εγώ. Καί θὰ σκότωνα κι' άλλα ακόμα, πολλά, μα με πιάσατε. Τι νά σας κάμω!

Είχανε νά μου κόβουνε τὸ κεφάλι. "Εμένα! Τι γέλια θάκανε κείνος! . . . Τότες, γύρευα έναν παπά κι' είπα ψέματα. Σομολογήθηκα. Είπα ψέματα. Κι' έζησα.

Τώρα, πάει. Δέ μπορῶ πιά νά του ξεφύγω. Μα δέν τὸν φοβῶμαι, κύριε. Τὸν περιφρονῶ τόσο πολὺ! . . .

* * *

Τόσο τρελλὸς λοιπὸν ἦταν ὁ δάσκαλος, και δέν τὸν είχαμε καταδάβει ποτέ; . . .

Μὰ ἦταν φοβερὸ νά τὸν βλέπει κανείς πὸς λαχάνιαζε, πὸς μιλοῦσε σκονιαφτιά, ανοίγοντας κίπου-κίπου ένα στόμα τεράστιο γιά νά ξεράσει λόγια μόλις άκουσιά, και πὸς ρόγγαζε, και ξέσκιζε τὸ παρὶ από τὸ στόμα του, και τίναζε κάτω από μὰ κουβέρτα σχεδὸν μαύρη τὰ λιγνά τὰ πόδια του, λές κ' ἤθελε νά φύγει.

"Ω, τί άπαίσιο ὄν, τί άπαίσια θύμηση! . . .

Τὸν ρώτησα

— Δέν έχετε τίποτ' άλλο νά πῆτε;

— "Όχι, κύριε.

— Λοιπὸν, αντίο. . .

— "Αντίο, κύριε. Σήμερα, αὔριο. . .

Γύρισα πρὸς τὸν παπά, πὸν κατάχλωμος ὄρθωνε πάνου σὸν τοίχο τήν ψηλὴ σκοτεινὴ κορμωσιασιά του.

— Θα μείνετε, παπά μου;

— Θα μείνω.

Τότες ο μελλοθάνατος έσάρκασε:

— Ναι, ναι. Στέλνει πάνου σὶ πτώματα τὰ κοράκια του. . .

"Εγὼ δέ βαστοῦσα πιά' άνοιξα τήν πόρτα κι' έφυγα.

(Μετάφρ.) ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

Ο ΦΕΥΓΙΟΣ

ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ κ. Σ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΙΔΗΝ

Ο Μελέτης συμφώνησε. Καί γυρίζοντας σὸ γιὸ του και σὸν άδερφό του:

— Δέν θὰ χαθοῦμε, ρέ, μ' ένα παλιοκομμάτι πὸν θὰ μᾶς πάρη από τὸ κάθε μας περβόλι! "Ας τὰ χαζρευται! "Ο άχόρταγος! . . .

"Επειτα, προχωρώντας πρὸς τὸ Μιχάλη, πὸν βαριανάσαινε ακόμα:

— Τὰ λεφτά πὸν θὰ κουβαλήσης μαζί σου, σι' ανάθεμα πὸν θὰ πᾶς, θᾶν' άτιμα, πορὲ! Δέ θὰ δῆς χαίρι μ' αυτά! Εέρε το! . . .

"Επειτα γυρίζοντας σὸ δλους:

— Ελάτε, νά βροῦμε τὰ ροθέσια κι' αὔριο νά στέλλουμε τις γυναίκες νά σιάξουν τούς φράχτες!

Οι μισταρωμένοι άρχισαν νά σκάβουν σὸ περβόλι του Μελετη μέσα, νά βροῦν τὰ ροθέσια. "Ο γέρος ο Χαρικλοῦ-Λούκας ξεκίνησε σιγά σιγά γιά τὸ περβόλι του, αηδισμένος. "Η Χαρικλοῦ, σαν έφτασε ἡ ύπερτατη στιγμή, πὸν ἴσαμε τήν τελευταία ώρα τήν πίστευε γιά ὕνειρο, χλόμιασε μονομᾶς, λές και νά ξεατμίστηκε με μᾶς δλο της τὸ κῆμα. Προχώρησε παρακαίοντας, σὰ μεθυσμένη, πρὸς τὸν Μιχάλη.

— Τό. . . τό. . . περβολοῦδι μου; . . . ψιθύρισε άχνά.

Ο Μιχάλης, πὸν είχε συνεφέρεσι, γύρισε άλλου τὸ πρόσωπό του.

— Ο. . . ο άνθρωπος τὰ πλήρωσε όλα μαζί!

Τότε, μονομᾶς, ἡ Χαρικλοῦ, σὰ νά τήν πλημμύσαν ξαφνικὰ ποταμοὶ αἱμάτου, υνάχτηκε σὰ λιοντάρι. "Εσφιξε τις γροθιές της και τις σήκωσε σὸν οὐρανὸ.

— "Αχ, Θεέ μου, Θεέ μου! ξεφώνισε με

φωνή τόσο τρομερή, πὸν οί άλλοι τρέξανε κατατρομαγμένοι κοντά της.

"Ιδρώτας έσταζε από τὸ μέτωπό της κι' ανάσαινε βαρειά.

— Κάνετέ μου τόπο!

Και παραμερίζοντας τούς μ' άπίστευτη δύναμη, βρέθηκε σένα λεφτὸ σὸ περβολοῦδι της. Οί άλλοι έμειναν ακίνητοι, σασιτισμένοι.

"Αρπάξε τὸ πρώτο δεντράκι πὸν βρέθηκε μπροστά της, κι' άρχισε νά του ξεχαλιζή τούς κλώνους, με λύσσα, με μανία, σκούζοντας βαριά. Σε δυὸ λεπτά τὸ δεντρί ἦτανε κομμάτια. "Αρπάξε άμέσως άλλο.

— "Ετσι! . . . έτσι! . . . ξεφώνιζε. . . "Ετσι! "Ωστόσο νά τρέξουν οί άλλοι νά τήν εμποδίσουν, είχε πιά κατακόψει πέντε-έξη ωραιότατες κερασοῦλες, ψηλές ὡς δυὸ-δυόμισυ μέτρα.

— Μὰ τί κάνεις, Χαρικλοῦ! ξεφώνισε ο Μελέτης άρπάζοντας τήν.

— "Αφησέ με, μούγκρισε αυτή. "Αφησέ με, Μελέτη! Θα τὰ κατακόψω όλα! Δικὰ μου είναι! "Εγὼ τὰ φύτεψα! "Εγὼ τ' άνάστησα! Δέ θὰ του τ' αφήσω αὐτοῦ. . . αὐτοῦ τοῦ άχόρταγου! . . . "Αφησέ με, Μελέτη! . . . "Αφησέ με, σου λέω! . . .

"Οι αυτά τᾶλεγε κομμένα, βαριανασάλλοντας και πολεμώντας νά ξεφύγη. Οί άλλοι τήν τριγυροῦσαν νά τήν ἡσυχάσουν.

— "Αφήστε με, σᾶς λέω! ξεφώνισε τόσο τρομερὰ και τινάχτηκε τόσο απότομα, πὸν ο Μελέτης τήν άμόλησε με μᾶς κι' οί άλλοι δέ βρήκανε τή δύναμη νά τή συγκρατήσουν.

Χύμηξε μανιασμένη άπάγω σ' ένα δεν-

(*) Συνέχεια από τὸ προηγούμενο και τέλος.

τρι και σε δυο λεπτά βρέθηκε κι' αυτό κατακοιμισμένο.

— Έτσι!.. Έτσι!.. Ήσκουζε.

Τὰ παιδιά παρακολουθούσανε κλαίοντας. Η μικρή Άννίτσα τσίριζε πλαϊ στήν κοιμισμένη κερασούλα της, που φέτος τής είχε κάνει και κεράσια.

Τὴν ἀρπάζανε και πάλι.

Μὰ λές και τὰ μέλη της είχαν γίνει πιὰ ἀπὸ σίδερο, τινάζοταν σὰ φοράδα και τοὺς ξέφυγε. Πάλι τὴν ἀρπάζανε και πάλι τοὺς ξέφυγε, και ξανά τὴν ἀρπάζανε, κι' ὀλοένα ξεφώνιζε:

— Ἀφήστε με, σὰς λέω!.. ἀφήστε με!.. Θὰ τὰ κόψω ὅλα!.. θὰ τὰ κόψω!.. χέροσσο τὸ πῆρα, χέροσσο θὰ τοῦ τ' ἀφήσω!

Μάταια ὁ Μελέτης πάσκιζε νὰ τῆς ἐξηγήσῃ πὼς βέβαια και θὰ τὴν ἀποζημιώνε ὁ Μιχάλης γιὰ τὰ δέντρα που θ' ἄβρισκε φυτεμένα. Αὐτὴ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τίποτε.

Τοὺς ξέφυγε και πάλι. Χύμηξε ἀπάνω σ' ἓνα δεντρί με τέτοια μανία, πού, ἀντὶ ν' ἀρπάξῃ τοὺς κλώνους του νὰ τοὺς κατακόψῃ, ἔπεσε με τὶς ἀγκάλες ἀνοιχτὲς ἀπάνω του σὰ νάθελε νὰ τὸ ἐκμηδενίσῃ μονομᾶς ὀλότελα, νὰ τὸ κἀνῆ σκόνῃ. Τὸ δεντράκι λύγισε ἀπὸ τὸ βίρος ποῦπεσε ἀπάνω του, ἔκανε ἓνα κρᾶχ στὸ κάτω μέρος τοῦ κορμοῦ, και γυναῖκα και δέντρο κυλίστηκαν στὸ λασπωμένο χῶμα.

Τὴ σηκώσανε και τὴν κρατοῦσαν σφιχτά, μ' αὐτὴ εἶχε πιὰ μανιάσει ὀλότελα. Ξεφώνιζε πιὸ τρομερά, βγάζοντας ἀπὸ τὸ στόμα της ὄχι λόγια, μὰ ἀναρθρὲς κραυγές. Εἶχε καταγαρθῆ κιόλας στὸ πρόσωπο και στὰ χέρια ἀπ' τὸ πέσιμο κι' ἔσταζε αἷμα. Λίγος ἀρθρὸς φάνηκε στὴν ἄκρῃ τ' ἀχειλιοῦ της. Σὲ λίγο πλήθυνε, κι' αἷμα κι' ἀφρός τοξομένα ἀπὸ τὰ τσιροματά της, στάζανε στὸ χῶμα.

Τότε, σὰ νὰ μεταδόθηκε ἡ μανία της και στὰ παιδιά της, τὰ δυὸ τὰ μεγάλα ἀφῆσαν τὸ κλάμμα — ἡ Σουσάννα ἀμόλησε και τὸ παιδί κατάχαμα, ἀφήνοντάς το νὰ τσιροῖ — και χύμηξαν κι' αὐτὰ κυριευμένα ἀπὸ τὴν ἴδια μανία, πιάνω στὰ δεντράκια, μικρά, μεγάλα. Σὲ λίγο φάνηκε ἀπέναντι κι' ὁ Κλεάθης νὰ τρέχῃ, ξαφνιασμένος ἀπὸ τὸ θέαμα που ἔβλεπε μπροστά του κι' ἀπ' τὶς κραυγὲς τῆς γυναίκας του.

— Κλεάθῃ, κόψε, κόψε, μᾶς τὰ πῆραν ὅλα, κόψε τα, κόψε τα!.. κόψε τα μὴ τοὺς τ' ἀφήσουμε! Μᾶς τὰ πῆραν!..

Ὁ γέρος ὁ Χατζῆ-Λούκας ξεφώνιζε ἀπ' ἀντίκρου:

— Κόψτε τὰ, μωρέ, κόψτε τὰ!.. Ἀφήστε τους νὰ τὰ κόψουν!

Και χαχάνιζε.

Μ' ἓνα δυνατὸ τίναγμα ἡ Χαρικλοῦ τοὺς ξέφυγε πάλι.

Ἐβλεπες τότε ἓνα περίεργο κυνηγητό.

Ὁ Μελέτης, ὁ Λοῖζος κι' ὁ Μελῆς ἔτρεχαν δεξιά κι' ἀριστερὰ ξεφωνίζοντας τώρα κι' αὐτοὶ κι' ἀρπάζοντας ἀπ' ἔδω τὴν Χαρικλοῦ, ἀπ' ἐκεῖ τὸν Κλεάθῃ, ἀπ' τᾶλλο μέρος τὰ παιδιά, τὴ Σουσάννα και τὸν Κώστα. Μὰ πάντα τοὺς ξεφεύγανε και χυμοῦσαν σὰ μανιασμένοι στὰ δέντρα ἀπάνω και τίποτε δὲν ἄκουες, παρὰ φωνές, σκουξίματα, βρισιές, μουγκρισματα και τὰ ξερά κρᾶχ κρᾶχ, που κάνανε τὰ σπασμένα κλωνιὰ τῶν δέντρων.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Μελέτη, τοῦ Λοῖζου και τοῦ Μελῆ ἦταν μάταιη. Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἄνισος. Ἦταν τρεῖς κι' εἶχαν νὰ κάνουνε με τέσσερις, που τοὺς εἶχε χαλυβδῶσει τὰ νεῦρα ἡ μανία. Οἱ ζαπτιέδες με τὸν Ἰάσωνα στεκόνταν παρᾶμερα κι' ἔβλεπαν. Οἱ μισταρωμένοι εἶχαν φύγει.

Σὲ λίγο, δὲν ἦταν πιὰ οὔτε ἓνα δεντρί ὄρθιο στὸ περβολοῦδι, οὔτε μιὰ φρασολιά, μιὰ κολοκυθιά, μιὰ μπιζελιά που νὰ μὴν εἶχε τσαλαπατηθῆ, καταπατηθῆ, ριχθῆ χάμου.

Κι' ὅταν πιὰ τὸ ἀκαίσιον ἔργο εἶχε τελειώσει, ἡ Χαρικλοῦ, με τὰ νεῦρα πεσμένα, ἀπ' τὴν ὑπέρτατη ὑπερένταση, στὴ μεγαλύτερη ἄτονια, ἔπεσε σὰν κουρέλι σὶς λίσπες και κυλιότανε κλαίοντας, σκούζοντας, ὀλοφυρόμενη.

Ὁ Κλεάθης κάθησε σὲ μιὰ πέτρα, ἄτονος και σιωπηλός, με τὸ κεφάλι σὶς χέρια. Ἡ Σουσάννα ξαναπῆρε τὸ μωρὸ ἀπὸ χάμου και πάσκιζε μάταια νὰ τὸ κάμῃ νὰ ἡσυχάσῃ ἀπ' τὰ ἀκατάστατα ξεφωνητά του νανουρίζοντάς το, ἐνῶ ὁ Κώστας παιδεύονταν κι' αὐτὸς νὰ ἡσυχάσῃ τὰ μικρότερα, που κλαίανε τσιροχτά, σκυμμένα ἀπάνω ἀπ' τὰ κομμένα δεντράκια τους, πού, λίγη ὥρα πρὶν, με τὴν τὴν στοργὴν τὰ ποτίζανε, τοὺς πλαταίνανε τὶς λεκανίτσες γιὰ νὰ

χαρέσουν πιὸ πολὺ νερό, νὰ ποῦν περισσότερο, νὰ χορτάσουν, νὰ μεγαλώσουν γρηγορότερα, νὰ κάνουν καρπὸ.

Ὁ Λοῖζος, ὁ Μελῆς κι' ὁ Μελέτης καθῆσαν κι' αὐτοὶ κάπου, νὰ ξεποστᾶσουν ἀπ' τὴν τὴν τὴν προσπάθεια, που ὥστος στάθηκε μάταιη. Και κυττάζοντας τὴν καταστροφὴ που γένηκε και που δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν, μάτωνε ἡ καρδιά τους. Ἔμεναν κι' αὐτοὶ σκυμμένοι κάτω, ἀμίλητοι.

Οἱ ζαπτιέδες κι' ὁ Ἰάσωνας, ἀφοῦ συντελέστηκε ἡ καταστροφὴ και δὲν εἶχανε πιὰ τί ἄλλο νὰ δοῦνε, κατέβηκαν κάτω στὸ περβόλι τοῦ Μιχάλη, με πόδια που λύγιζαν ἀπ' τὴν δυνατὴ συγκίνηση που εἶχαν δοκιμάσει.

Καί, σὲ λίγη ὥρα, στὸ ρημαγμένο περβόλι, δὲν ἔβλεπες, δὲν ἄκουες τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀνθρώπους σκυμμένους κι' ἀμίλητους, μιὰ γυναῖκα που κυλιόταν χάμου με πνιγμένα τώρα κλάματα, και κάτι κλάματα παιδικά, σὲ τέσσερις διάφορους τόνους.

Τὴ μονοτονία αὐτὴ τῆς σιγαλιᾶς και τοῦ κλαμάτου, τὴν ἔκοψε σὲ λίγο ὁ ὄμπας.

— Κύρ Μελέτη!

Ὁ Μελέτης τινάχτηκε.

— Ἐλάτε! Σηκωθῆτε νὰ πηγαίνουμε!

Ὁ ὄμπας ἦταν ἓνα χρονο στὸ χωριὸ κι' ἤξερε πολὺ καλά τὸ Μελέτη. Ἦταν και καλὸς ἀνθρώπος.

— Ἄν τ' ἔξερα — συνέχισε — πὼς θ' ἄβλεπαν τέτοια πράγματα τὰ μάτια μου, θὰ προτιμοῦσα νὰ παραβῶ τὸ καθῆκον μου.

Ὁ Μελέτης σηκώθηκε ἀπάνω μουδιασμένος.

— Ὁ προκομμένος ὁ ἀδερφός σου τ' ὄσκασε κρυφά!

— Ὁ παλιάνθρωπος! ἔκανε ὁ Μελέτης, και τὰ μάτια του ἀστράφανε ἀπὸ μῖσος.

Σηκωθῆσαν κι' οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴ νάρκη. Τοὺς πλησίασε ὁ Ἰάσωνας σιγὰ και με δειλία.

— Συχωρέστε με, κύριοι! Ἐγὼ βλέπετε, ξένος ἀνθρώπος που εἶμαι, δὲ μποροῦσα νὰ ξέρω τὰ καθέκαστα, γι' αὐτὸ εἶμαι πρόθυμος νὰ σὰς βοηθήσω νὰ ἐπανορθωθῆ κάπως ἡ ἀδικία. Γυρίζουμε στὸ χωριὸ νὰ βροῦμε τὸν Μιχάλη. Θὰ τοῦ μιλήσω ἐγὼ και θὰ τὸν πείσω.

— Νὰ τὰ χαίρεστε, κύριε, νὰ τὰ χαίρεστε, ἔκανε ὁ Μελέτης. Νὰ τὰ χαίρεστε και σὺ κι' ἐκεῖνος!

Μὲ κόπο σήκωσαν τὴ Χαρικλοῦ ἀπὸ χάμου και, κρατώντας τὴν ἀπ' τὶς μασχάλες, γύρισαν σιγὰ στὸ χωριὸ.

Ἦταν ἀργὰ μετὰ τὸ φαῖ, κι' ὁ Μελέτης ετοιμαζόταν νὰ πλαγιάσῃ, κουρασμένος ὀπως ἦταν, ἀπὸ τὶς συγκινήσεις και τὸν κάματο μᾶς τέτοιας θυελλώδικης ἡμέρας, ὅταν χτύπησαν τὸ ξωπόρτι. Ἡ κυρὰ Μαρία ἀνοῖξε και ξαφνιαστικὴ πολὺ βλέποντας τὸν ὄμπασῃ.

— Καλησπέρα, κύρ Μελέτη! Ξέρεις, ὁ Μιχάλης δὲ γύρισε στὸ ξενοδοχεῖο.

Ὁ Μελέτης τινάχτηκε.

— Πῶς, δὲ γύρισε!

— Ξέρω και γώ; Ἔτσι ἦρθε και μοῦλε κείνος ὁ φίλος του, ὁ Ἰάσωνας. Γυρνώντας στὸ ξενοδοχεῖο, βρῆκε τὴν κοκώνα Ἐλένη νὰ τὸν καρτερᾷ ἀκόμα. Πῆγα ἐκεῖ και βρῆκα τὸ ξενοδοχεῖο ἀνάστατο. Ἔλα μιὰ στιγμὴ, νὰ δοῦμε τί θὰ γίνῃ.

Ὁ Μελέτης πῆρε τὸ καπέλλο του και βγῆκαν.

— Μὰ πῶς εἶχε φύγει ἀπ' τὸν Κομποτῆ; Μονάχος του;

— Ξέρω και γώ τώρα, τί τοῦ κατέβηκε! Ἐκεῖ που τρέξαμε ὅλοι μας νὰ ἐμποδίσουμε τὴν ἀδερφή σου ποῦκοβε τὰ δέντρα, αὐτὸς ἔμεινε κει δὲ καθισμένος. Κι' ὅταν γυρίσαμε πίσω, δὲν τὸν βρήκαμε. Φαίνεται πὼς ἔφυγε με τοὺς ἀνθρώπους, ποῦφερε μαζί του γιὰ νὰ σκάψουν.

Ἐφτασαν στὸ ξενοδοχεῖο. Τὸ προσωπικὸ ἦταν ἀνάστατο και πολλοὶ ξένοι, κυρίες και κύριοι, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰάσωνα, τριγυρίζαν τὴν κοκώνα - Ἐλένη, που ἀπ' τὴν τρομερὴ ἀνησυχία της τῆς ἔρχόνταν λιγοθυμῆς.

— Μελέτη μου, τὸν ἄντρα μου! φώναξε ἡ κοκώνα Ἐλένη και τρέχοντας ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του κλαίοντας.

Ὁ Μελέτης ξαφνιαστικὴ ἀπ' τὴν ἀνεπάντευχη αὐτὴ ἐκδήλωση.

— Μὴν ἀνησυχῆς, νύφη, κάπου θὰ εἶναι, σὲ κανενὸς συγγενῆ μας.

Ἦστερα ἀπὸ μιὰ πρόχειρη ἐξέταση, ὅπου ἐξακριβώσαν πὼς, ἀπὸ τὸ πρῶτὸ που εἶχε φύγει ἀπ' τὸ ξενοδοχεῖο μαζί με τὸν Ἰάσωνα γιὰ νὰ πᾶν στὸν Κομποτῆ, δὲν ξα-

ναφάνηκε, ὁ Μελέτης, μὲ τὸν ὄμπαση καὶ τὸν Ἰάσωνα, πῆγαν νὰ ψάξουν νὰ τὸν βροῦν.

Σκεφτῆκαν πρῶτα πρῶτα τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχε πάρει μαζί του γιὰ τὸ σάψιμο, καὶ ποὺ ἴσως νὰ εἶχε φύγει μ' αὐτούς. Ὁ ἕνας, ὁ Λαμπῆς τοῦ Πέτσι, καθόταν κάπου ἐκεῖ κοντά. Ἐτρεξαν στὸ σπῆτι του μ' ἀδημονία. Δὲν τὸν βρῆκαν. Ἐλειπε στὸν καφενέ.

Στὸν καφενέ βρῆκαν καὶ τὸ δεύτερο ἀπ' τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους, τὸ Γιάλλουρο. Ὁ Μελέτης κρεμάστηκε ἀπ' τὰ χεῖλη τους. Ὅχι λοιπόν, δὲν εἶχε ἔρθει μαζί τους. Ὁταν αὐτοὶ ξεκίνησαν, τὸν εἶχαν ἀφήσει ἐκεῖ. Καθόταν σὲ μιὰ πέτρα ἀπάνω, μὲ τὸ κεφάλι χωμένο στὶς χούφτες του. Κι' οὔτε τὸν ξανάδανε πιά. Αὐτὸς τοὺς εἶχε πληρώσει μπροστὰ ὅ,τι συμφωνήσανε.

Ἐθεώρησαν περιττὸ νὰ δοῦνε καὶ τὸν τρίτο. Ποῦ νὰ εἶχε πάει! Ἀρχισαν ν' ἀνησυχοῦνε ζωηρά. Μπᾶς καὶ πῆγε στῆς μάννας του; Ἡ ὑπόθεση φαινόταν πολὺ πιθανὴ κι' ἠσύχασαν.

Ἀνέβηκαν σιγά-σιγά ὄλο ἐκεῖνο τὸ ἀνήφορο καὶ χτύπησαν τὴ μικρὴ πορτίτσα μὲ καρδιοχτύπι. Ἡ γριὰ κοιμόταν. Χτύπησαν, ξαναχτύπησαν, κι' ὕστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα, ἄκουσαν τὴ γριὰ νὰ ξεμανταλώνη ἀπὸ μέσα. Πρόβαλε μὲνα κερὶ στὸ χέρι, ξαφνιασμένη ποὺ τοὺς ἔβλεπε.

— Δὲ μοῦ λές, μητέρα, εἶδες καθόλου τὸ Μιχάλη σήμερα;

— Ὅχι!.. Γιατί;..

— Τίποτε!.. Πῆγαινε κοιμήσου!..

Δὲ ἠθελε νὰ τῆς δώση περισσότερες ἐξηγήσεις. Ἡ γριὰ ἀποτραβήχτηκε μουρμουρίζοντας. Ἡ ἀνησυχία τοὺς κατακυριέψε, πρὸ ζωηρῆ αὐτῆ τῆ φορᾶ. Βαρυθυμίσανε. Ἀπ' τὸ ἀντικρυνὸ ξωπόρτι πρόβαλε ἡ Καλλιόπη. Τὴν ξυπνήσαν φαίνεται τὰ χτυπήματα στὴν πόρτα τῆς γιαγιᾶς τῆς.

Ξαφνιαστικὴ πολὺ, βλέποντας ξαφνικὰ ζαπτιὲ μπροστὰ τῆς, μὰ γρήγορα ἠσύχασε, ξεχωρίζοντας τὸ θεῖό τῆς τὸν Μελέτη.

— Δὲν μοῦ λές, Καλλιόπη, εἶδες καθόλου σήμερα τὸ θεῖό σου τὸ Μιχάλη;

— Ὅχι! Γιατί;..

— Τίποτε!.. ἔνομισαμε πὼς ἦταν στῆς γιαγιᾶς σου...

Καὶ ξεκίνησαν, ξεχνώντας καὶ νὰ καλη-

νυχτήσουν. Ἡ Καλλιόπη ἀποτραβήχτηκε ἀπορώνας κι' ἀνήσυχη.

Κατέβαιναν σιωπηλοί. Θάπερναν σβάρνα ὄλα τὰ συγγενικὰ σπῆτια. Ἄν καὶ τοὺς φαινόταν ὄλωσδιόλου ἀπίθανη μιὰ τέτοια ὑπόθεση, ὡστόσο ἔπρεπε καὶ κάτω ἀπ' τὴν πέτρα ἀκόμη νὰ ψάξουν νὰ τὸν βροῦνε.

Πέρασαν πρῶτα ἀπ' τὸ ξενοδοχεῖο νὰ δοῦν μήπως γύρισε στὸ μεταξὺ. Ἡ κοκώνα Ἐλένη ἔτρεξε ἀπάνω τους μὲ μιὰ ἔκφραση τρομαχτικῆς ἀγωνίας. Ἦταν περασμένα πιά τὰ μεσάνυχτα καὶ δὲν εἶχε φανῆ πουθενά. Καὶ μαθαίνοντας πὼς ἀκόμα τὸν γυροῦνε, σωριάστηκε κάτω λιπόθυμη.

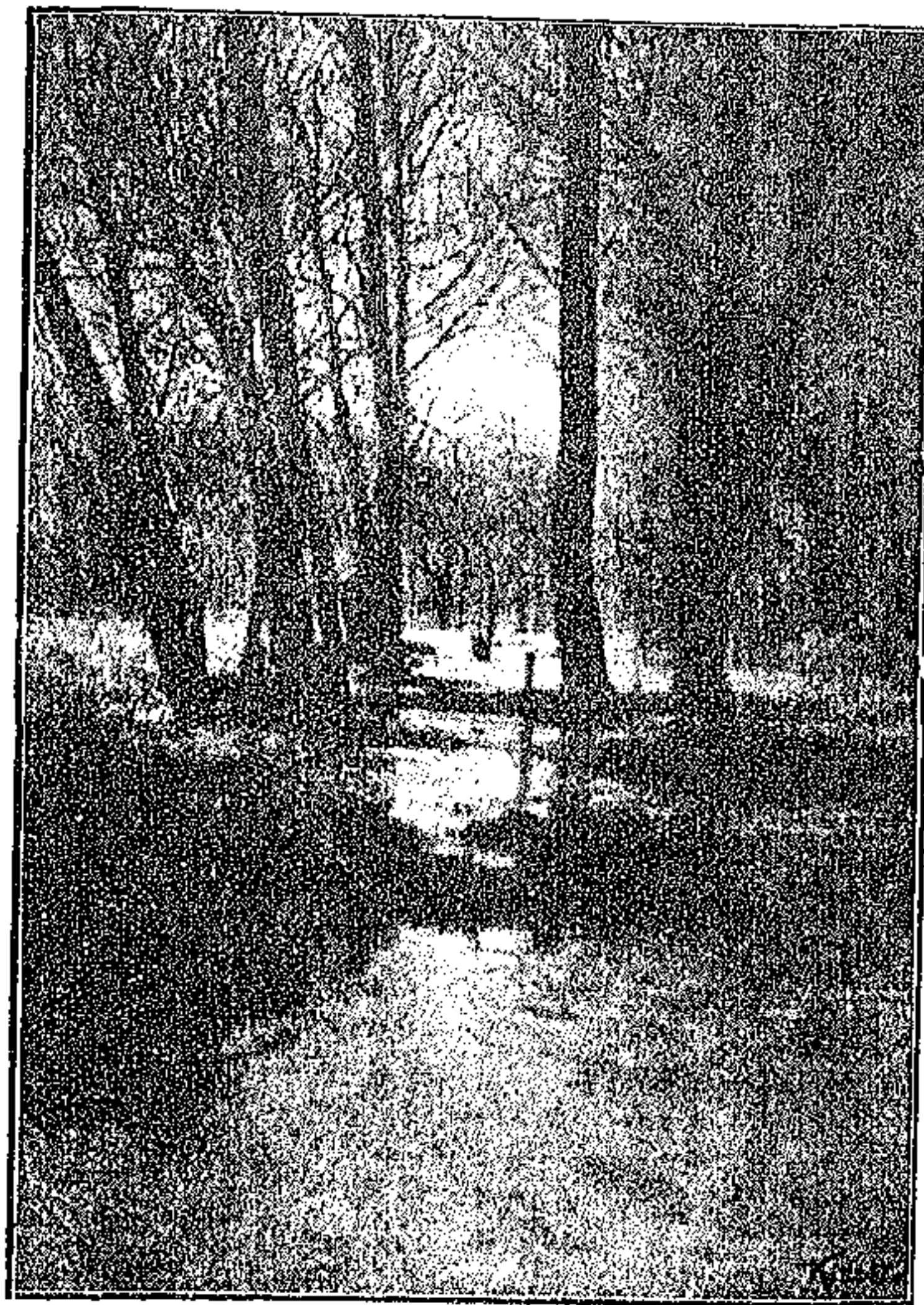
Ὁ Ἰάσωνας ἔμεινε κοντά τῆς, κι' ὁ ὄμπασης μὲ τὸ Μελέτη ξεκίνησαν νὰ ξαναρχίσουν τίς ἔρευνές τους. Πέρασαν πρῶτα ἀπ' τοῦ Μελεῆ, ποὺ καθότανε κεῖ κοντά. Τὸν ξύπνησαν καὶ τὸν πήρανε μαζί τους. Πέρασαν κι' ἀπ' τὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ καὶ πήρανε ἀκόμα δυὸ ζαπτιέδες.

Πήρανε σβάρνα ὄλα τὰ συγγενικὰ σπῆτια. Μὰ οἱ ἔρευνές τους ἦταν μάταιες, ὄπως ἄλλωστε καὶ τὸ περιμένανε. Στὸ μεταξὺ εἶχαν ἔρθει κι' ἄλλοι μαζί τους: ὁ Χρηστός, ὁ Λοῖζος κι' ἄλλοι. Ὡς δεκαπέντε εἶχανε γίνει ὄλοι-ὄλοι.

Ἡ ἀνησυχία τους πιά ἦταν τρομερῆ. Χίλιοι φρόβοι κ' ὑποψίες περνοῦσαν ἀπ' τὸ μυαλό τους. Πότε τὸν καταριόντουσαν, πότε τὸν βλαστημοῦσαν, καὶ πότε ἔλεγαν λόγια συμπόνιας γι' αὐτόν. Πῆγαν ὡς καὶ στῆς Χαρικλοῦς. Ἡθελε νάρθῃ μαζί τους κι' ὁ Κλεάθης. Σηκώθηκε κι' ὁ μικρὸς ὁ Κώστας. Θάψαχναν τώρα στὰ περβόλια. Ἡ Χαρικλοῦ σηκώθηκε καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ καθήσουν.

Ἔστειλαν τὸν Κώστα μαζί μὲ τὸ Μελεῆ στὸ ξενοδοχεῖο, νὰ κυττάξουν μὲ τρόπο τί γινόταν ἐκεῖ πέρα. Εἶχαν μιὰ κρυφὴ ἐλπίδα, πὼς θὰ εἶχε γυρίσει στὸ μεταξὺ. Ἄν δὲν εἶχε γυρίσει, νὰ ξυπνοῦσαν καὶ κάμποσες γυναῖκες, νὰ σκορπιστοῦνε ὄλοι στὰ περβόλια νὰ ψάξουνε. Ἰσως ν' ἀποκοιμήθηκε πουθενά. Πέρα, ἡ ἀνατολὴ ρόδιζε. Ὁ Μελέτης ἔγειρε λίγο καὶ τὸν πήρε κομμάτι. Ἦτανε τσακισμένος ἀπ' τὴν κόπωση.

Εἶχε πιά φωτίσει ὅταν γύρισαν ὁ Μελεῆς μὲ τὸν Κώστα, μαζί μὲ πεντέξη γυναῖκες. Ὅχι λοιπόν, δὲ βρέθηκε πουθενά, καὶ στὸ ξενοδοχεῖο ἀγρυπνοῦσαν γύρω ἀπ' τὴν κο-

ZOLTAN KISS

ΒΡΑΔΥΝΗ ΓΑΛΗΝΗ

κώνα Ἐλένη ποὺ δὲν ἦτανε νὰ κλείση μάτι.

Ξεχυθῆκανε ὄλοι στὰ περβόλια. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, συγγενεῖς καὶ μή, κ' οἱ ζαπτιέδες. Γύρισαν παντοῦ, στὰ περβόλια, στ' ἀμπέλια, στὰ δάση, στὶς λαγκαδιές. Μάταια! Πουθενὰ δὲν τὸν βρῆκανε. Ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν ἔβλεπε, παρὰ ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά νὰ γυρίζουν σ' ὄλες τίς διευθύνσεις, νὰ ψάχνουν, νὰ ρωτοῦν καὶ νὰ φωνάζουν: Μιχάληηηη!.. Ἐ... Ἐ... Ἐ... Μιχάληηηη!..

Ἡ ἀνησυχία ἔφτασε στὸ κατακόρυφο. Εἶχε πιά νυχτώσει κι' ἕνας-ἕνας γύριζε ἀπ' τὴν ἐστρατεία, γιὰ ν' ἀναγγεῖλη στοὺς ἄλλους περίλυπος τὸ μάταιο τῆς ἔρευνας του. Ἡ κοκώνα Ἐλένη εἶχε ἀρρωστήσει γιὰ

καλά. Δυὸ γιατροί, ἀπ' τοὺς παραθεριστές, τῆς παραστέκανε, κι' ἕνας ὁ ἀγροτικὸς τοῦ χωριοῦ, τρεῖς.

Ὅπως καὶ τὴν ἄλλη φορᾶ, ποὺ χάθηκε μικρὸς, ἔτσι καὶ τώρα, εἰδοποιήσανε παντοῦ, σ' ὄλα τὰ μέρη, στὴ Λευκωσία, στὴ Λεμεσό, στὴ Λάρνακα, παντοῦ, παντοῦ!.. Ἀλάκρη ἡ ἀστυνομία τῆς Κύπρου σηκώθηκε στὸ πόδι. Ἐξέτασαν σ' ὄλα τὰ ξενοδοχεῖα τῶν πόλεων τίποτε. Σ' ὄλα τὰ προξενεῖα ρώτησαν μήπως πέρασε γιὰ ἐπιθεώρηση τοῦ διαβατηρίου του, γιὰ νὰ φύγη ἔξω τίποτε! Τοὺς δώσανε ἐντολή, ἂν τυχὸν ἐρχότανε γιὰ ἐπιθεώρηση, νὰ εἰδοποιήσουν. Μὰ οἱ μέρες περνοῦσαν, καὶ καμμιά τέτοια εἰδοποίηση δὲν ἐρχότανε. Εἰδοποιήσανε στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὸ Κόμ

"Ομπο, σ' ὄλη τὴν Αἴγυπτο, παντοῦ· τίποτε!

Στὸ μεταξύ, ἡ κατάσταση τῆς κοκώνα Ἐλένης χειροτέρευε. Χρειαστήκανε νὰ τὴν μεταφέρουν στὴ Λευκωσία, σὶδ νοσοκομεῖο. Ἐκεῖ, σὲ κάμποσες μέρες πέθανε, στὴν ἀγκαλιὰ τῶν συγγενῶν της, ποὺ εἰδοποιημένοι εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Μὰ ὁ Μιχάλης πουθενὰ δὲν εἶχε φρανῆ.

Μιὰ δυνατὴ θλίψη εἶχε ἀπλωθῆ σ' ὄλους τοὺς συγγενεῖς του στὸ χωριό. Ἐννοιοῦσαν καίτι σὰν τύψη, σὰν νάταν αὐτοὶ ἡ αἰτία γιὰ τὸ χαμό του. Κεῖνες τὶς μέρες, ἔσχε νὰ πεθάνῃ κ' ἡ γοιὰ Καλλοῦ καὶ κανένας δὲν ἤξερε ἂν πέθανε τυχαῖα, ἢ ἀπὸ λύπη γιὰ τὸ χαμό τοῦ παιδιοῦ της, χαμό ποὺ ἡ ψυχὴ της ἴσως νὰ τὸν θεώρησε δριστικὸ κιά.

Σαγὰ-σιγὰ ὅμως τὸν ξεχάσανε. Περάσαν τόσα χρόνια ἀπὸ τότε κ' ὅμως καμμιά εἰδηση δὲν εἶχανε ἀπὸ πουθενὰ. Οἱ φράχτες

τοῦ Κομποτῆ ξαναβάλλθηκαν στὴν πρώτη τους θέση καὶ τὸ ὑπόλοιπο περβόλι τὸ δώσανε τῆς Χαρικλοῦς. Τὸ περβολοῦδι ξαναφυτεύτηκε. Καὶ τὰ ὑπόλοιπα χτήματα τοῦ Μιχάλη τὰ μοιραστήκανε μεταξύ τους.

"Ἔτσι τώρα, μὲ τὴν ἀπόσταση τῶν δέκα χρόνων ποὺ τοὺς χωρίζει ἀπὸ τότε, κίθονται καὶ συλλογιοῦνται καὶ δὲν μποροῦν καλὰ καλὰ νὰ ξεδιαλύνουν: ἦταν ὄνειρο ὅλα αὐτά, ἓνα γλυκόπικρο ὄνειρο, ἢ ἦταν ἀλήθεια; Ἦταν ἀλήθεια πὼς ὁ πεθαμένος ἀδερφός τους ξαναζωντάνεισε κ' ἦρθε ἀπ' τὸν ἄλλο κόσμο νὰ γυρέψῃ τὸ δίκιο του, καὶ πάλι ξαναγύρισε στὸν τάφο τὴν τελευταία στιγμή; Ἦταν ἀλήθεια ὁ ἀδερφός τους, κ' ἦταν ζωντανός, δὲν εἶχε πεθάνει, ἢ ἦταν τὸ φάντασμα τοῦ ποὺ σὰ μετέωρο πέρασε ἀπάνωθ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔκανε ἄνω κάτω, κ' ὕστερα χάθηκε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἐμφανίστηκε; Σίγουρα, λίγα χρόνια ἀκόμα νὰ περάσουν, κ' αὐτὸ μονάχα θὰ πιστεύουν.

ΑΝΤΙΟΧΟΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

ΠΗΡΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΑ...

Πῆρα τὴ στρατά
γοιμάτος νιάτα
ἓνα πρωτῆ,
κ' εἶχα στὸ στῆθος
ὄνειρα κληθῶς
γιὰ τὴ Ζωή.

Κι' εἶχα στὸν ὄμο
λύρα, γιὰ Νόμο,
λύρα τραλλή,
κ' εἶχα τὸ γέλιο
γιὰ εὐαγγέλιο
μὲς στὴ Ζωή.

"Ὅμως τὴ λύρα
δὲ μοῦ τὴν πήρα-
νε τὴν τραλλή,
καὶ θὰ τις σπιάσω
τις ἀλυσίδες
ἓνα πρωτῆ!..

Καὶ στὴν καρδιά μου
κλειοῦσα βαθιά μου
φράουτα-βιολιά,
κ' ἔλεα τραγούδια
γιὰ τὰ λουλούδια,
γιὰ τὰ πουλιά.

Μὰ τις ἐλπίδες,
μὲ ἀλυσίδες
καὶ μὲ σκοινιά,
στὴ Χώρα μέσα
μοῦ τις ἐδέσα-
νε τὰ στοιχειά.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΜΑΛΩΣΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

— ΜΙΑ ΠΑΛΙΑ ΖΑΚΥΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ — (*)

"Α, μὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ πολὺ δυνατὴ ψυχὴ μέσα στ' ὠραῖο ἐκεῖνο κορμί, γιὰ νὰ ψηφῆσῃ τέτοιο φόβο, τέτοια φρίκη... Ἀλλή στὴ θέση της θὰ πέθαινε. Ἡ θὰ παραδινόταν ἀνυπεράσπιστη στὸ ἀγριο φάντασμα, ἢ θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ τὸ καρφώσῃ καὶ θάμενε στὸν τόπο. Ἡ Ἐλενα τὸ κάρφωσε κ' ἔζησε.

Μὲ τὴν ιδέα, δὲν τὸ ξαναεἶδε πιά, γιατί τρεῦτηκε καὶ γύρισε στὴ χώρα νὰ χαρῆ τὸν ἄντρα της καὶ τὴ ζωὴ της.

Τὶ καλὰ, συλλογιζόταν ὁ σιδρ Μπέμπος, εἰ μποροῦσε ἡ δυστυχισμένη νὰ κερτηθῆ ὡς ἐδῶ! Ἀλλ' ἂν ὁ μεγαλύτερος θαυμασμός ἦταν γιὰ τὸ ὑπεράνθρωπο κατόρθωμά της, ὁ μεγαλύτερος οἴχος ἦταν γιὰ τὸ ἀνθρώπινο καυχητικὸ φανέρωμά του στὴ φιληγάδα της τὴ Ζαφειρούλα. Ὅση, δύναμη εἶχε δείξει ἐκεῖνη τὴ γύχτα στὸ νεκροταφεῖο, τόση ἀδυναμία ἔδειξε ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα στὸν ἀναμινάλε.

"Ἔτσι πάντα ἡ δυστυχία δυναμώνει κ' ἡ εὐτυχία ἀδυνατίζει. Κι' ἡ Ἐλενα, τότε ποὺ μίλησε τόσο ἀσυλλόγιστα, ἦταν τρισευτυχισμένη!

Κι' ἄξαφνα ἡ ἀδυναμία της τὴν ξανάρριξε στὴ μεγαλύτερη δυστυχία. Χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται, ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε καὶ ποὺ τὸ φανέρωσε μόνη της, ὁ νόμος τὸ ἔπαινε καὶ τὸ τιμωροῦσε μὲ θάνατο.

Μὰ ποιά ἄλλη γυναίκα στὸν κόσμο εἶχε τέτοια ἱστορία, τέτοια περιπέτεια;

Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφταναν ὅλ' αὐτά, τὴ βρῆκε κ' ἡ ἀγάπη, ὁ πόθος καλύτερα, τοῦ Πρεβεδοῦρου.

"Ἄν ἦταν ἄλλη γυναίκα, αὐτὸ θὰ τὸ θεωροῦσε εὐτύχημα. Τὶ ἄλλο θὰ ἤθελε, παρὰ

νὰ ἔχῃ ἀγαπητικὸ καὶ προστάτη ἓναν Πρεβεδοῦρο; Γιὰ τὴν Ἐλενα ὅμως, τὴν τίμια, δὲν ἦταν παρὰ τὸ κορύφωμα τῆς δυστυχίας της. Μήπως ὁ ἴδιος ὁ σιδρ Μπέμπος δὲν εἶχε προκαλέσει τὴν περιπέτεια ἐκεῖνη τοῦ Λούγαρη, ποὺ ἐστοίχισε τόση ἀγωνία στὴ γυναίκα του; καὶ μήπως αὐτὸς ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ τὴν ἔχῃ στὰ χέρια του, στὴ διάθεσή του, δὲν ἔκαμε ὥστε νὰ ἐνεργηθῆ γρήγορα ἡ καταγγελία τοῦ Ἀναστάση καὶ νὰ γίνῃ ἡ αὐτοφία, ἐνῶ μποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ τὴν ἀναδύλλῃ; Καὶ ποῖος ξέρει τότε; ἢ δουλειὰ μποροῦσε νὰ ξεχαστῆ καὶ νὰ σκεπαστῆ...

"Ἀλλ' αὐτὸς δὲν τὸ θέλησε. Ἀπεναντίας, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ἀποχτήσῃ χωρὶς σκάνδαλο, πρόσταξε νὰ τὴ φυλακίσουν. Καὶ σὰ νὰ μὴν τῆς ἔφτανε τὸ μυστήριον κ' ἡ ντροπὴ τῆς φυλακῆς, ἡ δυστυχισμένη εἶχε καὶ τις βλῆτες τοῦ Πρεβεδοῦρου μὲ τις ἀτιμίες προτάσεις καὶ δοκιμῆς...

Ἡ γυναίκα ἐκεῖνη, ποὺ θυσίαζε τὴ ζωὴ της γιὰ τὴν τιμὴ της κ' ἔθρισκε τὴ δύναμη νάντιστέκεται στὸν ἰσχυρὸ ἐξουσιαστή της, ἦταν ἀκόμα τὴ φοβέριζε τὸ φάσμα τοῦ μπόγια, ἀλυσσοδεμένη μέσα σὲ μιὰ φυλακῆ—τοῦ ἔκανε τώρα κατάπληξη. Τὴν ἐθαύμαζε, ὅσο τὴν ἀγαποῦσε. Καί, μετανοιωμένος γιὰ τὴ διαγωγή ποὺ ἔδειξε σ' ἓνα πλάσμα ποὺ τὸ παρεξηγοῦσε—(τὸ ἔπαιρνε γιὰ ἓνα ὠραῖο κτήνος, καὶ ὅμως ἦταν ἓνας ἄνθρωπος, ὅσο δὲν ἦταν ἴσως ὁ Καντζηλιέρης του)—ἔκαμε τὴν ἀπόφαση νὰ τὴ σώσῃ μὲ κάθε θυσία.

Γι' αὐτὸ τὸν εἶδαμε νὰ προστάξῃ ἀμέσως νὰ ξαναθάλουν τὴν Ἐλενα στὸ πρῶτο κελλί. Κι' ὕστερ' ἀπὸ δυὸ μέρες, ἐπῆγε πάλι στὴ φυλακῆ νὰ τὴν ἰδῆ.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ΚΒ'

Μιά νίκη

Τῆ βρῆκε πολὺ ἡσυχώτερη. Ἐφτασαν αὐτὲς οἱ δυὸ ἡμέρες, μὲ τὴν περιποίηση καὶ τὴν ἐλπίδα, γιὰ νὰ τὴν κάμουν νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὸν κλονισμό πού τῆς εἶχε προξενήσει τὸ φριχτὸ ὑπόγειο μὲ τὴν ἀλυσίδα. Ἡ Ἐλενα ἦταν τώρα πῶς δροσερή, πῶς ὁμορφη. Κι' ἀπὸ τὰ μάτια τῆς εἶχαν ἐξαλειφθῆ τὰ μελανιάσματα, κι' ἀπὸ τὸ βλέμμα τῆς εἶχε φύγει ἡ ἔκφραση ἐκείνη τοῦ πληγωμένου ζώου.

— Καλημέρα, Ἐλενα, τῆς εἶπε μὲ σοβαρότητα ἀλλὰ καὶ μὲ καλοσύνη ὁ σιὸρ Μπέμπος.

Ἡ Ἐλενα — κι' ἄλλη ἀπόδειξη πῶς εἶχε ξαναβρεῖ τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς — τὸν ὑποδέχτηκε ἀρθρῶ καὶ σκυμμένη μὲ σεβασμὸ. Κι' ὅταν ἐσῆκωσε τὰ μάτια τῆς καὶ τοῦ ἔρριξε μιὰ ματιά, κατὰλαβε, ἀπὸ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου του, ὅλη τὴν ἀλλαγὴ πού εἶχε γίνει στὴν ψυχὴ του.

Ὁ Πρεβεδοῦρος ἐκάθησε στὴν κόκκινη πολυθρόνα πού τοῦ εἶχε φέρεῖ ὁ δεσμοφύλακας, καὶ παρακάλεσε τὴν Ἐλενα νὰ καθῆσθαι ἀντίκρου τοῦ στήν καρτέλα τῆς.

— Ἐρχομαι, τῆς εἶπε, γιὰ τελευταία φορά. Κι' ἔρχομαι νὰ σοῦ πῶ νὰ περιμένῃς καὶ νὰ ἐλπίζῃς. Θὰ κάμω ὅ,τι μπορέσω, γιὰ νὰ σὲ σώσω, κι' ἄς μὴ μοῦ ἔκαμες ἐσὺ τὴν χάρη πού σοῦ γύρεψα. Εἶναι τὸ ἴδιο... Σὺ ἀγαπᾷς τόσο πολὺ, πού πρέπει νὰ σὲ συχωρέσω. Συχώρεσέ με καὶ σὺ γιὰ ὅσα σοῦ ἔκαμα. Καὶ γιὰ νὰ μὲ συχωρέσης πῶς εὐκολα, συλλογίσου πῶς δὲ μ' ἔσπρωχνε, παρά ἡ ἀγάπη. Δὲ μπόρεσα νὰ σὲ κάμω νὰ μ' ἀγαπήσῃς μὲ τὸ καλὸ, κι' ἐνόμισα πῶς θὰ σ' ἔκανα μὲ τὸ κακὸ. Ἀλλὰ γελάστηκα. Εἶσαι μιὰ τίμια γυναῖκα, πού σοῦ ἀξίζει κάθε σεβασμὸς καὶ κάθε προστασία.

Μιλοῦσε μὲ τέτοιο τόνο εὐλικρίνειας, ὥστε ἡ Ἐλενα δὲν τὸν ὑποπτεύθηκε οὔτε στιγμή. Καὶ σήκωσε τὰ μάτια τῆς καὶ τὸν κοίταξε μὲ ὑπαταγή κι' εὐγνωμοσύνη.

Καὶ μάλιστα, σὶ ὦραιο πρόσωπό τῆς, πού διατηροῦσε χλωμὰ, μισοσθημένα τὰ ροδόκαλια του, ἰχνογραφῆθηκε ἓνα χαμόγελο.

Τὸ χαμόγελο αὐτὸ, πού τοῦ ξαναθύμισε τὴν παλιά χρυσομαλλοῦσα, ἔκαμε παράξενη ἐντύπωση στὸν Πρεβεδοῦρο. Προσπάθησε ὁμῶς νὰ τὴν κατανικήσῃ κι' ἐξακολούθησε:

— Ἀκουσε, Ἐλενα. Τὸ κακὸ πού ἔκαμες, γιὰ μένα δὲν εἶναι κακὸ. Καὶ θὰ εἶχα τὸ μεγαλύτερο βῆρος στὴ συνείδησή μου, ἂν ἐπάθαινες τὸ παραμικρὸ... Μὲ τὸ νὰ καρφύσης ἓναν πεθαμῆνο, χωρὶς νὰ τοῦ κάμῃς τίποτα, γιὰτὶ ὁ πεθαμῆνος δὲν αἰσθάνεται, ἔδειξες μόνο πῶς εἶσαι μιὰ γυναῖκα δυνατὴ. Καὶ μὲ τὸ νάντισταθῆς σὲ μένα, ἔδειξες πῶς εἶσαι μιὰ γυναῖκα τίμια. Σὺ ἔχτιμῶ γι' αὐτὸ, κι' ἐπειδὴ στὴ συνείδησή μου εἶσαι ἀθώα, θὰ κάμω ὅ,τι μπορῶ νὰ σὲ σώσω.

Ἡ Ἐλενα, χωρὶς νὰ θέλῃ ἔδειξε μὲ τὸ βλέμμα τῆς κάποια δυσπιστία.

— Ἀ, δὲ σοῦ λέω φέματα, εἶπε ὁ Πρεβεδοῦρος, κι' αὐτὴ τὴν φορά δὲν ἔχω νὰ σοῦ κάμω καμμιά συμφωνία. Πᾶνε ἐκεῖνα πού ἤξερες, ξέχασέ τα καὶ σὺ... Ἡ δίκη σου θὰ γίνῃ, μπορεῖ καὶ νὰ καταδικασθῆς, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ὁ κόσμος, εἶπειτα ὁμῶς... τὸ σχέδιο πού εἶπαμε, σ' ἐνέργεια. Θὰ σοῦ κάμω πλάτες νὰ φύγῃς μὲ τὸν ἄντρα σου, τελείωσε!

Ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς Ἐλενας ξαναγύρισε. Κι' ἔρριξε πάλι στὸ σιὸρ Μπέμπο ἓνα γελαστὸ βλέμμα, γεμᾶτο εὐγνωμοσύνη. Ἀλλὰ τὸ βλέμμα αὐτὸ εἶχε μέσα του καὶ κάποια περηφάνεια. Ἡ Ἐλενα θὰ συλλογιζόταν ἐκείνη τὴ στιγμή: «Ἐνίκησα καὶ τὸν Πρεβεδοῦρο!».

Ὅπως δὴποτε, ἦταν ἓνα ὦραιο βλέμμα καὶ τὴν ἔδειξε ὦραία. Ἄν θέλετε μάλιστα, ἐκείνη τὴ στιγμή ἔλαμψε στὰ μάτια τοῦ σιὸρ Μπέμπου μὲ μιὰ ψυχικὴ ὁμορφιά, πού ποτὲ ἄλλοτε δὲν τὴν εἶχε ἰδῆ στὴ χρυσομαλλοῦσα.

Καὶ τοῦ ἔκαμε μίαν ἐντύπωση τόσο μεγάλη, πού αὐτὴ τὴν φορά δὲ βρῆκε τὴ δύναμη νὰ τὴν κατανικήσῃ.

Καταλάβαινε πῶς ἄρχισε νὰγαπᾷ τὴν Ἐλενα μὲ τὰ σωστά του.

Ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὸ κορμί τῆς τοῦ εἶχε ἐμπνεύσει πρῶτα τὴ σαρκικὴ ἐπιθυμία. Ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴν ψυχὴ τῆς τοῦ γεννοῦσε τώρα τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη, τὸν ἔρωτα.

Ἐγίνε ἀκόμη τρυφερώτερος, πλησίασε τὴν πολυθρόνα του στὴν καρτέλα τῆς Ἐλενας καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι.

— Θυμᾶσαι τί σοῦ εἶπα μιὰ φορά; τῆς εἶπε μὲ τὴν πῶς γλυκεῖα φωνή. Μοῦ φάνηκε πῶς δὲν τὸ πίστεψες, μὰ τώρα πρέπει νὰ τὸ πιστέψῃς. Σὺ ἀγαπᾷς, γιὰτὶ σὲ ξέρω — καὶ σὲ ξέρω καλύτερα ἀπὸ τὴ μάνα πού σ' ἐγέννησε, ἀπὸ τὸν πατέρα σου, ἀπὸ τὸν ἄντρα σου, ἀπ' ὅλους. Ὅπως ἐφανερώθηκες σ' ἐ-

μένα, δὲν ἐφανερώθηκες σὲ κανέν' ἀπ' αὐτοὺς! Σὲ ξέρω ὅσο κανέναν, καὶ γι' αὐτὸ ἐγὼ σ' ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπ' ὅλους!

Ἡ Ἐλενα ἔσκυψε τὸ κεφάλι τῆς μ' ἓνα στεναγμὸ.

Ἡ δυσπιστία ξαναγύρισε. Ὑποπτεύθηκε πῶς ὁ Πρεβεδοῦρος ἤθελε τώρα νὰ φτάσῃ στὸ σκοπὸ του μ' ἄλλον τρόπο.

Καὶ μήπως δὲν ἦταν αὐτό;

Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαῖν ἀκόμα καλὰ-καλὰ, ὁ Πρεβεδοῦρος ἄρχισε νὰ ἐλπίζῃ σὲ μίαν ἀόριστη κι' ἀνέκφραστη εὐτυχία. Ἡ ἴδεια ἡ ἀγάπη, ὅπως μπῆκε μὲ τόσο παράξενον τρόπο στὴν ψυχὴ του, τοῦ ἔδινε τὴν ἐλπίδα. Δὲν ἀγαπᾷ ποτὲ κανεῖς, χωρὶς νὰ ἐλπίζῃ...

Ὅταν ὁμῶς εἶδε τὴν Ἐλενα σκυμμένη, στενοχωρημένη, λυπημένη, καὶ τὴν ἀκουσε νὰ στενάξῃ, τὴ λυπήθηκε, ὅσο δὲν τὴν εἶχε λυπηθεῖ προχθὲς πού τὴν εἶδε στὸ ὑπόγειο μὲ τὴν ἀλυσίδα. Ἡ ἀγάπη του πάλι τὸν ἔκαμε νὰ τὴ λυπᾶται περισσότερο. Κι' ἔβαλε ὅλη τὴ δύναμή του γιὰ νὰ διώξῃ καὶ τὴν τελευταία του ἐλπίδα.

— Ναι, τῆς εἶπε, μὰ τώρα πιά δὲν ἔχω τὴν παραμικρὴ ἀπαίτηση. Γι' αὐτὸ μπορεῖς νὰ εἶσαι ἡσυχῇ. Οὔτε κἂν τὸ φιλλ καὶ τὸ χᾶδι πού σοῦ ζητοῦσα μιὰ φορά στὴ Ρεζιντέντα. Θυμᾶσαι;... Ὁχι, ὄχι! μὴν πικραίνεσαι καὶ μὴ στενάξῃς. Δὲ θέλω, παρά νὰ μὲ καλοσυλλογιζέσαι. Τίποτ' ἄλλο!

Τῆς ἄφησε τὸ χέρι κ' ἡ Ἐλενα σήκωσε τότε τὸ κεφάλι τῆς καὶ τὸν ἐκοίταξε.

Ἦταν πῶς ἡσυχῇ. Ἀκόμη μιὰ φορά ἡ ἐμπιστοσύνη ξαναγύριζε στὴν ταλαίπωρη ψυχὴ τῆς.

— Πῶς νὰ μὴ καλοσυλλογιζομαι τὸν ἄνθρωπο πού θὰ μὲ σώσῃ; ψιθύρισε.

— Ναι, εἶπε ὁ Πρεβεδοῦρος, σχεδὸν μὲ περιπάθεια: ἐκεῖ πού θὰ πᾶς μεθαύριο καὶ θὰ ζῆς ἡσυχῇ κι' εὐτυχισμένη μὲ τὸν ἄντρα σου, μὲ τὰ παιδιὰ σου, θέλω νὰ μὲ φέρῃς κάπου-κάπου στὸ νοῦ σου καὶ νὰ λές: «Νὰ ἔνας ἄνθρωπος πού μ' ἐγνώρισε, πού μ' ἔκατάλαβε, πού μάγάπησε περισσότερο ἀπὸ καθενα. Ὁ σιὸρ Μπέμπος, καλὴ του ὦρα ὅπου κι' ἂν βρισκεται!»

— Ναι, ψιθύρισε ἡ Ἐλενα.

— Τὸ λές ὁμῶς μὲ τὴν καρδιά σου αὐτὸ τὸ ναι; ρώτησε ὁ Πρεβεδοῦρος. Δὲν τὸ πιστεύω, γιὰτὶ σοῦ φέρθηκα ἄσχημα. Πρῶτα

πρέπει νὰ μὲ συχωρέσης γιὰ τὸ ἄσχημο φέρισμό μου, κι' ἔπειτα...

— Μὰ δὲν ἔχεις ἀνάγκη, Ἐκλαμπρότατε, νὰ σὲ συχωρέσω ἐγὼ... εἶπε ἡ Ἐλενα. Ἐπειτα, ξέρω, καταλαβαίνω... Μὲ πῆρες γιὰ καμμιά ἀπὸ κείνες... Καθένας στὴ θέση σου μποροῦσε νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ λάθος. Κι' ἀπάνου σ' ἓνα καπρίτσιο... οἱ ἄντρες καμμιά φορά... Ἄς εἶναι ὅλη αὐτὰ ἐγὼ θὰ τὰ ξαστοχῆσω. Φτάνει νὰ μοῦ λές τώρα τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ μὲ κάμῃς νὰ ξαναβρῶ τὴν ἐλευθερία μου καὶ τὸν ἄντρα μου.

— Σοῦ λέω ὅλη τὴν ἀλήθεια!... φώναξε ὁ Πρεβεδοῦρος. Μὴν ἔχῃς τώρα τὴν παραμικρὴ ἀμφισβόλια. Καὶ θέλω νὰ εἶμαστε φίλοι ἀπὸ μακριὰ, ὅσο δὲ μπορέσαμε νὰ ἦμαστε — τὸ σφάλμα δικό μου — ἀπὸ κοντά.

— Θὰ εἶμαστε... εἶπε ἡ Ἐλενα.

Τῆς ἐσύστησε ἀκόμα ὑπομονὴ καὶ θάρρος, τῆς ὑποσχέθηκε πάλι τὰ πάντα, καὶ τὴν ἀποχαιρέτησε.

— Ἄν ἤθελε ἡ Ἐκλαμπρότη σου νὰ μοῦ κάμῃ μιὰ χάρη; τὸν παρεκάλεσε ἡ Ἐλενα τὴν ὥρα πού ἔφευγε.

— Τί; λέγε.

— Νὰ δίνεις τὴν ἀδεια στὸν ἄντρα μου, νὰ ἔρθῃ νὰ τὸν ἰδῶ στὴ φυλακὴ... πού ἔχω τόσον καιρὸ...

— Μετὰ χαρᾶς σου... ἀποκρίθηκε πρόθυμα ὁ Πρεβεδοῦρος: σοῦ τὸ ὑπόσχομαι. Ἀὐριο κιόλας ὁ ἄντρας σου θὰ εἶναι ἐδῶ... Κι' ἔφυγε εὐχαριστημένος.

**

Ἐκείνη τὴ στιγμή τὸ εἶπε ἀληθινά, μὲ τὴν καρδιά του. Ἐπειτα ὁμῶς τὸ μετάνοισε.

Γιὰτὶ; Μήπως φοβήθηκε τὸν κόσμον;

Ἄσχι! γιὰτὶ κανεῖς ἀπέξω δὲ θὰ μάθαινε πῶς ὁ Τζώρτζης ὁ Λούγαρης εἶδε στὴ φυλακὴ τὴν γυναῖκα του.

Ὅταν ὁμῶς καλοσυλλογιζόταν αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη, ὁ Πρεβεδοῦρος, αἰσθάνθηκε κάτι σὰ ζήλεια.

Κι' ἄλλο σημάδι πῶς ἀγαποῦσε τώρα τὴν Ἐλενα μὲ τὰ σωστά του.

Δὲν ἤθελε νὰ πάῃ ὁ ἄντρας τῆς νὰ τὴν ἰδῆ στὴ φυλακὴ!

Ἐἶχε λοιπὸν ἀκόμα καμμιά ἐλπίδα;

Τὸ εἶπαμε: εἶχε τὴν ἀόριστη ἐκείνη ἐλπίδα πού ἔχει κάθε ἐρωτευμένος. Καὶ τὸ νὰ κρατῆ τὴν Ἐλενα χωρισμένη ἀπὸ τὸν

άντρα της, κι' από κάθε άλλον άντρα, τὸ θεωροῦσε βοηθητικό...

Δὲν ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν κατάφερνε νὰ τὴν ἀγαπήσει λίγο, στήν ἐρημιὰ τῆς φυλακῆς, ἀφοῦ αὐτὸς τὴν ἀγαποῦσε τόσο...

Κι' ἀντὶ νὰ προσκαλέσει τὸν Ἰζώρτζη καὶ νὰ τὸν ἐφοδιάσει μὲ μιὰν ἀδεια, ἄρχισε τὴν νὰ σχεδιάζει, νὰ προμελετᾷ τί θὰ ἔλεγε τῆς Ἐλενας, πῶς θὰ τῆς μιλοῦσε, γιὰ νὰ τὴν παγιδέψει σ' ἓνα αἶσθημα.

Ἐίδαμε πῶς τῆς μίλησε πρωτότερα ὅπως οχεδὸν θὰ μιλοῦσε σὲ μιὰ κυρία. Ἔτσι θὰ τῆς μιλοῦσε καὶ πάλι. Θάφηνε κατὰ μέρος κάθε βαναυσότητα, κάθε προστυχία. Θὰ ξεχνούσε ποιὸς εἶναι καὶ ποιά εἶναι. Καὶ θὰ ἔκανε κ ὀ ρ τ ε μαζὶ τῆς, ὅπως μὲ μιὰ νέα ἀρχόντισσα τῆς χώρας.

Πολλές ἐρωτικές ἐπιτυχίες εἶχε στή ζωὴ του ὁ σιὸρ Μπέμπος. Ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγαπήσει καὶ νὰ τοῦ δοθῆ μ' ἄλλη τῆς τῆ θέλῃση ἢ δυνατή, ἢ ἀλλόκοτη κι' ὠραία αὐτὴ χωριότοπούλα, θὰ τὸ θεωροῦσε τὴ μεγαλύτερη.

Τώρα ποὺ ἐλογάριαζε καὶ τὴν ψυχὴ τῆς Ἐλενας, τὸ κορμὶ τῆς τὸ ποθοῦσε περισσότερο.

Κι' ἐπέρασε τὴ νύχτα του ἀγρυπνος, σὲ μιὰ πάλι.

Νὰ τῆς στείλῃ τὸν άντρα της, ὅπως τῆς ὑποσχέθηκε, ἢ ὄχι;

Τότε τοῦ συνέβηκε κάτι παράξενο. Ἡ ἴδια του ἢ ἀγάπη, ποὺ δὲν ἐπιδοκίμαζε αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη, τὸν ἐσπρωξε νὰ τὴν ἐπιτρέψει. Γιατὶ συλλογίστηκε πῶς διαφορετικὰ θὰ λυπόταν ἢ Ἐλενα, κι' αὐτὸς δὲν ἤθελε πιά νὰ τὴ λυπήσει...

Τὸ πρωί, ἔταν ὁ Καντζηλιέρης ἐπῆγε, κατὰ τὴ συνήθεια, νὰ τὸν ἰδῆ στήν κάμαρά του, ὁ Πρεβεδοῦρος τοῦ εἶπε:

— Νὰ στείλῃς ἀμέσως ἓναν ἀνθρωπο νὰ μοῦ βρῆ κρυφὰ τὸν Ἰζώρτζη τὸ Λούγαρη καὶ νὰ τοῦ πῆ νάρθη νὰ μὲ γυρέψει στή Ραζιντέντσα.

— Μὰ τί ἐστάθηκε; ρώτησε ὁ Καντζηλιέρης.

— Τίποτα, ἀποκρίθηκε ὁ Πρεβεδοῦρος κάτι θέλω νὰ τὸν ρωτήσω· κάμε ὅπως σοῦ λέω.

Σ' αὐτὴ τὴν καινούργια φάση τῆς ἀγάπης του, ὁ σιὸρ Μπέμπος δὲν ἤθελε κουδέντες οὔτε μὲ τὸν ἐμπιστό του γραμματικό.

Ἀμέσως κατέβηκε ἀπὸ τὸ Κάστρο ἓνας

Καποράλος καὶ πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Λούγαρη. Τὸ βρῆκε ἔπως τὸ εἶχε ἰδεῖ τὴν ἐπομένη τῆς ὀχλαγωγίας, ἀδειανό, ἔρημο, ἀνοιχτό, μὲ σπασμένες πόρτες καὶ παράθυρα.

— Καὶ ποῦ κάθεται τώρα ὁ Λούγαρης; ρώτησε ἓνα γείτονα ταβερνιάρη.

— Τὸν ἔχει ὁ κόντε Κανίσης κρυμμένο σ' ἄρχοντικό του.

— Ἀκόμα;

Κι' ὁ Καποράλος πῆγε στὰ Κανισεῖκα κι' ἐγύρευε τὸν Ἰζώρτζη.

Ἦταν στήν αὐλή, καθισμένος στή σκιὰ μιᾶς περγουλιᾶς, κι' ἐδιάβαζε μελαγχολικά ἓνα ἑλληνικό βιβλίο, τυπωμένο στή Βενετία: «Ἡ Ἐστέλλα, παρὰ τοῦ Κου Φλωριάνου» (!).

Δὲν εἶχε πῶς νὰ περνᾷ τὴν ὥρα του, τώρα ποὺ ἡ σαράγια ἦταν κλειστή, ἐγύρευε ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό κανένα «λιμπρο», καὶ τοῦ ἔδωκαν τὸ διήγημα αὐτό, ποὺ εἶχε βγεῖ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες. Ἦταν, φυσικά, ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Κανίση. Ὁ ἀρχοντας ἀγόραζε ἔλα τὰ ἑλληνικά βιβλία τῆς Βενετίας. Ἀλλὰ δὲν ἐδιάβαζε κανένα.

Ἐκφονιάστηκε ὁ Ἰζώρτζης ἅμα εἶδε τὸν Καποράλο καὶ ἄκουσε πῶς τὸν θέλει ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Ἀμέσως, εἶπε, ἔφτασα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μὲ συντροφέψης;

— Ὁχι, ἀποκρίθηκε ὁ Καποράλος· νὰ πᾶς μονάχος σου. Κοίταξε ὅμως νὰ μὴ μάθῃ κανένας τί καὶ πῶς.

Φοβισμένος ὁ Ἰζώρτζης, ἀλλὰ καὶ μὲ κάποια ἐλπίδα, συγυρίστηκε, δὲν εἶπε τίποτα οὔτε τῆς μάννας του, κι' ἐτράθηξε γιὰ τὸ Κάστρο.

Τὸ γραμματικόδι, ποὺ τοῦ φέρθηκε ἄλλη φορά μὲ βαναυσότητα, εἶχε διαταγὴ νὰ τὸν μπάσει ἀμέσως στὸ γραφεῖο τοῦ Πρεβεδοῦρου.

Ὁ σιὸρ Μπέμπος τὸν ἐδέχθηκε καθισμένος μπροστὰ στὸ τραπέζι του, σὲ μιὰ καρέκλα μὲ ψηλὴ ράχη. Πρώτη φορά ἔβλεπε τὸν άντρα τῆς Ἐλενας καὶ τὸν παρατήρησε καλά, σὰ νὰ ἤθελε νὰ ἰδῆ πῶς ἦταν κωμωμένος ὁ ἀνθρωπος, ποὺ εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ χαιρετᾷ τέτοιο κορμὶ καὶ νὰγαπιέται ἀπὸ τέτοια ψυχὴ...

Τοῦ φάνηκε πολὺ ὁμορφος νέος. Κι' ἢ

(!) Μετάφραση, ἐννοεῖται, ἀπὸ τὸ γαλλικὸ τοῦ Florian.

ζήλεια δάγκασε δυνατώτερα τὴν καρδιά του.

Γιὰ μιὰ στιγμή, τοῦ ἤρθε νὰ τὸν διώξῃ μὲ μιὰ πρόρρηση. Ἀλλὰ συλλογίστηκε πάλι τὴ λύπη τῆς Ἐλενας καὶ τὸ μετάνιωσε...

— Ἐσὺ λοιπὸν εἰσαι, τοῦ εἶπε, ὁ Ἰζώρτζης ὁ Λούγαρης, ὁ άντρας ἐκεῖνης τῆς δυστυχισμένης τῆς Ἐλενας τοῦ Ματαράγκα;

— Ναίσι, ψιθύρισε ὁ Ἰζώρτζης, τελειώνοντας τοὺς τεμενάδες του, ἐγὼ εἰμαι.

— Ἦθελα κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ.

— Στις προσταγές σου, Ἐκλαμπρότατε.

— Δὲν εἶπες σὲ κανένα πῶς σὲ γύρεψα;

— Ὁχι. Μόλις μοῦ τὸ εἶπε ὁ Καποράλος, ἐξεκίνησα ἀμέσως γιὰ τὸ Κάστρο.

— Καὶ πῶς εἶναι τὰ πράμματα στή χώρα; Μπορεῖς τώρα καὶ βγαίνει; ἔξω ἐλεύθερα;

— Ὁχι καὶ τόσο, ἀφέντη μου. Γι' αὐτό, ξέρεις, κι' ἐκεῖνη τὴ σαραπούλα, ποὺ εἶχα στήν Ἀνάληψη, τὴν ἐκλείσα...

— Ναί, μὰ δὲν εἶναι ὅπως πρώτα. Μοῦ φαίνεται πῶς τώρα συχάσκανε λιγάκι.

— Βέβαια, δὲν εἶναι ὅπως τίς πρώτες ἡμέρες, ποὺ δὲ μποροῦσα νὰ ξεμυτίσω. Μὰ ὅπως νὰ πῆς, πάντα ἀνησυχία. Ὅριστε, καὶ τώρα ποὺ ἀνέβαινα στὸ Κάστρο, περικοπὰ κι' ἀπὸ ἐρημιές, πολλὰ λόγια ἄκουσα ἀπὸ πλῶ μου... Ἐχουνε τὴν ἰδέα, Ἐκλαμπρότατε, πῶς ἐπλέρωσα τοὺς δικαστές, γιὰ νὰ παραλείψουνε τὸ χρέος τους.

— Τὸ ξέρω. Κι' ὁ λόγος ἐβγήκε γιατί ἐπρότεινες χρήματα στὸν Ἀναστάση τὸν Ἐηδάχτυλο. Αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάμης. Καὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη. Γιατὶ ἐσὺ ἔχεις προστασία...

Ὁ Ἰζώρτζης ποὺ μπῆκε στὸ νόημα, ἔφερε τὸ χέρι του στὸ στήθος κι' ἐψιθύρισε εὐχαριστίες.

— Ὅταν ὁ Πρεβεδοῦρος εἶναι δικίος, ἐξακολούθησε ὁ σιὸρ Μπέμπος, δὲ σοῦ χρειάζονται συχωροχάρτια ἀπὸ τὸν Ἐηδάχτυλο. Κι' ὅλοι αὐτοὶ ποὺ φανταστήκανε πῶς ἐχάθηκε ὁ κόσμος, γιατί μιὰ γυναίκα, τρελλαμένη ἢ δούτυχη ἀπὸ ἓνα φάντασμα, ἐκάρφωσε ἓνα σκέλεθρο, θὰ μάθουν πῶς ἢ ἀρχὴ τοῦ τόπου, ποὺ στέκεται ψηλότερα, δὲ μπορεῖ νὰ ἔχη τίς ἴδιες ἰδέες.

— Στηρίζονται στὸ νόμο, ἀφέντη μου...

— Ὁ νόμος ποὺ παιδεύει αὐτὸ τὸ πράμμα, εἶναι ἓνας νόμος ἐκατὸν πενήντα χρονῶν. Οἱ ἀνθρωποὶ σήμερα ἔχουν ἄλλες ἰδέες. Ἐπειτα κι' ὁ νόμος ὁ ἴδιος δὲν ἔγινε γιὰ τὴν

περίπτωση τῆς γυναίκας σου. Ἐγινε γιὰ τοὺς κακούργους, τοὺς κλέφτες, ποὺ ἐπῆγαιναν τὴ νύχτα κι' ἀνοιγαν τοὺς τάφους, γιὰ νὰ κλέβουν ἀπὸ τοὺς πεθαμένους σαχτυλῖδια, σκουλαρίκια καὶ ροῦχα. Ἡ γιὰ ἐκεῖνους, ποὺ γιὰ ἐκδίκηση, γιὰ προσβολὴ τῶν ζωντανῶν, ἀπὸ κακία, ξεθάβαν ἓνα νεκρὸ καὶ τοῦ ἔκοβαν ταῦτιά ἢ τὴ μύτη. Ἡ γιὰ κάποιους ἄλλους, μὲ ἀνομάτιστο βίτσιο, φριχτό, ποὺ ξεθάβανε... ἄς τα! Νεκροφθορία ἀπὸ νεκροφθορία διαφέρει.

— Ἐχεις δικίω, Ἐκλαμπρότατε...

— Καὶ τόσο πολὺ μάλιστα, ἐξακολούθησε ὁ Πρεβεδοῦρος χαμηλώνοντας τὴ φωνή, ὥστε μὲ κάθε θυσία ἢ γυναίκα σου θὰ σωθῇ. Ἐγὼ ἐδιάβασα μὲ προσοχὴ ὅλη τὴ δικαγογρία κι' ἐσχημάτισα τὴν πεπολίθηση πῶς εἶναι ἀθώα. Θὰ τὴν ἐβγαῖνα ἀμέσως ἀπ' τὴ φυλακὴ, ἂν δὲν φοβόμουν τὸν ὄχλο. Μπορεῖ νὰ σηκωθῇ πάλι στὸ πόδι καὶ νὰχουμε χειρότερ' ἀπὸ τὰ προχτεσινά. Γι' αὐτὸ ἢ δουλειὰ θὰ γίνῃ μ' ἄλλον τρόπο. Ἐπὺ μὴν πῆς λέξη σὲ κανένα! Θὰ σὲ κράξω, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα, καὶ θὰ σοῦ πῶ.

Ὁ Ἰζώρτζης, μὲ ψυχόρμητο κίνημα, ἔκαμε νὰ γονατίσει. Ὁ Πρεβεδοῦρος τὸν ἐσήκωσε εὐθύς μ' ἓνα ζωηρὸ νεῦμα κι' ἐξακολούθησε:

— Σήμερα σ' ἐκραξά γιὰ νὰ σοῦ πῶ αὐτὰ νὰ ἡσυχάσης καὶ νὰ σὺ δώσω μιὰν ἀδεια νὰ πᾶς στή φυλακὴ νὰ ἰδῆς τὴ γυναίκα σου καὶ νὰ τὴν παρηγορήσης. Ἡ κακομοῖρα ὑποφέρει πολὺ...

— ὦ, Ἐκλαμπρότατε, ἐφώνηξε ὁ Ἰζώρτζης, πῶς νὰ σοῦ ξεπλερώσω τέτοια εὐεργεσία; Σικλάθος σου νὰ γίνω...

— Νὰ μὴ γίνῃς, τὸν ἔκοψε ὁ σιὸρ Μπέμπος, παρὰ σικλάθος τῆς γυναίκας σου! Εἶναι μιὰ γυναίκα ποὺ τὸ ἀξίζει. Κι' ἀφοῦ ἔβασανίστηκε κι' ὑπέφερε τόσα, χρωστᾷς ἐσὺ νὰ τῆς ἔχῃς διπλὴ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση. Νά, πᾶρε τώρα καὶ πῆγαινε!

Ἐπῆρε ἀπὸ τὸ τραπέζι του ἓνα χαρτί, ποὺ τὸ εἶχε ἔτοιμο, ὑπογραμμμένο καὶ σφραγισμένο, καὶ τὸ ἔδωσε τοῦ Ἰζώρτζη.

— Ἀμα τὸ δειξῆς αὐτὸ στὸ δεσμοφύλακα, τοῦ εἶπε, θὰ σ' ἀφήσῃ νὰ περάσης καὶ θὰ σ' ἀφήνῃ μιὰ φορά τὴν ἐβδομάδα, κάθε Παρασκευῇ. Ἀμε στὸ καλό! Κι' ἐλπίζω πῶς δὲ θὰ κάμῃς τῆς γυναίκας σου, στή φυλακὴ, παρὰ τρεῖς βίτσιες τὸ πολὺ.

Ὁ Ἰζώρτζης, μ' ἀλαφρωμένη καρδιά, ἐ-

προσκύνησε και βγήκε, για να πάη στη φυλακή.

Κι' ὁ Πρεβεδοῦρος πού τὸν παρακολούθησε μ' ἓνα παράξενο βλέμμα, ἔμεινε κάμποση ὥρα μονάχος και σκεπτικός...

**

Δὲν αἰσθάνθηκε μεγαλύτερη συγκίνηση στὴ ζωὴ του ὁ Τζώρτζης ὁ Λούγαρης, παρά τὴ στιγμή πού ὁ δεσμοφύλακας τοῦ ἀνοιξε μιὰ πόρτα τῆς φυλακῆς και μέσα σ' ἓνα μικρὸ δωμάτιο, ξαπλωμένη σ' ἓνα φτωχικὸ κρεβάτι, ἀντίκρουσε, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, τὴ γυναίκα του.

Πετάχτηκε ἐκείνη διαμῆς, τὸν ἀγκάλιασε και φωνάζοντας «Τζώρτζη μου!... Τζώρτζη μου!...», τὸν ἄρχισε φιλιὰ, βρεμένα μὲ δάκρυα. «Ἐκλαιγε και κεινος, τὴν ἔσφιγγε και τὴ φιλοῦσε. Ἀλλὰ μὲ τὴν εὐλάβεια πού θὰ φιλοῦσε μιὰν εἰκόνα. Ἡ Ἐλενα, μέσα στὴ φυλακὴ, μαρτυρισμένη, βασανισμένη, τοῦ φαινόταν σὰν κάτι ἱερὸ και ἅγιο.

Ἄν ὁ Πρεβεδοῦρος μπορούσε νὰ μαντεύσει αὐτὴ τὴν ἐντύπωση πού θὰ εἶχε ὁ Τζώρτζης, δὲ θὰ ζήλευε οὔτε στιγμή τὴν ἐπισκεψὴ του. Στὸ κελλὶ τῆς Ἐλενας δὲν ἔμπαινε ὁ ἀντρας τῆς, ἔμπαινε ὁ ἀδερφός τῆς.

Ἦστερ' ἀπὸ τὴν πρώτη συγκίνηση, πού δὲν τοὺς ἄφηγε νὰ μιλήσουν, ἐκάθησαν κοντὰ-κοντὰ, ἐκείνη στὸ κρεβάτι, ἐκεῖνος στὴν καρέκλα, κι' ἄρχισαν νὰ τὰ λένε.

Πρῶτα-πρῶτα, για νὰ τὴν ἡσυχάσει, ὁ Τζώρτζης τῆς ἀνακίνησε ὅλα ὅσα τοῦ εἶχε εἰπῆ πρὸ ὀλίγου ὁ σιδερ Μπέμπος. Στὴν Ἐλενα ὅμως αὐτὰ δὲν ἔκαμαν καμμιά ἐντύπωση ἐξαιρετική. Ἦταν ἡσυχασμένη, φαινόταν πὼς τᾶξερε. Καὶ ὁ Τζώρτζης ἀπόρησε πολὺ.

— Μὰ τί, τὴν ἐρώτησε, εἶδες και σὺ τὸν Πρεβεδοῦρο;

Ἡ Ἐλενα συλλογίστηκε λίγο τι ἔπρεπε νὰ παντήση. Κι' ὁ Τζώρτζης τὸ ἐπρόσεξε.

— Ναί, τοῦ εἶπε, τὸν εἶδα.

— Σ' ἐπῆγαν στὴ Ρεζιντέντσα;

— Ὁχι! ἦρθε ὁ ἴδιος ἐδῶ, για νὰ μοῦ κάνη ἀνάκριση.

— Πόσες φορές;

— Δυό... ὄχι, τρεῖς.

Μιὰ ὑποψία πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ

τὸ νοῦ τοῦ Τζώρτζη... Δὲν εἶπε τίποτα ὄμως. Ἐπειτα δὲν τὸν ἄφησε κι' ἡ Ἐλενα. Ἄνυπομονοῦσε νὰ μάθῃ για τοὺς δικούς τῆς, για τὸ σπίτι τῆς.

— Ἦ κάνουν οἱ γέροι;... ἀπὸ πότε ἔχεις νὰ τοὺς δῆς;...

Ἦν πρώτη φορὰ πού τὸν ρώτησε, ὁ Τζώρτζης τῆς εἶπε ἀπλά;

— Καλὰ εἶναι, καλὰ...

Κι' ἄρχισε ἄλλη ὁμιλία.

Ἦώρα ὅμως πού τὸν ξαναρωτοῦσε μ' ἐπιμονή, ἐσκέφθηκε πὼς ἔπρεπε νὰ τῆς φανερώσῃ τὴν ἀλήθεια.

Ἦσως ἡ ὑποψία ἐκείνη πού ἐπέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ του, τὸν ἔσπρωχνε νὰ φανῆ σκληρός. Χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαῖν καλὰ-καλὰ κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἤθελε Ἦσως νὰ φανερώσῃ στὴν Ἐλενα τὰ παθήματα τῶν δικῶν τῆς, για νὰ τοὺς λυπηθῆ και νὰ τοὺς στοχαστῆ περισσότερο, ἂν ἔαφτανε ποτὲ στὸ σημεῖο νὰ τοὺς ξεχάσῃ... Ἦ βέβαιο εἶναι πὼς, ἐγὼ στὴν ἀρχὴ εἶχε σκοπὸ νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὴ γυναίκα του τίς δυστυχίες πού τοὺς εἶχε προσεγγήσει, τὴν ἀποφάσισε νὰ μιλήσῃ.

— Οἱ γονέοι σου δὲν εἶναι στὸ χωριό, τῆς εἶπε. Τοὺς ἐπῆρα μαζὶ μου στὴ χώρα...

— Γιατί; ρώτησε τρομαγμένη ἡ Ἐλενα.

— Γιατί οἱ Γαϊτανιώτες ἤθελαν νὰ τοὺς σκοτώσουν.

— Ὁ Ἀναστάσης;...

— Κι' αὐτὸς κι' οἱ ἄλλοι... Ἦν δὲν ἤμουν ἐγὼ, θὰ τοὺς ἐκαιγαν ζωντανούς. Τοὺς ἐπῆρα και τοὺς ἐγλύτωσα. Ἦ σπῆτι σας ὄμως τὸ ρήμαξαν, πᾶει...

— Δυστυχία μου!... ἐφώναξε ἡ Ἐλενα κι' ἐγὼ ἡ κακομοίρα δὲν ἤξερα τίποτα... Ἦώρα τοὺς ἔχεις στὸ δικό σου;

Ἦ Τζώρτζης κούνησε τὸ κεφάλι του.

— Μήπως τὴν ἔχω σπῆτι κι' ἐγὼ;... ψιθύρισε.

— Ἐ;...

— Μὰ δὲν ἀκουσες πὼς τὴν ἴδια ἡμέρα μπῆκαν οἱ Γαϊτανιώτες στὴ χώρα και τῶκαμαν γῆς Μαδιάμ;... Δὲν ἄφησαν μέσα οὔτε κουρέλι... Καὶ θὰ μᾶς σκότωναν, ἂν δὲν προφταίναμε νὰ κρυφτοῦμε στὰ Κανισεῖκα.

Ἦ Ἐλενα ἔμεινε ἄφωνη. Ἐπειτα ἔπεσε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Τζώρτζη μὲ κλάμματα σπαραχτικά.

(Ἀκολουθεῖ).

Τὸ Δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἦ Λογοτεχνικὰ και Καλλιτεχνικὰ βραβεῖα τοῦ Κράτους

Ἦ Εἰρηκ τοῦ κ. ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ (**)

Ἦ σειρά, τὴν ἡμέραν, τῶν καλλιτεχνῶν.

Ἦ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ἰακωβίδης θεωρεῖ περιττὸ νὰ ἐξηγήσῃ πόσα και ποιά καλὰ ἀποτελέσματα θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν καλὴ ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ τῶν λογοτεχνικῶν και καλλιτεχνικῶν βραβείων, και περιορίζεται νὰ τονίσῃ ὅτι ἡ κρατικὴ αὐτὴ γενναιοδωρία θὰ γενικεύσῃ σὺς καλλιτεχνικοὺς κύκλους τὴν ἄμιλλα και θὰ προκαλέσῃ ἀξιολογώτατη παραγωγὴ. Ἐλαβεῖ, ἄκομα, ὅτι μὲ τὸ νόμο «περὶ ἐνισχύσεως τῶν Ἐλληνικῶν Γραμμάτων και Τεχνῶν» θὰ λυθῆ και τὸ ζήτημα τῆς ἐτησίας καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως. Καὶ μὲ τὴν προϋπόθεση αὐτῆ, προτίνει τὴν κατάρτιση τριῶν ἐπιτροπῶν. Ἦ πρώτη θὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐτησίαν καλλιτεχνικὴν ἐκθεσιν, ἡ δευτέρα θὰ διαλέγῃ τὰ ἔργα πού ἀξιῶν νὰ ἐπιδειχθοῦν, και ἡ τρίτη θὰ βραβεύσῃ τὰ καλύτερα. Ἦ πρώτη ἐπιτροπὴ μπορεί νὰ εἶναι μόνιμη, τὰ μέλη ὄμως τῶν δυῶ ἄλλων πρέπει ν' ἀλλάξουν κάθε χρόνο και νὰ προσέρχονται ἀπὸ τὸ «Σύνδεσμο τῶν Ἐλλήνων Γλυπτῶν» και τὴν «Ἀνωτάτη Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν». Τρεῖς ἢ τέσσερες ζωγράφοι κ' ἓνας γλύπτης εἶναι ἀρκετοὶ για κάθε ἐπιτροπὴ. Καὶ ὁ κ. Ἰακωβίδης ὑποστηρίζει ὅτι ἀπαραίτητος πρέπει νὰ κρατηθῆ αὐτὴ ἡ ἀναλογία, — πού εἶχει βάση τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴ τῶν ζωγραφικῶν ἔργων.

Ἦ κ. Ἰακωβίδης προτίνει, ἄκομα, και μιὰ συμπλήρωση τοῦ νόμου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χρηματικὰ βραβεῖα, σκόπιμο εἶναι ν' ἀπονέμονται και τιμητικὰ μετάλλια. Φυσικά, τὰ μετάλλια δὲν θὰ δίδονται σ' ἐκεῖνους πού θὰ παίρνουν τὰ χρηματικὰ βραβεῖα. Καὶ ὁ κ. Ἰακωβίδης δὲν προτίνει μόνον, ἀλλὰ θυμίζει ὅτι μετάλλια ἀπονέμονται και σὲ πολλὰς μεγάλας εὐρωπαϊκῆς ἐκθέσεις.

**

Ἦ Διευθυντῆς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν κ. Κώστας Δημητριάδης παρατηρεῖ, πρὶν ἀπὸ καθεὶ ἄλλο, ὅτι τὰ λογοτεχνικὰ και καλλιτεχνικὰ βραβεῖα πρέπει νὰ βαρυστοῦν. Νὰ ὀνομαστοῦν, λ. χ. «Μεγάλα ἐθνικὰ

καὶ βραβεῖα.» Ἐπειτα, τονίζει ὅτι τὰ βραβεῖα αὐτὰ μπορούν ν' ἀπονέμονται δυὸ και τρεῖς φορές στὸν ἴδιο λογοτέχνη ἢ καλλιτέχνη, μὲ μικρὰ διαλείμματα ἀπὸ δύο ὡς τρία χρόνια.

— Στὸν τόπο μας μάλιστα, ἐξηγεῖ ὁ κ. Δημητριάδης, ὅπου τὸ κοινὸν ἐνισχύει τόσο λίγο τοὺς καλλιτέχνες, βρισκῶ ἀπαραίτητη τὴν ἀπονομὴ ἓνος ὅπωςδήποτε ὑπολογίσιμου χρηματικοῦ βραβεῖου δυὸ και τρεῖς φορές στὸν ἴδιο ζωγράφου ἢ γλύπτη. Μόνον ἔτσι ὁ καλὸς καλλιτέχνης θὰ ἐνισχύεται, θὰ ἐνθαρρύνεται σὺς προσπάθειες πού καταβάλλει μέσα στὴν περικοχὴ τῆς τέχνης, και συγχρόνως θὰ πραγματοποιηθῆ ὁ σκοπὸς τοῦ θεσμοῦ, δηλαδὴ ἡ προετοιμασία καλύτερης παραγωγῆς μὲ τὴν ἐξασφάλιση εὐνοϊκοτέρων ὄρων ἐργασίας για τὸν καλλιτέχνη. Ἦλλωστε, ὅταν τὸ Κράτος ἀποκλείσῃ μιὰ δευτέρα ἢ και μιὰ τρίτη βράβευση τοῦ ἴδιου καλλιτέχνη, θὰ δείξῃ ὅτι θέλει νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ γρηγορώτερο μὲ τοὺς δημιουργούς, ἐνῶ ἀπεναντίας πρέπει νὰ κρατᾶ πάντα ζωντὰ τὸ ζῆλο τους και νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ συνέχισιν τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας τους.

Καὶ ὁ κ. Δημητριάδης ἐρχεται στὸν τρόπο τῆς ἀπονομῆς τῶν βραβείων:

— Ἦ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἡ ἀπονομὴ πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ ἓνα jury, πού ν' ἀποτελῆται ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους ὄλων τῶν ἐπισήμων πνευματικῶν και καλλιτεχνικῶν ἰδρυμάτων, και τῶν συλλόγων πού φροντίζουν για τὰ συμφέροντα τῶν λογοτεχνῶν και τῶν καλλιτεχνῶν μας. Καὶ συγκεκριμένως νομίζω ὅτι στὸ jury αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συμμετέχουν μ' ἓναν ἀντιπρόσωπό τους: 1) ἡ Ἀκαδημία, 2) τὸ Πανεπιστήμιο, 3) ἡ Ἀνωτάτη Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, 4) τὸ Πολυτεχνεῖο, 5) ἡ Πανακοιτικὴ, 6) ἡ «Ἐνωσις Ἐλλήνων Λογοτεχνῶν», 7) ἡ «Ἐταιρεία Ἐλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων», 8) ἡ «Ἐνωσις Συντακτῶν», 9) ὁ «Σύλλογος Ἀρχιτεκτόνων» και 10) οἱ καλλιτεχνικοὶ σύλλογοι μ' ἓνα ζωγράφου κ' ἓνα γλύπτη. Δηλαδὴ τὸ οἰκουμενικὸ αὐτὸ jury θὰ ἔχη ἐντεκα τακτικά, ἂς ποῦμε, μέλη και θὰ γίνεται ἀρμόδιο για τὴν ἀπονομὴ ὄλων τῶν βραβείων μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Ὅταν πρόκειται νὰ ἀπονειμηθῆ τὸ βραβεῖο τῆς ζωγραφικῆς, λ. χ., θὰ ψηφίζουν και τὰ ἐντεκα μέλη, ἀλλὰ θὰ προστίθενται σ' αὐτὰ και τέσσερες ζωγράφοι πού θὰ τοὺς ὀρίξῃ ἡ ὀλότης τῶν ζωγράφων τοῦ τόπου. Ἐτσι, μέσα σὺς 15 ψήφους, θὰ εἶναι πέντε ψηφοὶ εἰδικῶν. Ἦ ἴδιο θὰ γίνεται για τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβεῖου τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ποιήσεως κλπ. Καὶ δὲν μπορεί νὰ πῆ κανεὶς, φαντάζομαι, ὅτι σὺς 15

(*) Ἦδε προηγ. τεῦχος.

ψήφους οἱ 5 τῶν εἰδικῶν εἶναι λίγοι, ἀφοῦ κι' ἀπὸ κείνους πού δὲν εἶναι «ἐξ ἐπαγγέλματος» εἰδικοί, ἀρκετοὶ θὰ μπορούν νὰ ἔχουν γνώμη περισσότερο ἀμερόληπτη ἀπὸ τοὺς «εἰδικούς», πού παρασύρονται κάποτε ἀπὸ προσωπικὲς προτιμήσεις ἢ ἀντιπάθειες. Μὲ τὸ σύστημα αὐτό, θ' ἀντιπροσωπεύονται ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς τέχνης, καὶ οἱ λογοτεχνικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ σύλλογοι θὰ μπορούν νὰ παρακολουθοῦν ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀπονομῆς τῶν βραβείων. Ἄν κανεὶς μάλιστα ἔβλεπε πρῶτοχειρο ὑπολογισμοὺς, θὰ δῆτε ὅτι οἱ ἐγγυήσεις εἶναι περισσότερες ἴσως ἀπ' ὅσες χρειάζονται καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ λοικοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ κόσμου εὐρυτάτη. Ἐντεκα τακτικά μὲλη κι' ἀπὸ τέσσερα ἑκτακτα γιὰ καθενὸν ἀπὸ τὶς ἑπτὰ ψηφοφορίες πού θὰ γίνουν γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν ἑπτὰ βραβείων, μᾶς κάνουν τριάντα ἑννέα. Ἡ ἐπιτροπὴ ὁμοῦ θὰ μὲν πάντα μὲ δεκαπέντε μὲλη, ἀφοῦ τὰ τέσσερα ἑκτακτα θ' ἀλλάζουν σὲ κάθε ψηφοφορία.

Ὁ κ. Δημητριάδης μᾶς τονίζει ἀκόμη, ὅτι ἡ ἐνίσχυση τῶν καλλιτεχνῶν πρέπει νὰ γίνῃ μόνον μὲ βραβεῖα. Οἱ ἔπαινοι, πού προβλέπει ὁ νόμος, εἶναι ἀπαράδεκτοι. Ὁ καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ βραβεύεται, ὄχι ὁμοῦ καὶ νὰ κατατάσσεται. Ἡ βραβεῖο, ἢ τίποτα! Ὅλα τ' ἄλλα δημιουργοῦν συζητήσεις καὶ ἀντιδράσεις. Ὅσο γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἐπιδείξεως τῆς παραγωγῆς τῶν καλλιτεχνῶν πού θέλουν νὰ διεκδικήσουν τὰ ἐτήσια κρατικά βραβεῖα, ὁ κ. Δημητριάδης προτείνει τὴν συγκέντρωση τῶν ἔργων, ζωγραφικῶν καὶ γλυπτικῶν, σὲ μιὰ ἐκθεσὴ εἰδικῆ γιὰ τὴν διευκόλυνση τῆς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς πού θ' ἀπονέμῃ τὰ βραβεῖα αὐτά.

**

Στὴν καλὴ ἐφαρμογῆ τοῦ νόμου «περὶ ἐνίσχυσεως τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν», στηρίζεται καὶ ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν κ. Δ. Γερανιώτης πολλὰς ἐλπίδες γιὰ τὴν τόνωση τῆς καλλιτεχνικῆς μας κινήσεως. Πιστεύει ὅτι ὁ θεσμὸς αὐτὸς θὰ βοηθήσῃ πολὺ στὴν ἀνάδειξη νέων καλλιτεχνῶν· ἀλλὰ μὲ μιὰ προϋπόθεσιν: νὰ τηρηθῇ τὸ ἀρθρο τοῦ νόμου, πού ὀρίζει ὅτι τὸ χρηματικὸ ποσὸν τῶν βραβείων δὲν μοιράζεται σὲ δύο ἢ περισσότερους λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ κ. Γερανιώτης ἐπιμένει καὶ μᾶς ἐξηγεῖ:

—Ὁ καλλιτέχνης, πού εἶναι βέβαιος ὅτι, ἂν βραβευθῇ, θὰ πάρῃ ὀλόκληρο τὸ ποσὸν τῶν πενήντα χιλιάδων δραχμῶν, θὰ ἐργασθῇ μὲ τὸ ξῆλο ἐκείνον πού συμπληρώνει τὸ τάλαντο. Ὅταν ἄλλος ἐξερῆ ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἡ διανομὴ τοῦ βραβείου σὲ δύο ἢ τρία ἔργα, θὰ μείνῃ ἀδιάφορος. Γιατὶ δὲ μπορούν, φυσικά, νὰ συγκινήσουν, στὴν ἐποχὴ μας, δέκα ἢ εἴκοσι χιλιάδες, καὶ πολὺ λιγώτερο νὰ γίνουν κίνητρο σοβαρῆς καλλιτεχνικῆς ἐργασίας.

Ὅσο γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἀπονομῆς τῶν καλλιτεχνικῶν βραβείων, ὁ κ. Γερανιώτης προτείνει τὴν ἴδρυση ἐπιτροπῆς μὲ τρεῖς ζωγράφους,

ἕναν ἢ δύο γλύπτες κι' ἕνα λογοτέχνη. Κ' ἐνῶ συμφωνεῖ μ' ἐκείνους, πού φροδοῦνται ὅτι ἡ μόνιμη ἐπιτροπὴ τῆς βραβεύσεως μπορεῖ νὰ μεταβληθῇ σὲ τυραννικὴ ἐξουσία, δὲν θεωρεῖ δυνατὴ τὴ μεταβολὴ τῆς συνθέσεως τῶν εἰδικῶν ἐπιτροπῶν κάθε χρόνο:

— Πού θὰ βρεθοῦν τόσοι εἰδικοί, γιὰ ν' ἀλλάζουν κάθε χρόνο τὰ μὲλη τῶν ἐπιτροπῶν; παρατηρεῖ.

Καὶ συμπληρώνει:

—Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἡ μόνιμότης στὰ ζητήματα αὐτά εἶναι μεγάλος κίνδυνος, πρέπει νὰ καταβάλλεται κάθε προσπάθεια ὥστε νὰ μὴ μείνουν περισσότερο ἀπὸ τρία χρόνια τὰ ἴδια πρόσωπα στὶς διάφορες ἐπιτροπὲς πού θὰ ἐφαρμόζον τὸν εὐεργετικώτατο νόμο τοῦ κ. Παπανδρέου.

**

Καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ «Συνδέσμου τῶν Ἑλληνικῶν Καλλιτεχνῶν» κ. Ὁδ. Φωκᾶς ὑποστηρίζει ὅτι μόνον ἀπὸ εἰδικούς πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἀπονομὴ τῶν καλλιτεχνικῶν βραβείων.

—Ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ τῶν τριῶν καλλιτεχνικῶν σωματείων, δηλαδὴ τοῦ «Συνδέσμου Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν», τοῦ «Συλλόγου Ἑλλήνων Γλυπτῶν» καὶ τοῦ «Ἀτελιέ», πρέπει νὰ συνέρχονται, νὰ ἐξετάζουν τὴν καλλιτεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ χρόνου καὶ νὰ βραβεύουν τὰ καλύτερα ἔργα. Εἶναι οἱ μόνον ἀρμόδιοι. Μόνον πού δὲν εἶναι σκόπιμο ν' ἀποτελεῖται διαρκῶς ἡ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὰ ἴδια πρόσωπα. Τὰ καλλιτεχνικά σωματεία ἴδιως πρέπει νὰ ἐκλέγουν κάθε χρόνο ἄλλους ἀντιπροσώπους τῶν.

Ὅσο ὁ κ. Φωκᾶς δὲν νομίζει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος τρόπος καλῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου:

—Ἡ βραβεῖο θὰ μπορούσῃ νὰ γίνεται μὲ τὴν ψήφο ὅλων τῶν καλλιτεχνῶν πού θὰ ἐκθέτουν ἔργα τους στὴν ἐτήσια ἐκθεσὴ, μᾶς λέει.

Ἀλλὰ δὲν ἐπιμένει. Καταλαβαίνει πόσο πῶς ἐκκινδύνο εἶναι τὸ σύστημα αὐτὸ καὶ γυρίζει ἀμέσως στὴν ἀπονομὴ τῶν βραβείων ἀπὸ ἐπιτροπὲς εἰδικῶν.

**

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν κ. Θ. Θωμόπουλος ἀπαραίτητη προϋπόθεσιν τῆς καλῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου θεωρεῖ τὸ χωρισμὸ τῶν βραβείων σὲ δύο κατηγορίες, στὰ βραβεῖα τῆς λογοτεχνίας καὶ στὰ βραβεῖα τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν (στὰ δευτέρου κεριλαμβάνει καὶ τὸ βραβεῖο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς)—μὲ τὸ βραβεῖο τῆς μουσικῆς δὲν θέλησε ν' ἀσχοληθῇ,—καὶ τονίζει ὅτι πρέπει ν' ἀπονέμονται ἀπὸ ἐπιτροπὲς πού νὰ μὴν ἔχουν καμμιὰ σχέση μετὰξὺ τους.

—Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, συνέχισε, φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι τριμελὴς. Ν' ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἀπὸ ἕνα ζωγράφου, ἕνα γλύπτη κι' ἕνα ἀρχιτέκτονα, καὶ νὰ ἔχῃ μόνιμο πρόεδρο τῆς τῆς διευθυντῆς Γραμμῶν καὶ Τεχνῶν τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Κι' ἀμέσως ἔπειτα καθόρισεν τὸν τρόπο τῆς βραβεύσεως τῶν καλυτέρων ἔργων:

Ἡ ἐπιτροπὴ ὀφείλει νὰ ἐξετάξῃ κι' ἐκεῖνα πού παρουσιάζονται μὲς στίς ἐκθέσεις, ἀτομικῆς ἢ ὁμαδικῆς, κι' ἐκεῖνα πού γιὰ τὸν ἕνα ἢ γιὰ τὸν ἄλλο λόγο δὲν μπόρεσαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ ἀτελιέ τοῦ καλλιτέχνη, κι' ἐκεῖνα ἀκόμα πού δὲν βρίσκονται στὴν πρωτεύουσα. Κι' ὅταν δὲν ἔχῃ τὰ ἴδια τὰ ἔργα, νὰ κρίνῃ ἀπὸ καλῆς φωτογραφίας τῶν.

Κι' ὁ κ. Θ. Θωμόπουλος συμπραίνει:

—Οἱ ἀρμόδιοι πρέπει ν' ἀναζητήσουν τὴν καλὴ παραγωγὴ, ὅπουδήποτε κι' ἂν εἶναι. Ἄλλωστε μόνον ἔτσι μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοσιν ὁ θεσμὸς τῶν κρατικῶν βραβείων.

**

Καὶ ὁ κ. Οὐμβέρτος Ἀργυρῶς, καθηγητὴς, ἐπίσης, τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἔχει τὴ γνώμη ὅτι ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ εἰδικούς.

—Καὶ τοῦτο, μᾶς ἐξηγεῖ, γιὰτι ἄλλες ἀντιλήψεις ἔχουν οἱ λογοτέχναι γιὰ τὴν τέχνη κι' ἄλλες οἱ καλλιτέχναι. Μία ἐπιτροπὴ, λοιπόν, ἀπὸ δύο καθηγητῶν τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν κι' ἀπὸ ἀντιπροσώπων τῶν ἐκτὸς τῆς σχολῆς καλλιτεχνῶν νομίζω πῶς εἶναι ὅ,τι χρειάζεται. Ἀπαραίτητη, ἐπίσης, θεωρῶ τὴν ὁργάνωση ἐτησίως γενικῆς ἐκθέσεως. Ἐκεῖ θὰ παρουσιασθοῦν ὅλα τὰ ἔργα, θὰ ἐξετασθοῦν, θὰ κριθοῦν καὶ προπάντων θὰ συγκριθοῦν, πράγμα πού ἀποκλείεται ὅταν ἡ ἐπιτροπὴ εἶναι ὑποχωρημένη νὰ ἐπισκέπτεται τὰ ἀτελιέ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ νὰ βλέπῃ τὴν ἐργασία καθενὸς χωριστὰ.

Καὶ περῶμε στὴ χρησιμότητα τοῦ θεσμοῦ τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν βραβείων:

—Ὁ νόμος τοῦ κ. Παπανδρέου εἶναι ὀφελιμώτατος, κυρίως γιὰτι ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἐλεύθερους καλλιτέχνας.

Ἡ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν δίνει, φυσικά, τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια γιὰ τὴν καλὴ σταδιοδρομία. Δὲν γίνεται ὁμοῦ σὲ διάφορα τμήματά της παρά μία ἀπλὴ προετοιμασία. Ἡ δημιουργία ἀρχίζει ἔπειτα, ὅταν ὁ καλλιτέχνης βγῇ ἀπὸ τὴ Σχολὴ καὶ ἀρχίσῃ τὴν προσωπικὴ ἐργασία του. Καὶ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τὴν ἐργασία αὐτὴ θὰ ἐνισχύῃ ὁ νόμος τοῦ κ. Παπανδρέου, νομίζω ὅτι εἶναι ὀφελιμώτατος.

Ἐχει ὁμοῦ ὁ κ. Ἀργυρῶς καὶ τίς ἀντιρροήσεις του καὶ δὲν διστάζει νὰ τίς διατυπώσῃ:

—Ὁ νόμος ὀρίζει ὅτι τὰ βραβεῖα δὲν θὰ μοιράζονται. Ἀλλ' ὁ νόμος, πού ἔγινε γιὰ νὰ βοηθήσῃ οικονομικῶς τοὺς καλλιτέχνας, δὲν ἔπρεπε νὰ θέτῃ αὐτὸν τὴν περιορισμὸ. Μποροῦν ἀξιόλογα, μὲ τίς πενήντα χιλιάδες, ν' ἀπονέμονται δύο βραβεῖα, ἕνα πρῶτο ἀπὸ 30 χιλιάδες κι' ἕνα δευτέρου ἀπὸ 20. Ἄλλωστε ἡ διανομὴ αὐτὴ συχνὰ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὰ πράγματα, ὅταν λ. χ., ὑπάρχουν δύο ἔργα τῆς ἴδιας ἀξίας.

Καὶ ὁ κ. Ἀργυρῶς κατέληξε:

—Εἶναι κάποτε τόσο δύσκολο νὰ προτιμήσῃ κανεὶς τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο!

Καὶ τώρα δύο γραπτὲς ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτήματά μας: τοῦ κ. Μανώλη Καλομοίρη καὶ τῆς κυρίας Σοφίας Σπανοῦδη.

Ὁ κ. Καλομοίρης μοῦ γράφει:

«Ἡ χειρονομία τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας γιὰ τὴν βράβευση καὶ ἐκδοσὴ τῶν λογοτεχνικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ μουσικῶν ἔργων μὲ συγκίνησε πραγματικά. Εἶναι σχεδὸν ἡ πρώτη φορὰ πού τὸ Κράτος ἐσκέφθηκε νὰ δείξῃ κάποια στοργὴ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ δημιουργικὴ τέχνη. Βέβαια, δὲν περιμένω πῶς ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου αὐτοῦ θὰ ἀνθίσῃ ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη, ἀφοῦ κανένα βραβεῖο καὶ κανέναν διαγωνισμὸς δὲν γεννήσανε ποτὲ τοὺς μεγάλους τεχνίτες, οὔτε τὰ μεγάλα ἔργα· πάντως ὁμοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητο πῶς κι' ἡ τελευταία ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀστοργία στὴν τέχνη μποροῦνε νὰ μαρῶνουν κάθε εὐγενεὴ προσπάθεια.

Εἰδικώτερα, γιὰ τὰ μουσικά ἔργα πού ἡ ἐκδοσὴ τους συναντᾷ τόσες δυσχέρειες καὶ τόσα οικονομικὰ προβλήματα, νομίζω πῶς ἡ πρόβλεψη γιὰ τὴν ἐκδοσὴ καὶ ὑλικὴ ἐνίσχυση τῶν συνθετῶν ἀποτελοῦν ἕνα σοβαρώτατο συντελεστὴ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ σοβαρῆς δημιουργικῆς μουσικῆς στὸν τόπο μας. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσῃτε πῶς γιὰ τὴν ἐκδοσὴ μιᾶς κεραιτοῦρας μόνον ὀρχήστρας θὰ ἐχρεώζετο μιὰ δαπάνη ἀνωτέρα τῶν 50.000 δραχμῶν, χωρὶς τὴν δυνατότητα νὰ καλυφθοῦν οὔτε δύο χιλιάδες δραχμῆς ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν ἀντιτύπων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπο τῆς βραβεύσεως, παρ' ὅλα τὰ κακὰ πού θὰ εἶχε, δὲν βλέπω παρά τὸν καταρτισμὸ μᾶς ἐπιτροπῆς ἀμερόληπτου ἀπὸ εἰδικούς, ἄλλης γιὰ κάθε χρόνο, πού δὲν θὰ εἶχαν οἱ ἴδιοι ἀμέσο ἐνδιαφέρον γιὰ βράβευση δικῶν τῶν ἔργων.

Ἡ ἐπιτροπὴ, ἐκτὸς πού θὰ παρακολουθοῦσε τὰ ἐκτελούμενα Ἑλληνικά μουσικά ἔργα σὲ συναυλίες, μελοδραματικὲς παραστάσεις, θὰ μπορούσε νὰ δέχεται καὶ χειρόγραφα ἔργα γιὰ ὀρχήστρα καὶ χορωδία, ἀπὸ αὐτὰ δὲ νὰ διαλέγῃ τὰ σχετικῶς καλύτερα καὶ νὰ παρακαλῇ τὴν Διεύθυνση τῶν Συμφωνικῶν Συναυλιῶν νὰ τὰ ἐκτελῇ, μέσα σὲ χρόνον, στίς λαϊκῆς συναυλίες τῆς ὀρχήστρας, καὶ σὲ τέλος τοῦ χρόνου νὰ ἐκφῆρῃ τὴν ὀριστικὴ τῆς γνώμη.

Ἐτσι νομίζω πῶς θὰ εὐκαλυπτόταν πολὺ ἡ ἐκτέλεσις τῶν Ἑλληνικῶν μουσικῶν ἔργων μὲ ὀρχήστρα, γιὰτι βέβαια δὲν θὰ εἶναι εὐκόλο ἄλλωθ' ἰστούς συνθέτες μας νὰ ἐκτελοῦν μόνον τους ἔργα μεγάλης ὀκλής καὶ ἀναγκαστικῶς θὰ περιορίζονταν σχεδὸν ὁ διαγωνισμὸς σὲ τραγούδια μὲ πιάνο καὶ τὸ πολὺ πολὺ σὲ ἔργα μουσικῆς δωματίου, πού δὲν εἶναι βέβαια οὔτε δαπανηρὰ, οὔτε ἀδύνατο νὰ ἐκτελεστοῦν χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὴν βοήθεια τῶν μουσικῶν ἰδρυμάτων.

Ἄν ἡ ἐπιτροπὴ λοιπόν παρακολουθοῦσε ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά τίς ἐλεύθερες ἐκτελέσεις τῶν σχετικῶς ἄλλως τε ὀλίγων νέων Ἑλληνικῶν συνθέσεων, κάθε εἶδους, τῆς χρονιάς, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά μὲ τὴ βοήθεια τῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας, βοηθοῦσε τὴν ἐκτέλεση ἐκείνων πού θὰ τῆς ὑπεβάλλοντο καὶ πού θὰ ἔκρινε πῶς ἐκπληροῦν

μερικούς τεχνικούς και μουσικούς όρους, νομίζω πώς ὁ σκοπός τοῦ νόμου, σχετικῶς με τὴ μουσική, θὰ ἐπραγματοποιοῦτο.

Ὅσο γιὰ τὴν ἀμεροληψία τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ αὐτὴ νομίζω πώς θὰ μπορούσε νὰ ἐξασφαλίσθῃ, ἂν τὴν ἐπιτροπὴ ἀποτελοῦσαν ἀπὸ ἕνας ἀντιπρόσωπος τῶν τριῶν Ὁδελῶν, Ἀθηνῶν, Ἑλληνικοῦ καὶ Ἑθνικοῦ, ἕνας ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκθέσεως τῶν Ἑλλήνων Μουσουργῶν καὶ ἕνας μουσικοκριτικός, ὀριζόμενος ἀπὸ τὸν κ. ὑπουργόν τῆς Παιδείας.

Τέλος, δὲν ἀποκλείω καὶ τὴν ἀποψη ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἔργων πού θὰ ἐκτελοῦσε ἡ συμφωνική ὀρχήστρα σὲ ἄλλη ἐπιτροπὴ, ἂν καὶ τὸ νομίζω μᾶλλον πολυτέλεια.

Τέλος, ἡ γνώμη τῆς κ. Σοφίας Σπανοῦδη: «Οἱ πρωτοβουλίες τοῦ κ. Παπανδρέου γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εἶναι τόσο ὠραίες, ὅ ἴδιος αὐτὸς ὑπουργὸς εἶναι τόσο ὑπέροχα ἐξυπνος καὶ εὐγενικός, σκορπίζει γύρω του μιά τέτοια ἀκτινοβολία, ὥστε ἀπαρῶ μὴ τὴν ἀλήθεια ὡς τώρα, πῶς δὲν τὸν ἔθεσαν ἀκόμη ὑπὸ ἀκαγόρευσην (1) Οἱ φρόνιμοι ἀνθρώποι» θὰ βράσκουν βέβαια, πῶς ἕνας τόσο ἰδεόληπτος ὑπουργὸς θ' ἀποτελῇ δημόσιον κίνδυνον. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς προκατόχους του ἀναμέτρησε ποτὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς πού ἔχει τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας — πού εἶναι συγχρόνως καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν; Κανεὶς οὔτε τὸ ὑποπεύθηκε βέβαια.

Καὶ τώρα ὁ Παπανδρέου ἔρχεται νὰ ἐξαγνίσῃ με τόσες εὐγενικές μεταρρυθμίσεις καὶ ἀναμορφώσεις πολλῶν περιόδων σκοτεινῆς ἀμαρτίας. Διανοούμενος ὑπέροχος ὁ ἴδιος, ἀνυψῶναι καὶ ἐξευγενίζει τὴ θέση του με τὴν ἀντίληψή του καὶ με τὴ δράση του, καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ἰδεολογία του με τὴ δημιουργικὴ δύναμη ἐνὸς ὑγιούς θετικισμοῦ.

Οἱ ἀνθρώποι τῶν γραμμάτων καὶ οἱ καλλιτέχναι δὲν εἶναι μόνο οἱ «ταπεινοὶ ἰκέται τῆς ζωῆς», οἱ διανοητικοὶ κατάδικοι πού σέρνονται στὰ καταναγκαστικά ἔργα τῆς καθημερινῆς βιοκάλῃς... Εἶναι τὰ πρωτότοκα παιδιὰ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Πολιτείας. Ἀναγνωρίζονται ἐπίσημα ὡς κρατικὰς δυναμικότητες.

Αὐτὰ ἔρχεται νὰ κηρύξῃ ὁ νεοῖδεάτης Ὑπουργός. Νὰ πιστεύσωμε πῶς θὰ πραγματοποιηθῇ ποτὲ ἡ ὠραία πρωτοβουλία του; Καὶ πῶς θὰ πραγματοποιηθῇ; Ἐδῶ εἶναι τὸ ζήτημα. Ἄν ρίξωμε μιά ἀναδρομικὴ ματιὰ στὰ χρυσὰ χρόνια τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, θὰ ἰδοῦμε στοὺς ποιητικούς διαγωνισμούς τῆς Βάρκιουργκ, πού ὄργάνωναν οἱ Λανδγράβοι τῆς Θουριγγίας, νὰ γίνεται ἕνα δημοψήφισμα ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς εὐγενεῖς, πού ἀνακήρυτταν διὰ βίης τὸν νικητὴ. Ἀργότερα, οἱ μεγάλοι δοῦκες τῆς Βαυαρίας, σὲ τὰ χρόνια τοῦ Γκαίττε, τοῦ Σίλλερ καὶ τοῦ Αἰστ, ἔβαζαν ἑκαθλὰ λογοτεχνικά καὶ καλλιτεχνικά καὶ τὰ ἀπένεμαν οἱ ἴδιοι. Δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρεθῇ γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιά μέση λύσις; Βέβαια, ἂν εἶχαμε πάντα ἕναν Παπανδρέου ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ ζήτημα θὰ ἦτο ἀπ' ἑαυτοῦ λυμέ-

νον. Μὰ μιά τέτοια ἐλπίς εἶναι οὐτοπία. Ἐξ ἄλλου κανεὶς πνευματικὸς δημιουργὸς δὲν μπορεῖ δυστυχῶς νὰ χῆ ἐμπιστοσύνη στὴν καλὴ πίστη καὶ στὴν ἀγνή πρόθεση τῶν ἀνατέχνων του. Κι' αὐτὴ ἡ ἀνεπιβεβαίωσις καὶ ἡ ἀρνησις εἶναι μιά καθαρῶς Ἑλληνικὴ κακοδαιμονία. Γιατὶ σὲ ἄλλα ἔθνη διεπίστωσα πολλές φορές πόσο οἱ καλλιτέχναι χαίρονται ἀληθινὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὁμοεθνῶν τῶν.

Ἐὶ νὰ σὰς πῶ, φίλε μου... Νομίζω πῶς πέρνει κανεὶς μεγάλη εὐθύνη διατυπώνοντας μιά γνώμη. Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω. Ἀκούσατε ποτὲ ἕναν Ἑλληνα κριτικὸν ν' ἀναγνωρίσῃ ἀνεπιφύλακτα τὴν ἀξία ἐνὸς ἔργου ἀληθινὰ δημιουργικοῦ; Καὶ ἔχομε εὐτυχῶς ἀρκετὰ τέτοια στὴν Ἑλλάδα μας. Ἐγώ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παλαμά, δὲν ἀκουσα γιὰ κανέναν ἄλλον!

* *

Αὐτὲς εἶναι οἱ γνώμες τῶν λογοτεχνῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν μας. Ἀκόμα ὁμοῦ δὲν ἐτελειώσαμε. Ἐχομε ν' ἀκούσωμε καὶ τὸ Γεν. Γραμματεῖα καὶ Διευθυντὴ Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας κ. Νικ. Μπέρτο, πού δὲν θέλησε νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀπόψιν του, προτοῦ διαβάσῃ τὴν γνώμην πού δημοσιεύονται καὶ σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστίας».

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ἄλλη ἐτυμολογία τοῦ *flirt*

Ἀξιότιμε Κύριε Διευθυντά,

Στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς ἀγαπητῆς «Νέας Ἐστίας» — πού σήμερὰ μόλις μοῦ ἔφερε τὸ Ταχυδρομεῖο — διαβάξω ἕνα γράμμα τοῦ κ. Ν. Δετζιῶρτζη — ἐτυμολογία τῆς λέξεως «φλέρι».

Ἐπιβδῆ ἡ ἐτυμολογία πού ἀναφέρεται ἐκεῖ δὲν εἶναι ἀκριβῆς, ἐπιτρέψτε μου, παρακαλῶ, νὰ τὴν ἐκανορθώσω.

Λοιπόν, τὸ ρῆμα *flirt* εἶναι λέξις καθαρῶς ἀγγλικὴ (ἴσως ἐξ ὀνοματοποιίας), ἡ ὁποία ἐπῆρε διαδοχικῶς τὴν ἐξῆς σημασίας: *ρίπτω, ἐπιτοξεύω, σκώπτω, χαριεντίζομαι, ἀστείζομαι καὶ κἀνω τρέλλες* — ὅθεν καὶ πιθανότατα ἡ τελευταία σημασία πού τοῦ δίδομεν τὸσονοὶ Γάλλοι, ὅσον καὶ ἡμεῖς. Ἡ σημασία δὲ αὐτῆ ἔρχεται στὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνος.

Στὴ Γαλλία ἐπρωτομεταχειρίσθησαν τὴν λέξιν στὰ 1879 (ἐφημερὶς «Parlement» σελ. 1, στήλῃ 4, τῆς 10 Νοεμβρίου 1879). Κατ' ἀρχὰς μάλιστα ἐχρησιμοποίησαν τὰς ἐπίσης ἀγγλικὰς λέξεις *flirtage* καὶ *flirtation* με τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς σημασίαν (ἰδὲ *Mœurs des Américains*, τομ. II σελ. 256, ἐκδ. 1838).

Τὸ ρῆμα, λοιπόν, *flirt* καὶ τὸ οὐσιαστικὸν *flirt*, οὐδὲμίαν ἐτυμολογικὴν σχέσιν ἔχουν με τὸ γαλλικὸν *flureter* καὶ *flurette*, (τὸ ὁποῖον παρήχθη, με τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν -ette, ἀπὸ τὸ *fluer* = ἀνθός).

Τώρα, ἂν θέλετε γὰ εὐρίωμε καὶ μιά ἀντιστοιχίαν λέξιν στὰ ἑλληνικά, θὰ σὰς ὑπενθύμιζα τὰς λέξεις: *δάρισμα, δαρισμοὶ καὶ δαριστὸς*, πού ἔχουν τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς σημασία.

Ὁ θεός, μάλιστα, Πλάτων γιὰ τοὺς φλερτάροντας ἔλεγε τὸν ἐξῆς σαφὸν χαρακτηρισμόν: «δαριστὸς συνουσιαστής ἐστὶν ἐν λόγοις».

Ζαχαρίας (Αἰγύπτου) 26.9.31

ΔΡ Ν. ΜΑΥΡΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ὁ «Προμηθεὺς Δεσμώτης» στὸ Στάδιο

Μποροῦν νὰ δοθοῦν παρυστάσεις ὑπαίθριες ἀρχαίων τραγωδιῶν στὴν Ἀθήνα, ὅχι με τὸν πρόχειρον καὶ γελοῖο, τὴν περισσώτερον φορές, τρόπο, πού ἐδόθησαν ὡς τώρα, μὰ εἰσπρόσωπα, εὐτυνεῖδητα, ἔτσι πού νὰ ἱκανοποιῦν καὶ τοὺς λίγους (ἱκανοποιῦνται τόσο δύσκολα οἱ λεγόμενοι «λίγοι») καὶ νὰ κρουσφέρουν, συγχρόνως, πραγματικὴ εὐχαρίστηση στοὺς πολλούς; Στὸ πρόσβλημα αὐτὸ ἀπάντησαν μ' ἕνα θαρραλέο «ναί» οἱ ἰδρυτὲς τῆς εταιρείας «Ἀρχαῖο Δράμα», καὶ γιὰ νὰ μᾶς δείξουν ὅτι εἶναι δικαιολογημένη ἡ πεποίθησις τους, ἔσπευσαν πόλα νὰ μᾶς δώσουν, στίς 27 Σεπτεμβρίου, στὸ Στάδιο, μιά παράστασις τοῦ «Προμηθεὺς Δεσμώτης».

Ἡ παράστασις εἶχε ἀρκετὲς ἐλλείψεις, ἔπειτα ὁμοῦ ὅσους ἔχουν τὴ διάθεσιν νὰ πεισθοῦν, ὅτι ἀρχαῖες τραγωδίαι μποροῦν νὰ παιζοῦνται καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅχι βέβαια με τὴν τελειότητα πού παίχτηκαν στοὺς Δελφούς, μὰ ἱκανοποιητικά, φτάνει νὰ βρεθῇ ὁ κατάλληλος τόπος. Τὸ Στάδιο δὲν εἶναι. Πολὺ καταλληλότερον μοῦ φαίνεται τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου. Ἐκεῖ μποροῦν νὰ παιχθοῦν τραγωδίαι εὐπρόσπου στὴν ἀρχή, ἴσως καὶ ἄρτια, ἀργότερα, καὶ ἴσως μιά μέρα — εἴποτε δὲν εἶναι ἀδύνατον — με ὅση τελειότητα παίχτηκαν στοὺς Δελφούς.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι, μετὰ τὴν πρῶτην (ἢ καὶ τὴν τελευταίαν) δὲν ξέρω) Δελφικὴν Ἐορτὴν, ἐρρίφθη ἡ ἰδέα νὰ δοθῇ καὶ στὴν Ἀθήνα ὁ «Προμηθεὺς Δεσμώτης» γιὰ νὰ μπορέσῃ ν' ἀκούσῃ τὴν ὑπέροχην τραγωδίαν καὶ ὁ πολὺς κόσμος, πού δὲν διαθέτει τὰ μέσα γιὰ ἕνα ταξίδι καὶ μιά τριήμερη διαμονὴν στοὺς Δελφούς. Μὰ ὁ κ. καὶ ἡ κ. Σικελιανοῦ ἀπέρρηξαν δίχως συζήτησιν τὴν ἰδέαν, ὅχι μόνο γιὰ τὴν παράστασιν τῆς ἀρχαίας τραγωδίας γι' αὐτοὺς (ἴσως καὶ γιὰ ὅλους ὅσους ἐνοιῶσαν εἰς ὑψηλὰ καλλιτεχνικὰς τοὺς προθέσεις) εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη με ὅλο τὸ ἄλλο μέρος τῶν ἐορτῶν, ὅχι μόνο γιὰ τὸν Δελφικὸν ἢ παρὰστασιν τοῦ «Προμηθεὺς» εἶχε, μαζί με τὸν καλλιτεχνικόν, καὶ ἕναν βαθύτερον λόγον, μυσταγωγικόν, (πού θὰ ἦσαν ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ τὸν διατηρήσῃ στὸ Στάδιο), μὰ καὶ γιὰ τὴν πραγματικὰ ἔκριναν ὅτι τὸ Στάδιο ἦταν ἀκατάλληλον γιὰ μιά τέτοια παράστασις. Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφισβόλια, τώρα πού ἔγινε τὸ πείραμα, ὅτι εἶναι ἀκατάλληλον.

* *

Ἡ Ἐταιρεία «Ἀρχαῖο Δράμα», πού τὴν ὄργάνωσαν ὁ κ. Αἴνος Καρζῆς με τὸν κ. Μπουρλό, καὶ πού τὴν καλλιτεχνικὴν διεύθυνσίν τῆς

ἔχει ὁ πρῶτος, ἔστησε τὸ σκηNIKὸ τῆς τραγωδίας στὴν σφενδόνη τοῦ Σταδίου. Τὸ σκηNIKὸ εἶχε τὴν μεγαλύτερον δυνατὴν διαστάσιν, σὲ μᾶκρος, σὲ πλάτος, σὲ ὕψος καὶ ὁμοῦ οὔτε ἀπὸ τὴν ἀμέσως γύρω στὴν σφενδόνη (ὅχι δὲ ἀπὸ τὴν ἀπάνω μόνο, μὰ καὶ ἀπὸ τὴν πῶ κατω) κερκίδαι δὲν ἀκούγονταν καλὰ ὅλα τὰ λόγια τῶν ἠθοποιῶν. Ἐφταιγαν, βέβαια, οἱ ἠθοποιοί, πού εἶτε δὲν εἶχαν ὅλοι καθαρὴ ἀσθητικὴν, εἶτε ὅχι ἀρκετὰ δυνατὴ φωνή ἔφταιγε ὁμοῦ προπαντὸς ἡ ἀκουστικὴ τοῦ Σταδίου. Εἶναι πολὺ ἀνοικτὸς ὁ χώρος καὶ οἱ τόνοι τῆς ἀνθρώπινης φωνῆς, ὅσο γυμνασμένης καὶ δυνατῆς, δὲν μποροῦν νὰ διατηρήσῃ ὅλη τὴ διαύγεια καὶ τὴν στρογγυλάδα τους. Σκορπίζονται, χάνονται, φτάνουν στὸν θεατὴν συγκεχυμένοι. Γιὰ ἕνα ἔργο σύγχρονον, αὐτὸ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ μεγάλη σημασία γιὰ μιά τραγωδίαν ὁμοῦ εἶναι σοβαρὸν, γιὰ τὴν ἕνα στίχος πού δὲν θ' ἀκουσθῇ καθαρὰ, καταστρέφει ὅλη τὴν συνοχίαν.

Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀκουστικὴν, καὶ γιὰ τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἔργου, τὸ Στάδιο παρουσιάζει ἐλλείψεις. Ὅσο ἐνδιαφέρον καὶ ἂν ἔχει κανεὶς καὶ ὅση προσοχὴ καὶ ἂν καταβάλῃ, δὲν μπορεῖ νὰ συγκεντρωθῇ ὅσο πρέπει καὶ νὰ δεχθῇ ἀκέραια τὴν καλλιτεχνικὴν ἐντύπωσιν. Ὁ μέγας χώρος, τὸ πολὺ πλῆθος, τὸ σχῆμα τοῦ Σταδίου, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ δίχως στήριγμα καθίσματα, τὰ τόσο κουραστικά, ἀποσποῦν τὴν προσοχὴν καὶ φέρνουν μικροενοχλήσεις πού δὲν ἀφήνουν τὴν ψυχὴν τοῦ θεατῆ νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἀπερίσπαστη στὴν τραγωδίαν. Στὴν τελευταίαν, μάλιστα, παράστασιν τοῦ «Προμηθεὺς», οἱ ἐνοχλήσεις αὐτῆς ἦσαν τόσο πολλῆς (κρῦν, ἡ ἀθρόα θαυρώδης ἐπιδρομὴ σ' ὀρισμένην στιγμή τῶν θεατῶν τῶν ἐπάνω κερκίδων στίς κάτω, πού διέκοψε τὴν παράστασιν γιὰ κάμποσα λεπτά), ὥστε κανεὶς θεατῆς, καὶ ὁ πῶ προσεκτικὸς καὶ ὁ πῶ συνεκαρμένον ἀπ' τὴν τραγωδίαν, δὲν μπόρεσε νὰ τὴν ἀπολαύσῃ ὅπως θὰ ἠθέλε καὶ ὅπως πρέπει νὰ χαίρται κανεὶς τέτοια ἔργα.

Ὁ «Προμηθεὺς» ἐδόθη στὸ Στάδιο νύχτα. Ἀσφαλῶς γιὰ τὴν νύχτα ἐθεωρήθη ὑποβλητικώτερον ἀπὸ τὴν μέρα γιὰ τὴν παράστασιν — με τὸν φωτισμόν, μάλιστα, πού εἶχε ἀρχικὰ κανονιστὴν καὶ πού δὲν χρησιμοποιήθηκα, ἔγνωστο γιὰ πού λόγον. Τὸ σκηNIKὸ φωτιζόταν ἀπὸ πολλοὺς μικροὺς προβολεῖς, ἐνῶ ἀρχικὰ ἐπρόκειτο γὰ φωτιζέσθαι με τρεῖς μεγάλους τοποθετημένους ψηλά, σὲ τρία γύρω σημεῖα τοῦ Σταδίου, πού θὰ ἔρχονταν ἕνα μαλακὸ σκῆμα φῶς σ' ὅλο τὸ σκηNIKὸ. Στὸ φῶς τῆς μέρας καὶ τὰ κοστῶματα θὰ φάνταζαν λιγώτερον καὶ τὰ ὀπτικά ἐπίπεδα, τὰ πῶ ἀπὸ τὸ σκηNIKὸ, θ' ἀποσπῶσαν τὴν προσοχὴν, ἐνῶ τώρα ἦσαν σκεπασμένα με σκοτάδι καὶ ἔτσι ὅλη ἡ προσοχὴ συγκεντρωτότανε στὸ σκηNIKὸ. Δὲν μπορῶ νὰ ξέρω ἂν ἡ ἀποψη αὐτῆ τῆς νυχτερινῆς παράστασιν τοῦ «Προμηθεὺς» εἶναι σωστὴ. Γιὰ νὰ κρίνωμε, θὰ ἔπρεπε νὰ παιχθῇ καὶ μέρα στὸ Στάδιο. Στοὺς Δελφούς ὁμοῦ, ὅπου παίχτηκαν μέρα καὶ ὁ «Προμηθεὺς» καὶ οἱ «Ἰκέ-

τιδες» είχαν άπειρη ύποβλητικότητα, στην άποίαν όχι μόνο δὲ θά πρόσθεταν, μὰ θά τὴν ἐλάττωναν, άσφαλῶς ἢ νύχτα καὶ τὰ τεχνητὰ φῶτα.

* * *

Θά ἤθελα νὰ μὴν παραβάλω τὴν κατάσταση τῶν Δελφῶν μὲ τὴν κατάσταση τοῦ Σταδίου, ὃχι γι' ἄλλο λόγο, μὰ γιὰ τὸ Προμηθεὺς στοὺς Δελφούς μου ἔδωκε τέτοια ἐντύπωση τελειότητας (καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ τοπίου), ὥστε σχηματίστηκε μέσα μου — δικαία ἢ ἀδικα, δὲν ξέρω, — ἡ πεποίθηση ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ξαναπαιχθῇ ἄλλοῦ τόσο τέλεια. Ὡστόσο ἡ σύγκριση ἐπιβάλλεται, γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα. Τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς, οἱ κυριώτεροι, ποὺ εἰπαῖξαν στὸ Στάδιο, εἰπαῖξαν τὸν «Προμηθεά» καὶ στοὺς Δελφούς. Μὰ ὁ κ. Μπαυρόλος, ὁ πρωταγωνιστής, ἐνῶ στοὺς Δελφούς ἔδειξε ὅλη τὴ δύναμη, τὴν εὐλυγισία, τὴ διαύγεια τῆς φωνῆς του, μιᾶς φωνῆς ἀδριῆς, πλούσιας, γεμάτης καὶ εὐκαμπτης, καταλληλότητας γιὰ τραγωδία, στὸ Στάδιο, ἄγνωστο γιὰτί, στὸ περισσότερο μέρος τῆς τραγωδίας, εἶχε φωνὴ χαλαρωμένη, ἀχρωμάτιστη, ἄτυνη, τόσο ἄτυνη, ποὺ δὲν ἀκούγονταν πάντα, καὶ ποὺ ἐνέτεινε, μαζί μὲ τὴ στάση του, τὴν πολὺ «λυγισμένη» καὶ καθηγητικὴ, τὸν χριστιανικὸ χαρακτήρα ποὺ θέλησε νὰ δώσει στὸν Προμηθεά. Τοῦ κ. Αὐλωνίτη ἡ φωνή, καὶ ἐν ὅλο τοῦ Κράτους καὶ στοῦ Ὀκεανοῦ κατοπιν, ἦταν δυνατὴ, μὰ ἡ κάκωξ ἐλαττωματικὴ ἀρθρῶσπῃ του δὲν τὴν ἄφηνε ν' ἀκούγεται καθαρά. Πολὺ καθαρά ἀκούστηκε ὁ κ. Δεστούνης, μὰ ἐνῶ ὡς ἠφαιστος ἦταν ἄφογος, ὥστερα, ὡς Ἐρμῆς, μὲ τις πολὺ ζωηρὲς κινήσεις του καὶ τις ἀπότομες ἐναλλαγὲς τῆς φωνῆς, ἔδωκε κάποι τὸ μελοδραματικὸ στὸ ρόλο του καὶ κατέστρεψε ἔτσι ὅλη τὴν ἐντύπωση.

Στὸν ρόλο τῆς Ἴως ἡ δνις Κοτσάλη ἔδειξε καὶ πάλιν ὅτι δὲν μπορεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς κ. Κοτοπούλη καὶ νὰ δώσει στὴ φωνὴ τῆς περισσότερη ζέση καὶ εὐκαμπία. Ἐχει φωνὴ ἀδριῆ, δυνατὴ, μεταλλικὴ, φωνὴ ἀληθινῆς τραγωδοῦ, ξερὴ ὅμως, καὶ ὄχι ἀρκετὰ εὐλύγιστη καὶ παλιώδῃ.

Τὸ ζήτημα τοῦ χοροῦ θά μὲ τραβοῦσε πολὺ μακρὰ, ἂν ἤθελα νὰ μιλήσω γι' αὐτὸ γενικώτερα. Κανεὶς δὲν ἀρνιέται ὅτι ἡ ὄρχηση εἶναι σπουδαιότατο στοιχεῖο τῆς τραγωδίας, ἀπαραίτητο ἴσως γιὰ τὴν θεαματικὴ ἄποψη· φοβόμην ὅμως ὅτι, ἔτσι ὅπως γίνεται, διασπᾶ τὴν τραγικὴ ἐνότητα. Ἴσως μόνον ἡ ἀπαγγελία τῶν στίχων μὲ μουσικὴ ὑπόκρουση καὶ μὲ ἄπλεις ἐνvolutions τοῦ χοροῦ νὰ ἦσαν προτιμώτερες.

Ἡ κ. Σπέκ, ἡ καθηγήτρια τῆς ρυθμικῆς γυμναστικῆς, ποὺ γύμνασε τὰ κορίτσια γιὰ τὸ χορὸ, ἔδειξε ὅτι εἶχε κάποιια τάση ν' ἀπλουστεύσει τις κινήσεις τῶν καὶ νὰ ποιήσῃ τὴν ὄρχηση μὲ ἄπλους σιωπηλοὺς μετασχηματισμούς· στὸ σύνολο ὅμως ἔμειναν καὶ αὐτὴ, καὶ ὁ κ. Καρζῆς, ποὺ ἔδινε τὴν γενικὴ κατεύθυνση, προσκολλημένοι στὸ πνεῦμα τῆς μοντέρνας διδασκαλίας τῶν κλασσικῶν χορῶν. Ὁ χορὸς ἦταν

θέαμα, στοιχεῖο χωριστὸ, ξένο, καὶ σὰν πρόσθετο πτὴν τραγωδία καὶ ὄχι ἓνα σῶμα μ' αὐτὴν, ὅπως θά ἦταν ἀσφαλῶς στὴν ἀρχαιότητα.

Τὴν ἴδια παρατήρηση ποὺ κάνομε γιὰ τὸ χορὸ, μπορούσαμε νὰ τὴν κάνομε καὶ γιὰ τὴν μουσικὴ τοῦ κ. Ψάχου. Καὶ αὐτὴ δίνει μιὰ γενικὴ ἐντύπωση ἀρχαιοπρεπειας, μὲ τοὺς ἄπλους καὶ σμιννοὺς τόνους τῆς, μὲ τὴν μοναδικὴ τῆς γραμμὴ ὥσπὸς ξέρομε θετικῶτα ὅτι δὲν εἶναι οὔτε κατὰ προσέγγισιν ἀρχαία μουσικὴ, ἀλλ' ἓνα τεχνητὸ ἐντελῶς δημιουργημένο στηριγμένο στὴν φαντασία καὶ τὴν ὑπόθεσι(1). Ὅμοια ὑποθετικὲς εἶναι καὶ οἱ κινήσεις τοῦ χοροῦ, ὅπως τις βλέπομε νὰ ἐκτελοῦνται τὰ τελευταῖα χρόνια στὶς τραγωδίες, ἐμπνευσμένες οἱ περισσότερες ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς μακαρίτισσας Δόγκαν. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ, τόσο γιὰ τὴ μουσικὴ ὅσο καὶ γιὰ τὸ χορὸ, κινεῖ ἀπὸ τὴ γενικὴν ἀρχὴ ὅτι πρέπει καὶ εἶναι δυνατόν ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον παίζεται σήμερα ἡ τραγωδία, νὰ πλησιάζη, ὅσο γίνεται περισσότερο, τὸν ἀρχαῖο· εἶναι δηλαδὴ μιὰ προσπάθεια reconstitution (μὲ πολλὴ δόση φαντασίας, ὅπως ὅλες οἱ reconstitutions) ἐνῶ θά μπορούσε ἴσως ἀπὸ μιὰ ἀρχὴ πὸ ἐλευθέρη νὰ βγῆ κάτι πολὺ πὸ ζωντανὸ καὶ δημιουργικὸ.

Ἡ σηνοθεσία τοῦ «Προμηθεά» στὸ Στάδιο θά ἔφερε, φαντάζομαι, καὶ τὸν κ. Καρζῆ καὶ τὸν καλλιτέχνη κ. Γιόχαν Ρωμανό, ποὺ ἔκαμε τὴν μακέτα, σὲ δίλημμα: Τὸ ὅλον πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον θέλησαν νὰ ἐξηγηθῶσιν τὴν τραγωδία, τοὺς ἐπέβαλλε ἓνα σκηρικὸ λιτώτα καὶ «stylishé», ὅπως τῶν Δελφῶν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου οἱ διαστάσεις τῶν Σταδίου τοῦ; ὑποχρέωναν νὰ κάνομε μιὰ ρεαλιστικώτερον σκηνοθεσία. Ἐτσι ἀκολούθησαν μιὰ μέση ὁδὸ καὶ ἔφκιασαν ἓνα σκηρικὸ ποὺ εἶχε, βέβαια, κάποι τὸ ἐπιβλητικὸ, χάρις στὸν ὄγκο του, μὰ ποὺ ἔδινε ὅμως περισσότερο τὴν ἐντύπωση ἐνός μνημείου, ἐνός Γολγοθᾶ μᾶλλον, παρὰ ἐνός ἀγρίου βράχου, ὅπου οἱ τιμοροὶ θεοὶ κάρφωσαν τὸν ἀντίρρη Γιτάνα.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ, καὶ μ' ὅλες τις ἐπιφυλάξεις, ἡ παράσταση τοῦ «Προμηθεά» στὸ Στάδιο ἦταν ἀσφαλῶς μιὰ ἐπιτυχία καὶ ὄχι ἀποτυχία ὅπως τὴν χαρακτήρισαν μερικοὶ. Ὁ κ. Καρζῆς καὶ οἱ συνεργάτες του πρέπει νὰ ἐπιμείνουν στὴν προσπάθειά τους. Νὰ μᾶς δώσουν καὶ ἄλλες τραγωδίες, πὸ προσίτες στὸ κοινὸ, καλύτερα παρασκευασμένες, παιγμένες σὲ πὸ κατὰλληλη ὄρα, σὲ πὸ κατὰλληλο τόπο, καὶ μὲ τιμὲς ποὺ νὰ κάνομε τις παραστάσεις αὐτὲς ἀληθινὰ λαϊκὲς, γιὰ τοὺς πολλοὺς, καὶ ὄχι γιὰ τις εὐπορες τάξεις μονάχα. Καὶ ἂς εἶναι βέβαιοι ὅτι ὁ κόσμος θά ὑποστηρίξῃ μὲ τὸν προθυμώτερο τρόπο τὴν τόσο ὠραία κ' εὐγενικὴ τους προσπάθεια.

Π.

(1) Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἐξη-ὄκτῳ κείμενα ἀρχαίας μουσικῆς, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ ἔγινε δυνατόν ν' ἀποδοθῶσιν σ' ἓ νέα μουσικὴ γραφῆ· ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἀπεδόθησαν (ὁ «Γυμνος στὸν Ἀπόλλωνα» π. χ.) δὲν μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν καμμιά ἰδέα ἀπτῆ— καὶ ὄχι ἀπλῶς θεωρητικὴ — (εἶναι γνωστότατη ἡ θεωρία) — τῆς ἀρχαίας μουσικῆς.

ΠΑΡΙΣΙΝΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑΤΑ

Ὁ ἄνθρωπος, τὸ τυφλὸ αὐτὸ καὶ ρευματικὸ εἶος, βρίσκει πραγματικὰ στὸ Παρίσι τὰ πὸ ἀπαραίτητα ἀγαθὰ τῆς σπονδυλικῆς του στήλης: Γῆ; ἀνατεμνομένης, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς. Ἀπὸ τὴν κάθε μεριά, τὸν κάθε δρόμο, πλατεῖα ἢ δωμάτιο, ἀπὸ τις συντροφίες (τῶν πὸ πλουσίων βίους καὶ τῶν πὸ ἀπένταρων), ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματα τῆς δευτερευούσης γραμμῆς ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν κορυφῶν, τοῦ προσφέρεται συμπαιγέστατο τὸ συναίσθημα τῆς ἀπικλείας. Ἐδῶ δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τίποτε! Καὶ γι' αὐτὸ διασκεδάσῃ, ἀρκεῖ νὰ μισανόξῃ μόλις τὰ μακάκια του, νὰ πάρῃ τὰ χρειαζόμενα, νὰ ἰδῇ τὰ τερπνότερα. Τοῦ δίδονται ἀφθονα καὶ κατὰ τὸ γούστο του τὸ πὸ προσωπικὸ... Γιὰ νὰ μορφωθῇ, πηγαίνει σὲ μιὰ ἀπὸ τις θυροφίτες τῶν Πανεπιστημίων. Σὲ μιὰ συνοικία διαλέξεων. Ἡ κάνει ἓναν μικρὸ περίπατο ὡς τὸ πρῶτο βιβλιοπωλεῖο τῆς γωνίας, ὅπου ὁ βιβλιοπώλης κρατᾶ γι' αὐτὸν νομίζεις καὶ μόνο γι' αὐτὸν, προχειρότατες καὶ καλοτυπωμένες τις θεωρίες τοῦ Καίτηρλινγκ, τὰ χαμογελαστὰ ταξίδια τοῦ Νεσκομπρά, τις ποιητικὲς ἐπικαιρότητες τοῦ Βαλερό, τὰ μεξοπάρθεννα ἐρωταλόγια τοῦ Μαρσέλ Πρεβῶ, τις ἀπτικὲς φαιδρές Ἀλαντείδες τοῦ Μπενουᾶ, τὴ δῆθεν ἀπόκρυφη ἀλληλογραφία τοῦ Προύστ (χρησιμωτάτη γιὰ τὸ ἐπιστολογραφικὸ μένος τῶν νεαρῶν σὸνμπ κάθε πολιτισμένης ἐπαρχίας) καὶ, σὲ τεύχη κομψὰ καὶ εὐμεταχειρίστα, τις διαπρεπέστερες ἀγωνίες τῆς Εὐρώπης, Ἀμερικῆς, Ἀσίας κ.τ.λ. Καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀκριβῶς εἶναι οἱ ἐν λόγῳ ἀγωνίες! Σὲ κανένα τόπο ὁ βιβλιοπώλης δὲν τις φυλλαμετρᾶ, δὲν τις χοροπηδᾶ μέσα στὰ χέρια του, μὲ τέτοια γαλήνη, τέτοια ἐπιείκεια, τέτοια ἀδιάφορη ἀμεροληψία ὅπως αὐτὸς τοῦ παρισνοῦ δρομάκου ἢ μπουλεβάρτου. Τίς κάνει χάρι, ὅπως καὶ τ' ἄγρια, ἀμφοδιπῆ ἐκεῖνα ἐπαναστατικὰ ἄσματα πᾶκουσε χτὲς βράδι μὲ τὴ γυναῖκα του, τὴν κόρη, τὸ γαμπρὸ καὶ τις δύο του θείας ἀπὸ τὴν Τουλούζ. Ποὺ τᾶκουσαν χτὲς τὸ βράδι, ὅπως καὶ πέρυσι τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τις ἴδιες θείες, σὲ κάποιον χαριτωμένο καμπαρὲ τῆς Μονμάρτης νὰ τὰ τραγοῦδᾶ ἓνας παλιός του φίλος, «σανσονιέ» διάσημος κ' οἰκογενειάρχης ἐξαιρετος. Κατὰ παρόμοιο λοιπὸν τρόπο ὁ βιβλιοπώλης μας τις κάνει χάρι καὶ τις παγκόσμιες ἀγωνίες, ποὺ ὁ πελάτης του τις παίρνει, μὲ ἀνάλογο θεῖο συναίσθημα ἡρεμίας, τις πληρώνει, τις βάζει στὴν τσέπη του καὶ τρέχει σπίτι ἢ στὸ τράμ νὰ τις διαβάσῃ ἡσυχα ἡσυχα καὶ ζεστά ζεστά.

Θὰ μάθη ἐπιτέλους τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸ τῶν ἀμερικανῶν ἐκατομμυριοῦχων ποὺ αὐτοκτόνησαν πᾶνω στὰ γόνατα τοῦ Χοϊβερ, θά ἀντιμετωπίσῃ μερικὲς ἀκόμη ἀντιφατικὲς πληροφορίες γιὰ τὰ ρωσσικὰ πενταετῆ αἰνίγματα, ἐπίσης μερικὲς ἐπεξηγήσεις καὶ γιὰ τ' ἀνεξήγητα ἐκεῖνα ἐπαναστατικὰ πᾶνε μ' ἔλα τῶν Κινέζων. Γιὰ τὴν ὑπερπαραγωγή τοῦ καμπακιῶ. Γιὰ τὴν ὑποτίμηση τοῦ μετάλλου. Γιὰ τὰ ἐγγλέζικα

πεῖσματα τοῦ ξυπόλυτου Μαχάτμα Γκάντι. Γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ τὴν ἀνέργεια τῆς Γερμανίας. Καὶ τέλος πὸς ἔγινε καὶ μᾶς τὰ θαλάσσια, νὰ ἔδῳ κάτω ἀπὸ τὴ μύτη μας, ἐτοῦτος ὁ γυναικᾶς ὁ Ἀλφρόνσος. Οἱ κύριοι αὐτοὶ, πρόσφυγες ἔγχρωμοι καὶ ἄχρωμοι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ Ντοστογιέβσκυ: «Υπάρχει γιὰ μένα τίποτε πὸ φανταστικὸ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα;» καὶ φωνοῦνται: «Υπάρχει γιὰ μᾶς ἔδῳ τίποτε πὸ καθησυχαστικὸ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα; Τὴν πὸ ἀγωνιώδη πραγματικότητα τῶν ἄλλων, τῶν παρατέρω, καὶ ποὺ δείχνει ἴσα ἴσα ἀναγλυφικώτερη τὴν ἀσφάλεια τοῦ δικοῦ μας περιβάλλοντος;» Παρ' ἴτηροῦνε, μελετοῦνε συγκρίνουνε. Ἀποτελέσμα: οἱ διαπρεπέστερες ἀγωνίες ποὺ

ΣΤΗΒ ΠΑΣΣΕΡ

λέγομε, γίνονται βάρβαρα πολυεδρικά μιᾶς περισσότερου ἐξελικτικῆς γαλήνης.

Αὐτὰ εἶναι τ' ἀστεία. Κι' ἐξάκαντος τὸ θέμα τῆς τέτοιας νοοτροπίας τὸ συναντᾶει κανεὶς συχνότατα ἐδωπέρα κερλατόντας, διαβάζοντας ἢ κωβεντιάζοντας. Σοῦ κάνει τεραστία ἐντύπωση. Ἴδως ὅταν ἐρχεσαι ἀπὸ μιὰ χώρα ὅπως ἡ δική μας, ὅπου ἡ εὐγενεστέρη κυρία, ὁ ποιητικώτερος ἔφηβος, οἱ αὐταρχέστεροι συγγραφεῖς μας κ' οἱ πὸ ὑπνοβατοῦντες πολιτικοὶ μας ἄντρες, ὅλοι τους ἐν σῶματι συμπάσχουν μὲ τὴν κινεζικὴ κρῖση, ἐφάκτονται σχεδὸν μαζί της, καὶ μοιρολογοῦν τὸ «τελευταῖο» πᾶ ἔφετεινὸ τέλος τῆς κακομοίρας τῆς Εὐρώπης... Μὲ τέτοιες εὐαισθησίες, μὲ τέτοιους ἐπιθανάτους ἀντίλαλους γεμάτη τὴ σκέψη σου, γίνε-

Η ΣΙΜΩΝ στο τελευταίο έργο του Στήβ Πασσέρ
«Απαγορεύονται οι τοιχοκολλήσεις»

σαι ή δέ γίνεσαι έξω φρενών έμπρός σέ τούτη τή μη «άγωνιάδη», τήν άσυγκίνητη κυρέλαιση τής παριζιάνικης ζωής; Βγάξεις ή δέ βγάξεις τó συμπέρασμα πώς τó γαλλικό πνεύμα είναι άνίκανο νά συλλάβη τούς παλμούς του παγκόσμιου όργανου; Βέβαια και τó βγάξεις τó συμπέρασμα σου. Γρήγορα κι' άμέσως. Τó μόνο κακό είναι ότι τά τέτοιου είδους κριτικά συμπεράσματα θυμίζουν πολύ εκείνες τις βιαστικές έντυπώσεις, που άποκόμιζαν από τή γαλλική πρωτεύουσα οι προπολεμικοί περιηγητές: έχοντας ζήσει μερικές έσπεριδες μέσα σέ κασιγνώστια νυχτερινά κέντρα τής Μονμάρτρης και πουθενά άλλο, είτανε πεπεισμένοι πως στή Γαλλία δέν εΰρισκες, ούτε για μυρωδιά, μιá τίμια γυναίκα, μιá καθώς κρέπει οικογένεια, κι' ότι τις εκκλησίες, εκτός άπ' αυτές που παρουσίαζαν ιστορικό χαρακτήρα, τις είχανε κατεδαφίσει πρό χρόνων άκράτητα πλήθη άλκολικών γυναικοπαίδων...

Κακά τέτοια συμπεράσματα. Άστυα και κακά μέ τó πάθος τής επιπολαιότητάς τους. Τó ξαναλέω: ή ανάληψη ιστορική του παριζιάνου άστυ πρós τήν όσο τó δυνατò εύρύτερη άπόδοση άσφαλείας, είναι γεγονός άναντίρητο. Έχει άσφάλεια. Και θέλει κάθε μέρα περισσότερο. Τó θέαμα αυτό στέκει έμπρός στα μάτια μας όλοφάνερο. Δέν είναι όμως διόλου φρόνιμο νά του δίνουμε τήν εύκολη έξήγηση, τήν πρόχειρη και τήν κομική τού

μυωπικού τουρίστα—που καταβάθος βρίσκεται, στήν ίδια κατάσταση ή μάλλον στή χειρότερη. Πολύ πολύ χειρότερη.

Πρέπει νά κοιτάξουμε άλλες εξηγήσεις σοβαρότερες. Η άσφάλεια υπάρχει, μάλιστα, στις γαλλικές άπόψεις. Υπάρχει και τó μη άγωνιώδες, που μās δαιμονίζει έμάς όλους μας. Άλλά για τούτο άκριβώς σήμερα στο Παρίσι, κατά τήν ταπεινή μου γνώμη, είναι τó μέγιστο παρατηρητήριο άπ' όπου, χωρίς έξάρσεις, κυρετούς, ύστερισμούς, μικροεί νά άντιμετωπισθώ τó παγκόσμιο δράμα. Και οι λύσεις του—που ίσως αυτές νά είναι άκόμη δραματικώτερες... Κάτι επιτέλους σημαίνει τ' ότι τόν καιρό τού πολέμου τά σοφώτερα λόγια άκούστηκαν από τά ύψη τών Έλβετικών Άλπεων, πάνω από τόν όχλο που πάλευε με τις πεμπτουσίες τών πανιώνων και πανανθρώπινων άνοησιών! Κάι σημαίνει τó άπαραίτητο τής γεωγραφικής αυτής άπόστασης. Δέν είναι φρόνιμο νά τó ξεχνάμε. Για νά κρίνουμε, ή άπόσταση μέσα στο χρόνο ή στο χώρο είναι άπαραίτητη. Άλήθεια που κολλές φορές τήν άνταμώνσαμε. Κοινότοπη άλήθεια. Άς μās γίνει μάθημα. Και κρίνοντας σήμερα τις εκπληκτικά ούδέτερες έτάσεις τής Γαλλίας, ως φροντίζουμε νά βλέπουμε τί άντικρουσαν—χάρη στήν άπόσταση τής ούδετερότητας—μεθοδικώτερα, όφελιμώτερα, τί έπρότειναν οι άπόψεις αυτές πιδ γόνιμα από μās, που τήν έγγενή μας όκνηρία τήν έπιτελούν και τή δικαιολογούν μεγαλόπρεπα και μεγολόφωνα οι έλώδεις συγκινήσεις κι' οι σύμπνοιες μας οι άμέτρητες πρós τήν παγκόσμια άγωνία γενικώς και ειδικώς τήν εύρωπαϊκή...

Τó υπεραναιπτυγμένο συναίσθημα τής άσφαλείας, που παρατηρούμε στις γαλλικές πολιτικές ή οικονομικές διαρρηθμίσεις, τó διαπιστώνουμε και στις λογοτεχνικές εκφράσεις τους. Άιδιαίτερα στο θέατρο. Μιá εκ τού άσφαλοϋς άνάλυση τών ανθρωπίνων, μιá κρυσταλλωτική άπόδοση τού πάθους τής ψυχοσύστασής μας, που πάντα ρέει και ρέει από παντού. Η άσφάλεια μās βοηθεί στο έργο τής κατανόησής μας. Δίνει πληροφορίες φωτεινές. Τι τά θέτε, όσο κι' αν κακολογήθησαν, από τó Μολιέρο είσαμε τó Ζουλ Ρομαίν, οι γιατροί θά είναι πάντα περισσότερο χρήσιμοι από τούς άρρώστους.

Τις έκαμα αυτές τις σκέψεις παρακολουθώντας στο θέατρο τού «Ζυμνάξ» τó τελευταίο έργο τού Στήβ Πασσέρ *Απαγορεύονται οι Τοιχοκολλήσεις*, και περνώντας από τή μνήμη μου τά χαρακτηριστικώτερα τμήματα τής εργασίας τού νεαρώτατου αυτού δραματογράφου.

Ψόχραιμες συλλήψεις εκ τού άσφαλοϋς. Άνατομίες τού κακού που μās συντροχεί, μās δέννει και μās κολιορκά. Άνατομίες, αλλά όχι με τή μέθοδο τών νατουραλιστών. Όχι άπληχαιωμένες κολληταίδες έπιστημονισμού. Ντρίτα δημιουργική παρατηρητικότητα, που ξαίρει νά τις ξεπλωώνει τις συνθέσεις της πάνω στα τραπέζια τής καλλιτεχνικής ύπερβολής!

Δυό του δράματα: *Η Άγοράστρια* κι' *Η Άλυσσίδα*, που άφήκαν άλησμόνητη έντύπωση. Ξαναφέρνανε στο θέατρο τις τολμηρότερες παραδόσεις τής τραγικότητας, τής βίαιης και τής βίανουσης, όπως τις θέλησε κι' ένας Τολστόη με τó μνημειώδες *Κράτος τού Ζόφου* του.

Μιá τέχνη άντρίκειά που μās έλεγε πόσο καλά άναπτύξαμε κι' έντειναμε μέσα μας τó προπολεμικό άθάνατο κτήνος, τó άπαραίτητο για νά βρίσκουμε άκόμη κάποια ένδιαφέρουσα νοστιμάδα στή ζωή. Τó παρήγορο και προστατευτικό μας κτήνος!..

Στήν *Άγοράστρια* είχαμε τήν άκατάσχετη όρμη μās πλούσιας έπαρχιώτισσας δεσποινίδας που, βλέποντας ότι τήν περιμένει ή τύχη τής γεροντοκόρης, ό τρομαχτικός γύπας τής άνέλπιδης άγνώστειας, βάζει κάτω τις προλήψεις. Τις κοινωνικές και τις αισθηματικές άκόμη. Χωρίς περιφράσεις, χωρίς τόν έλάχιστο ρομαντισμό, ξαίροντας θαυμάσια τί κάνει, με έπιμονή και μέθοδο χρηματιστού, άγοράζει ένα γλεντζέ, παιδικό της φίλο, που καταστραμένος βρίσκεται στα πρόθυρα τής άτίμωσης. Τόν παζαρεύει και τόν παντρεύεται, σίγουρη όχι μόνο πώς δέν τήν άγαπά, αλλά και πώς τήν άποστρέφεται. Δέν τή μέλει. Θα έχη εκείνο που πλήρωσε. Τόν παρά της έδωκε!.. Κι' άρχίζει έδω ή άγρια, παναιώνια μάχη, ό πόλεμος τής σάρκας με τή σάρκα στήν πιδ πρωτόγονή του κυριολεξία. Τ' όλονόχτιο μίσος που γεννιέται μέσα στις φλέβες τού άντρα, έτσι όσο ξεπέφτει όλοένα και κυλά στο έπίπεδο μās οδαλίσκης χαρμεμού. Όργανο ήδονής, ταπεινό κι' άγορασμένο, στα χέρια μιás γυναικας που θέλει νά χαρή, που τίποτε δέν φοβάται και που παίζει άκόμη και με τó μίσος του, άκόμη και με τή γεννητήσιό του άγανάκτηση...—«Ως που μπορεί νά πάμε, όταν είξουμε κάτω τις αισθηματικές προλήψεις, τά τόσα ποικίλα μας αισθηματικά είδωλα;

Είναι τó έρώτημα που τó βλέπω νά προσβάλει κάθε τόσο στή δημιουργία τού Στήβ Πασσέρ και νά καθοδηγή τις έρευνες του.

Στήν *Άλυσσίδα*, ή δραματική περίπτωση περιόπου ή ίδια, με τή διαφορά ότι, έδω, ό άντρας είναι που παζαρεύει μιá γυναίκα (όχι με χρήματα, αλλά με τήν ύπόσχεση νά τή σώσει από τούς συγγενείς της που τήν τυραννοϋν) και τήν άναγκάζει νά ύποταχτή στους νόμους τής ήδονής του. Κι' άς μήν τόν άγαπά. Δέ σημαίνει.

Η περίπτωση αυτή, στο ξετύλιγμα τού έργου, πλουτίζεται με μιάν άλλη πηγή τραγωδίας: με τή μητρότητα. Τó πάθος τής μητρότητας, που τó έκμεταλλεύεται ό άντρας. Μ' αυτό κατορθώνει νά ξαναφέρει πίσω, στο πλευρό του, σίτι τον, γονατισμένη και ύποταχτική, πρόθυμη πάλι για όλα, τή γυναίκα που, μόλις τή γλύτωσε από τούς συγγενείς της, τού έφυγε με κάποιον άλλον π' άγαπούσε. Τής κράτησε όμως τó παιδί της κι' αυτό είναι τó σώμα τού έκβιασμού!..

Η τελευταία πράξη τής *Άλυσσίδας* (που προκάλεσε τήν όργη τού κοινού, κρίθηκε σκανδαλώδης και σφυρλήθηκε μερικές βραδιές), όπου

φθάνει στο άπόστατό του ό άγώνας άνάμεσα στήν έρωτιάρα δίημα και στήν άκατάλυτη κιντοδυναμία τής μητρότητας (στις δυό άλύγιστες δηλαδή μορφές τού όγύγειου κτήνους μας), ή τελευταία αυτή πράξη άποκάλυψε—πέρα από τις προλήψεις τής κριτικής—πώς με τó Στήβ Πασσέρ ή γαλλική σκηνή εύρισκε ένα ταλέντο ίκανό νά τής δώσει νέους χυμούς. Έκείνους ίσα ίσα που λείπουν, τó περισσότερο. Τούς χυμούς που δέ βγαίνουν κατ' εύθειαν από τήν παράδοσή αυτού έδω τού τόπου, αλλά, φωτισμένοι από τó πνεύμα τής εποχής μας, έχουν τις ρίζες τους στα παγκόσμια λογοτεχνικά δεδομένα—στήν «εκ τού άσφαλοϋς» άφορολόσή τους.

Ο Στήβ Πασσέρ μās πρόσφερε μιá φλόγινη προοπτική άσέλγειας και μās ξεμυστηροϋνταν δημόσια τούς μηχανισμούς της, τήν κολασμένη της διάρκειά. Με μιá βέρβα κυνιστού, που άνάλογη της δέ βρισκό μεσα στους σημερινούς τής νέας γαλλικής γενεάς, παρά μόνο στήν έργασία τού μυθιστοριογράφου Ζουλιέν Γκρήν. Μιá θαιμωτική σύνοψη άγριότητας, κι' ένα κέφι άδιάλειπτης εύρωστίας που μπορεί νά τά βγάλει πέρα με τά πιό επικίνδυνα θέματα.

Αυτά δείχνανε τά δυό εκείνα έργα τού Πασσέρ. Φοβάμαι πώς δέ θά τά ξεπεράσει.

Τó τελευταίο του, *Απαγορεύονται οι τοιχοκολλήσεις*, γυρεύει νά μπη σέ άλλα δρόμο, που δέ μου είναι καθόλου συμπαθής. Κριτάει, φυτικά, τά νεϊρώδη προσωπικά του χαρίσματα. Δέ διατάζει όμως νά κινή ύποχωρήσεις. Έπιζητεί νά μās δώσει ένα ειδύλλιο τού είδους Μαριβώ, άλλ' ό Μαριβώ ό δικός του θαρρείς και μεγάλωσε σέ θηριοτροφείο, και πώς ξεσχόλισε τά πιό ύκοπτα γυνήσια μās άνατροφής άκατανόμαστης. Οι ήρωες του έχουν τó ψυχικό υπέδαφος τής ίδιας πάντα βιαιότητας που είχε ή *Άγοράστρια*, ενεργούν πάντα τσαλαπατώντας τις αισθηματικές προλήψεις' ώστόσο τó σθένος τους τó παλιό τήχει άντικαταστήσει έννας γλυκαντζούρικος άέρας τού μπουλεβάρτου.

Η σκηνική δράση τού έργου του (οί μηχανογραφίες δυό γυναικών για νά κρατήσουνε τούς άντρες π' άγαποϋν, αισθησιακός άγώνας χωρίς αιδά καιμιά, χωρίς «τοιχοκολλήσεις» τής παραδεδεγμένης σχετικής διπλωματίας) μεταχειρίζεται τά ξεχωριστά μεγάλα του εύρήματα, τά κάνει έντονότερα, τά χρωματίζει πιό χτυπητά, τους δίνει τούς κύβους τής ύπερβολής, όχι όμως για νά ίσοροπήσει με άνώτερα σταθιά τής τέχνης, αλλά για νά δώσει τήν έντύπωση τής γελαστής έλαφρότητας, τής μπουλεβαρδιέρικης δεξιοτεχνίας.

Τó νά βρίσκεις σέ άσφάλεια φέρνει, όπως είπαμε, στις ύψηλές κριτικές συλλήψεις. Όσο τόσο σέ σπρώχνει κάποτε και στις βαθύτατες παγίδες τής ύποχώρησης. Έκεί παραδέρνει τώρα ό Στήβ Πασσέρ. Στις τρεις πράξεις τού *Απαγορεύονται οι τοιχοκολλήσεις*, τó μόνο που κατορθώνει, είναι νά επαναλαμβάνεται, νά παραφράζει τόν έαυτό του και νά δίνει άθελα μιá

εὐθύμη και χαριτωμένη γελοιογραφία τῶν πιδ δυνατῶν κλυρωῶν τῆς ἀξίας του.

Οἱ κριτικοὶ χρηπήσανε τὴν τόλμη τῆς Ἀλυσίδας. Τὸν τρομάξαν. Τοὺς ἄκουσε, τοὺς ἀκολούθησε και μπῆκε στὶς παγίδες. Κ' οἱ κριτικοὶ τῶρα χαιρετοῦνε τὴν εὐλόγιστη του ἐξέλιξη...

Πῶς νὰ μὴ θυμηθῶμε και σ' αὐτὴ τὴν περιστάση τὸ πάνσοφο ἐκείνο ἀνέκδοτο τοῦ Τολστόη, ποὺ τὸ ἀναφέρνει ἡ γυναίκα του; Ὁ Τολστόη δὲ διάβαζε ποτέ, μὰ ποτέ, κριτικὸς ποὺ γράφανε γιὰ τὰ ἔργα του. Μιὰ μέρα, ἕνας φίλος του ζήτησε νὰ μάθη ποιὸς ὁ λόγος ἐπιτέλους αὐτῆς τῆς ἀκαζῆς. «Τὶ γὰρ σοὺ πῶς», ἀποκρίθηκε ὁ γέρος μὲ τὴν πονηρότατή του ἀφέλεια, «ὁ κακομοῖρης ὁ Πούσκιν πάντα τίς διάβαζε. Καὶ τοῦ γάνανε πολὺ κακό! Τὰ ξέρουμε. Ἐγὼ δὲν τίς διαβάζω».

Παρίσι

Θρ. Κ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βίκτωρος Κρητικοῦ, καθηγητοῦ: «Ξενοφῶντος Οἰκονομικός». Φιλολογικὴ μετάφρασις μετὰ εἰσαγωγῆς, ἀναλύσεως και σημειώσεων. Ἀθήναι, Α. Γ. Πάλλης.

Εἰς τὸ ἐν ἄλλῃ σελίδι (ἄρα αὐτ.) δημοσιευόμενον ἀρθρον μου περὶ τοῦ «Οἰκονομικοῦ» τοῦ Ξενοφῶντος, ἠθέλησα νὰ τονίσω μερικὰς ἀπόψεις τοῦ ἔργου, τὰς ὁποίας δὲν ἐπρόσεξαν ὡς τῶρα οἱ φιλόλογοι ἔσπον και ὅπως ἐπρεπε. Ὅσοι το ἐδιάβασαν, θὰ συμφωνήσουν, ἐλπίζω, μαζί μου, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ καθηγητοῦ Β. Κρητικοῦ νὰ καταστήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ σύγγραμμα τοῦ Ξενοφῶντος, διὰ τῆς μεταφράσεως του, προσιτὸν εἰς εὐρύτερον κύκλον ἀνθρώπων, και ἐπιτυχῆς εἶναι καλ, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν σημερινήν, ὑπερβολικὴν ἴσως, στεροφὴν τῆς κοινῆς γνώμης πρὸς τὴν γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν, παρὰ πολὺ ἐπίκαιρος.

Τὸ βιβλίον του, τυπωμένον μὲ πολλὴν προσοχὴν και ἀρκετὴν καλαισθησίαν — θὰ ἐκέρδιζε μάλιστα, ἂν ἔλειπεν ἡ προσωπογραφία τοῦ Σακράτους εἰς τὴν ἀρχήν, — περιλαμβάνει, πλὴν τῆς μεταφράσεως, ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις και ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου. Αἱ σημειώσεις, ἀξιόλογοι πάντως, ἔχουν τοποθετηθῆ μετὰ τὸ κείμενον. Τὸ σύστημα αὐτὸ, ποὺ συνηθίζεται πολὺ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἴσως νὰ εἶναι αἰσθητικώτερον — ἐγὼ ἀμφιβάλλω — και νὰ διευκολύνῃ κάπως τοὺς στοιχειοθέτας πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῶν σημειώσεων διὰ τοῦς βιαστικὸς ἀναγνώστας, οἱ ὅποιοι θὰ κοιτάξουν τὸ πολὺ τὰς 4-5 σελίδας, και ἀποτελεῖ ἀληθινὸν βάσανον διὰ καθ' εὐσυνείδητον μελετητὴν.

Ἡ μετάφρασις, γραμμένη εἰς ἀμιγῆ, ὁποσδήποτε, δημοτικὴν, παρέχει εἰς τὸ ἔργον τὴν δραματικὴν μορφήν διαλόγου ἀντὶ τῆς ἀφηγηματικῆς τοῦ Ξενοφῶντος. Ἐτσι ἀποφεύγεται ἡ βιαρετὴ ἐπανάληψις τοῦ εἶπα και εἶπε, ποὺ εἶχαν στενοχωρήσει κάποτε και τὸν Πλάτωνα. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐξαρθῆ ἐπαινετικώτατα, ὅτι ἔχει γίνῃ μὲ μεγάλῃν προσοχὴν και μαρτυρεῖ ἀσφαλῆ γνῶσιν τοῦ πρωτοτύπου. Που-

θενὰ δὲν συνήντησα, ἐγὼ τοῦλάχιστον, τὰς παρανοήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ποὺ συναντῶ κανεὶς εἰς κάθε σελίδα τῶν περισσοτέρων νεοελληνικῶν μεταφράσεων. Καὶ εἶναι τοῦτο προσὸν σπουδαιότατον.

Ἐπιφυλάξεις θὰ εἶχα νὰ διατυπώσω ὡς πρὸς τὴν νεοελληνικὴν ἀπόδοσιν. Δὲν θέλω νὰ εἰσέλθω εἰς τὰ ζητήματα τῆς πιστῆς ἀποδόσεως τοῦ ἔργου και τῶν φραστικῶν ἰδιωτισμῶν τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας μὲ τὴν σημερινὴν γλῶσσαν. Εἶναι ζήτημα τόσον θεμελιώδη, ὡστε θὰ ἔπρεπε ἴσως γενικώτερον κάποτε νὰ ἐξετασθῶν, μὲ γνῶσιν τῆς Ἀρχαιότητος, καλαισθησίαν και εὐρύτητα πνεύματος, ποὺ δὲν σκοτίζεται ἀπὸ φανατισμοὺς και προκαταλήψεις. Δὲν ἤμπορῶ ὅμως νὰ παρασιωπήσω, ὅτι ἡ ἀπόδοσις τοῦ «Οἰκονομικοῦ» εἶναι εἰς μερικὰ σημεῖα τραχεῖα, δυσκίνητος και ἐνθυμίζει τὴν ἀρτυροειδῆ ἐκείνην νεοελληνικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταφράζον συνήθως και προχειρῶς καθιγητὰι και μαθητὰι τοῦ γυμνασίου τὰρχαῖα λογοτεχνήματα. Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ὁ φιλότιμος μεταφραστής, ἐπηρεασμένος ἴσως ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ὅπου παιδαγωγικοὶ λόγοι ἀναγκάζουν νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν μαθητὴν ἀκριβῆ και κατὰ λέξιν ἀπόδοσιν, προσκαθεῖ νὰ μας προσφέρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πιστὴν μετάφρασιν τοῦ πρωτοτύπου, χωρὶς ἴσως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τοιαύτη πίστις πρὸς τὸ κείμενον ὀδηγεῖ πολλοὺς εἰς ἀπιστίαν και προδοσίαν ἀέναντι και τοῦ συγγραφέως και τῶν γραμματικῶν και καλαισθητικῶν κανόνων τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν μεταφράζει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀφήνονται ἀμεταφραστοὶ λέξεις, ποὺ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ἔχουν ἄλλην σημασίαν, ὅπως *οἰκονομία* (=νοικοκυροσύνη - φειδώ), *χρῆμα* (=περιουσία - λεπτὰ), *οἶκος* (=σπιτικὸ - σπιτι), *πόλις* (=κράτος - ἄστυ) κλπ., ἀποδίδονται μονοκόμματα αἱ λεπτὰ σημασιολογικὰ ἀποχρώσεις τῶν διαφόρων συνδέσμων, και τηρεῖται πιστῶς ἡ ἀπροσάρμοστος και πρὸς τὸ πνεῦμα και πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης μας σύνταξις τῆς ἀρχαίας.

Εἰς τὰς ἐλλείψεις αὐτὰς, ποὺ ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὴν δυσκολίαν τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνέλυθεν ὁ πρώτοπαιρος ἀκόμη μεταφραστής, ἠθέλησα νὰ ἐπιστήσω μὲ κάθε συμπάθειαν τὴν προσοχὴν τοῦ συναδέλφου. Τὸ βιβλίον του ἀξίζει παρ' ὅλα ταῦτα νὰ συστηθῆ εἰς κάθε φίλον τῆς Ἀρχαιότητος και μας ἐνισχύει τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ μεταφραστής, μὲ τὴν ἀσφαλῆ γνῶσιν τῆς γλώσσης και τὴν εὐσυνείδησίαν ποὺ παρουσιάζει, ἔχει και τὴν ὀρεξιν και τὴν ἱκανότητα νὰ μας δώσῃ μεταφράσεις και ἄλλων πεζογραφημάτων τῆς Ἀρχαιότητος, πολὺ ἀρτιωτέρας.

Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

Ἀναστασίου Δρίβα: «Μικρὰ Ἐλεγεία»

Μερικοὶ στίχοι, δημοσιευμένοι ἐδῶ και 'κεῖ σὲ διάφορα περιοδικὰ, ἀπλοὶ, σεμνοί, χαμηλόφωνοι, μὲ κάτι τὸ μουσικὸ και τὸ σολωμικὸ στὴ διάθεσιν και τὸν τόνο. Καὶ μερικὲς μελέτες σεμνὲς και στοχαστικὲς, γιὰ ἑλληνες

καλλιτέχνες — ζωγράφους και γλύπτες — δημοσιευμένοι και αὐτὲς σὲ περιοδικὰ. Εἶναι, ποὺ φαίνεται, ὅλο τὸ ὄν: σήμερα γνωστὸ ἔργο τοῦ κ. Δρίβα. Ἐργο συμπαθητικὸ, ὅπως και ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸ γέννησε. Ὁ κ. Δρίβας δὲν ἐκνήγησε ποτέ τὸ θόρυβο, τὴν ἐπίδειξη. Δὲ θέλησε ποτέ νὰ ἐκπλήξῃ, νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν. Τραβηγμένος στὴ μοναξιά του, καλλιέργησε τὸν ψυχικὸ του κόσμον, τὸν πλούτισε μὲ ὅσα μέσα διέθετε, ἴσως γιὰ τὴν ἐνοίωσιν ἀπὸ νωρὴς ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι ὁ πολυτιμότερος, ὁ πῶ ἀπόλυτος και ὁ μόνος πραγματικὸς δικὸς μας.

Δὲν ξέρω ἂν τὰ ποιήματα, ποὺ ἐκδίδει σήμερα μὲ τὸν τίτλο «Μικρὰ Ἐλεγεία», τῶρα πρωτοδημοσιεύονται, ἢ εἶναι παλιὰ ἔργα σὺγκεντρομένη σὲ τόμο. Πάντως πηγάζουν ἀπ' τὴν ἴδια διάθεσιν, ἔχουν τὸν ἴδιο τόνο και τὴν ἴδια τεχνολογία ποὺ εἶχαν και οἱ ὡς τῶρα δημοσιευμένοι στίχοι τοῦ κ. Δρίβα. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸν τους εἶναι ἡ ἀπλότης, μιὰ ἀπλότης ποὺ θὰ ἐφθανε στὴν ξηρότητα (και στὴν ἐπιτήδευση, ἀκόμη), ἂν δὲν τὴν συνώδευε μιὰ γνήσια και εὐκαρινὴ συγκίνησις και ἂν δὲν ἦταν καρπὸς ψυχῆς ὄσμης και στοχαστικῆς. Ὁ κ. Δρίβας εἶναι ἀπλός, ἐπιδιώκει τὴν ἀπλότητα, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι πεζολόγος και ρηχός, ὅπως τόσο συχνὰ συμβαίνει μὲ ὄσους καταφεύγουν στὴν ἀπλότητα γιὰ νὰ σκεπίσων τὴν φτώχεια. Ὑπάρχει κάποιος ἐσώτερος παλμός στὸς στίχους του, ἕνα διάχυτο μουσικὸ πνεῦμα, ποὺ δὲν εἶναι τεχνητὸ δημιούργημα, μὰ ποὺ προδίδει πραγματικὴ ποιητικὴ φύση.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Δρίβα εἶναι ἕνας μυστικὸς δραματισμὸς ἐνὸς ἀγαπημένου νεκροῦ, τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ μυστικὴ παρουσία του γεμίζει τὸ βιβλίον. Ὁ ποιητὴς σὲ κάθε βῆμα του, σὲ κάθε στιγμή, τὸν νοιώθει δίπλα του, μαζί του. Ἄν και νεκρός, εἶναι ζωντανότερος ἀπὸ κάθε ζωντανό. Ὅπως κάθε τι ποὺ ἀγαποῦμε βαθιά, ὁ ἀξέχαστος αὐτὸς νεκρός μεταμορφώνεται ὅλον τὸν ἐξωτερικὸν και τὸν ψυχικὸν του κόσμον. Καταντᾷ μιὰ δύναμις κανθεϊστικὴ ποὺ συνυπάρχει και συνυφαίνεται μὲ τὰ πάντα, ποὺ ὁ ποιητὴς τὴν βλέπει και τὴν αἰσθάνεται σὲ ὅ,τι τὸν περιβάλλει. Ἡ φύση τὸν φέρνει σιμώτερό του, και στὴ φύση ὅ,τι ἀγνότερο και ἀπλότερο ὑπάρχει, τὸ δέντρο, τὸ πουλί, τὸ λουλούδι:

Ἐκεῖ τὸ δέντρο, τὸ πουλί,
τὸ κάθε γιὸ λουλούδι,
νὰ σοῦ μιλήσουν καρτεροῦν,
ἕνα βαθύ τραγοῦδι.

Τραγοῦδι και ἀναπόληση
τὰ πάντα μὲς στὴ φύση,
τὸ χόρτο, τὸ χαμόκλαδο,
τὸ πεῦκο και τὸ σκούνο,
και τὸ μικρὸ τριαντάφυλλο,
ἦχος πολὺς και κελνο.

Ὁ κ. Δρίβας ἔχει ἰδανικὸν και πρότυπον ὀρισμένους λιτές, λιτότατες μουσικὰς φράσεις τοῦ Σολωμοῦ τῆς τρίτης περιόδου. Σ' ὅλο του σχεδὸν τὸ βιβλίον αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἐλευθερῶν Πολιορκημένων»,

σὲ μερικὰ, μάλιστα, μέρη (ὅπως στοὺς παρακάτω στίχους) ἢ ἐπίδρασιν φθάνει τὴ μίμητι. Νομίζουμε ὅτι ἀκοῦμε σολωμικὸς στίχους μὲ ἄλλες λέξεις. Ὅσο ἡ κατασκευὴ, ἢ τομὴ, ἢ μουσικὴ τῶν ὑφῆ εἶναι οἱ ἴδιες:

Ἐδῶ χορτάρι πρῶσινο
και τρυφερὸ κλαδάκι.
Και πέρα και τὸ σύχαρο
και μοναχὸ πουλάκι,
ὕμνον και Σὲ δοξάζουνε
και τραγουδοῦν περίσσια.

Κι' εἰν' ὅλα φῶς και σιωπὴ
μὲς στὴ γαλάζια μέρα,
τὰ δέντρα στέκουν ἄφωνα
σὲ καθαρὸν ἀγέρα.

Ὅσο ὑπάρχουν και ποιήματα στὰ «Μικρὰ Ἐλεγεία» ἔκου ὁ κ. Δρίβας κατ' ὀρθὴν νὰ βρισκῆ ἕνα τόνο προσωπικόν. Εἶναι ὁ τόνος ἐνὸς μυστικιστῆ ποὺ ἐπιθυμεῖ και ποὺ καταφέρει νὰ ἐκφράζεται μὲ ἀπτική λιτότητα:

Μὲς σὲ βαθιὸς ὀρίζοντες
σὲ περιμένω τῶρα,
τὴν ὥρα τὴ θυμητικὴ
γιὰ νὰ μοῦ ξαναφέρῃς
τὸν ἀραβθὸνα μίᾶς ζωῆς
ποὺ μοναχὰ Σὺ ξέρεις.

Τὸ χόρτο βλέπω και εἰγῶ,
τὸ δέντρο και δακρυζῶ
κι' ὀλόγυρά μου τὸ Θεὸ
σὲν ἀδερφὸ γνωρίζω.

Τέτοιοι στίχοι βρισκονται κάμποσοι στὴ συλλογὴ τοῦ κ. Δρίβα. Ἡ μουσικὴ τους διατύπωση, ἢ ἀγνὴ τους διάθεσις μὲς τοῦς κανόνες συμπαθητικῶς. Νοιώθουμε πὸς ἐπήγυσαν ἀπὸ ἀληθινὴ συγκίνησις, ἀπὸ μιὰ ψυχὴ ποὺ τὴν μέπτωσιν και τὴν ὀρμάσῃ ὁ πόνος. Ἡ ἔκφρασις εἶναι κάποτε φτωχὴ, ἀδέξια, πολὺ «ἀπλοϊκὴ», σχεδὸν παιδική. Καταλαβαίνουμε ὅτι ὁ κ. Δρίβας ἐπιδιώκει τὴν ἀπλότητα, ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα γι' αὐτὴν, και ὅτι συγγέει ἴσως τὴν ἀπλότητα μὲ τὴν ἀπλοϊκότητα. Μὰ ὁ παλμός ποὺ δονεῖ και τοὺς πιδ ἀδέξιους στίχους του τοὺς δίνει μιὰ θερμὴν ποὺ μὲς συγκινεῖ. Ἐπικοινωνοῦμε πάντα μαζί του και, ὅταν κλείσουμε τὸ βιβλίον του, γιὰ ὥρα ἀκοῦμε μὲς μας νὰ τραγοῦδῃ μιὰ χαμηλόφωνη λυπημένη φωνὴ ποὺ βρασκεῖ. μὲς στὸν ἴδιο της πόνον, τὴ λύτρωσιν. Π.

Ἄπ. Ἀργυροπούλου: 1) Οἱ ἴδιοι τοῦ ποιητικοῦ δικαίου ὀρίζοντες και τὸ προσχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ ποιητικοῦ κώδικος. 2) Ἡ κριτικὴ και ἡ ἀξία τῆς μαρτυρίας.

Ἡ πρώτη ἀπὸ τὰς δύο μικρὰς πραγματείας τοῦ κ. Ἀργυροπούλου εἶναι μιὰ σύντομος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως και ἀρκετὰ σαφῆς ἐπισκόπησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ ποιητικοῦ δικαίου και τῆς σωφρονιστικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τῆς ἐμμανίσεως τῆς ἰταλικῆς θετικῆς σχολῆς τοῦ ποιητικοῦ δικαίου.

Ὅπως ἡ παλαιὰ ἱταλική, παρατηρεῖ πολὺ ὀρθῶς ὁ συγγραφεὺς, ἡ σχολεῖται μόνον μὲ τὴν ἀσθένειαν, τὴν διάγνωσην και τὴν θεραπείαν

παραμελοῦσα τὸν ἄσθην, ἔτσι καὶ ἡ κλασικὴ σχολὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐθώρει τὸ ἀδικημάτων ὡς νομικὸν γεγονός, παραλείπουσα νὰ ἐξετάσῃ τὰς βαθυτέρας αἰτίας του, τὴν προέλευσιν αὐτοῦ ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, παραλείπουσα τελείως τὴν ἐξέτασιν τῶν ειδικῶν ὄρων, προσωπικῶν καὶ πραγματικῶν.

Ἡ μελέτη αὐτῆ, ἡ ὁποία εἶναι μία διάλεξις, γενομένη πρὸ τετραετίας περίπου, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ προσχεδίου τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος, ἦτο προορισμένη διὰ κοινὸν ὄχι ἐξ ὀλοκλήρου ἐπιστημονικόν, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ κ. Ἀργυροπούλου εὐρέθῃ ὑποχρεωμένος νὰ ἐπαναλάβῃ πολλὰ γνωστά καὶ νὰ μὴ δώσῃ εἰς τὴν ὅλην μελέτην του τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκείνην ὁμοιομορφίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος δι' ἔργα τοιαύτης φύσεως.

Ὁ συγγραφεὺς παραμένει πιστὸς εἰς τὰ δόγματα τῆς ἰταλικῆς θετικῆς σχολῆς καὶ δὲν τὴν ἐγκαταλείπει οὔτε πρὸ τῆς ἐκλεκτικῆς σχολῆς τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ἀναπεύσσει μὲ πολλὴν σαφήνειαν τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὰς θεωρίας καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐπιστήμης τοῦ ποινικοῦ δικαίου μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν προβλημάτων, ὅσα ἔθεσαν πρὸ τῆς ἀνθρωπότητος αἱ θεωρίαι τῶν ἰδρυτῶν τῆς ἰταλικῆς σχολῆς Lombroso, Garofalo καὶ Ferri.

Οἱ νέοι δρόμοι ποὺ ἠνοιγαν αἱ θεωρίαι αὐταὶ ἦσαν τεραστίως σημασίας, καὶ ὁ συγγραφεὺς μᾶς παρουσιάζει τὴν διάκρισιν τῶν ἐγκληματικῶν εἰς πέντε κατηγορίας: ἐκ γενετικῆς, παρὰφρονας, ἐκ ψυχικοῦ πάθους, ἐκ περιστάσεως καὶ καθ' ἕξιν, — διαφωνῶν πρὸς τὴν ἐρμηνείαν ἡ ὁποία δίδεται εἰς τὸν τύπον τοῦ ἐκ γενετικῆς ἐγκληματικῶν τοῦ Lombroso ὑπὸ κλεισίων ἐπιστημόνων καὶ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου καθηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου κ. Ἡλιοπούλου.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπιμένει εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐξατομικεύσεως τῆς ποινῆς καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νέων κατασταλτικῶν μέτρων κατὰ τῆς ἐγκληματικότητος ὡς καὶ προληπτικῶν μέσων συμπτῶνως πρὸς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας. Ἀναφέρων τὸ προσχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος, ὁ συγγραφεὺς, χωρὶς νὰ προβαίνει εἰς ἀνάλυσιν ἢ νὰ εἰσέρχεται εἰς λεπτομερείας, ἐκφράζεται γενικά, μὲ ἀπόλυτον ἐνθουσιασμόν καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν ὡς πρόδρομον τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς θετικῆς ἰταλικῆς σχολῆς, εἰσιγούμενος πολὺ ὀρθῶς τὴν κατάρτισιν ἐιδικῶν σώματος ποινικῶν δικαστῶν καὶ τὸν χωρισμὸν τῆς ποινικῆς ἀπὸ τῆς ἀστικῆς δικαιοσύνης.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ἀργυροπούλου, ἡ ὁποία προσφέρεται σήμερον τυπωμένη, ἐνῶ ἀρχικῶς ἦτο προορισμένη διὰ μίαν διάλεξιν ἐνώπιον κοινῶ ἀνομοιογενεῶς, παρουσιάζει ὑπὸ τὴν σημασίαν τῆς μορφῆς πολλὰ τὰ κενά, τὰ ὅποια ὁ συγγραφεὺς παρ' ὅλην τὴν προσπάθειάν του δὲν κατῴρθωσε νὰποφύγῃ. Καὶ αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον δὲν πρέπει οἰαδῆποτε πνευματικὴ ἐργασία νὰ ἐξέρχεται ποτὲ τοῦ πλαισίου διὰ τὸ ὅποιον ἐγένετο. Ἡ μετατροπὴ εἶναι ὄχι μόνον δύσκολος, ἀλλὰ καὶ καταστρε-

πτικὴ. Ἡ ἐργασία αὐτῆ τοῦ κ. Ἀργυροπούλου πληροῦς θαυμασίως τὸν προορισμὸν τῆς ὡς διάλεξις διὰ κοινὸν τὸ ὅποιον δὲν κατέχει πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης: διὰ τὸν ἐπιστήμονα, μολονότι εἰς πολλὰ μέρη ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα, εἰς ἄλλα δὲν ἐμφανίζεται καθόλου εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος.

Καὶ μίαν μικράληθιν θὰ ἠδύνατο νὰ καταλογίσῃ κανεὶς εἰς τὸν συγγραφεῖν, ἐπ' ὅσον μάλιστα ὁ τίτλος τῆς μελέτης ἀναφέρεται εἰς τὴν νέον τῆς ποινικοῦ δικαίου ὀριζόντας: διὰ τὴν μὴ ἐπαρκῆ ἐξάντλησιν τῆς νέας κινήσεως καὶ τῶν νέων τάσεων τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν Γερμανίᾳ μὲ τὸ νέον προσχέδιον ποινικοῦ κώδικος, πρῶγμα τὸ ὅποιον δὲν δικαιολογεῖται, ὅσον καὶ ἂν ὁ συγγραφεὺς εἶναι ὁπαδὸς τῆς ἰταλικῆς σχολῆς καὶ ἠθέλει νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς αὐτήν.

Ἡ δευτέρα ἐργασία τοῦ κ. Ἀργυροπούλου εἶναι μία ἀγόρευσις γενομένη ἐνώπιον τοῦ κακουροδικοῦ Ζακύνθου εἰς περίπτωσιν ψευδομαρτυρίας, ἡ ὁποία ἐτεινεν εἰς τὴν κἀταδικὴν ἀπόφασιν. Ὁ συγγραφεὺς — ὅστις ἦτο καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς εἰς τὴν ὑπόθεσιν — θέτων τὸ ζήτημα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἀναλύει εἰς τὴν μακρὰν καὶ ἐμπειριστατικὴν του ἀγόρευσιν ἅπας τὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ διέπουν τὰς μαρτυρίας, καὶ ἰδίως τὰς «ἐξ ἀκοῆς», αἱ ὁποῖαι εἰς πολλὰς χώρας ἔχουν τελείως ἀπαλεισθῆ, κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἡ λεγομένη «hearsay evidence» δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει εἰς ποινικὰς ὑποθέσεις. Ὁ συγγραφεὺς ὑπομνησκει ὅτι ὁ δικαστὴς πρέπει νὰ κρίνῃ αὐστηρῶς ἐπιλογὴν τῶν μαρτυριῶν καὶ ἀναφέρει σχετικὰς γνώμας τοῦ διασήμεου πολιτικοῦ καὶ δικηγόρου Ραυμόνδου Πουανκαρέ, πρῶτον προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, καὶ ἄλλων. Ἡ ὅλη ἀγόρευσις διαπνέεται ἀπὸ βιβύ αἰσθημα ἀνθρωπισμοῦ καὶ παρέχει πολλὰς ἐλπίδας διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν μόνον ὅτι δικαστικοί, ὅπως ὁ συγγραφεὺς, δὲν ἀποτελοῦν τὴν ἐξαιρεσιν, ἀλλὰ τὸν κανόνα.

Μερικὰ μόνον στοιχειώδη λάθη ἐπροσέβη ἀποφουχθῶσι, τὰ ὅποια, χωρὶς ν' ἀλλάξουν τὴν οὐσίαν, δημιουργοῦν ἐν τούτοις κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὅπως εἰς τὴν σελ. 33, ὅπου ὁ ὁλλανδικὸς κώδιξ τῆς Ποινικῆς Δικονομίας μεταφράζεται κακῶς ἀπὸ τοῦ Neerlandais-Nederlands, Νεοῖδλανδικός, ποὺ δὲν σημαίνει τίποτε.

ΑΧ. ΑΙΜ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Εὐαγ. Π. Φωτιάδου: «Περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια» καὶ «Παῦλος Καρολίτης» (ἀνατυπώσεις ἐκ τῶν «Ἑλληνικῶν»).

Ἰωάννου Γεωργίου: «Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς — ἀτομικῆς, κοινωνικῆς, πολιτικῆς», Βιβλιοπωλεῖον Ζηκάκη. Δρ. 40.

Π. Γ. Φαρμακοπούλου: «Τυχολογία» (φιλοσοφικὴ μελέτη). Δρ. 50.

«Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», Τόμος Ἐκτος, 1931, τεύχος 6ον, Ἰούλιος.

«Ἐπιθετικὴ» Ἐκθεσις Θεσσαλονίκης — Νομὸς Λέσδου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Γόρω ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ «Προμηθέως Δεσμώτου» εἰς τὸ Στάδιον ἐγένετο εὐρυτάτη συζήτησις ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν εφημερίδων, ἡ ὁποία εἶπε ἡδὴ δὲν διεξήχθη εἰς τὸν ἐρημόζοντα τόπον, εἶτε διότι δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ προσωπικὰ ζητήματα, ἔμεινε χωρὶς ἀξιόλογον συμπέρασμα. Ἀρκετοί, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τῶν τὰς Δελφικὰς ἐορτὰς, ἐχαρκακτήρισαν ἐκ τῶν προτέρων τὴν παράστασιν τοῦ Σταδίου, τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὁποίας εἶχε ὁ σύλλογος «Ἀρχαῖον δράμα», καθαρὰν βεβήλωσιν καὶ ἐξήτησιν τὴν ματαιώσιν αὐτῆς. Ὁ κ. Π. Μοσχολίτης ἰδίως ἔκαμε ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «Ἐθνοῦς» ἐκατρατεῖαν ὀλοκλήρον. Ἐν τούτοις, μετὰ τὴν παράστασιν, ἡ προσπάθεια τοῦ «Ἀρχαίου δράματος» καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ κ. Αἰνίου Καρζῆ, εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλεται ἡ σκηνοθεσία τοῦ «Προμηθέως Δεσμώτου» συνεζητήθη σοβαρῶς, ἀπὸ μερικοῦς μάλιστα καὶ ἐπηγέθη. Οἱ περισσότεροι τοῦλάχιστον καὶ γνωστότεροι θεατρικοὶ κριτικοὶ ἐξήτασαν τὴν προσπάθειαν μὲ κάποιαν ἠρεμίαν καὶ, ἂν δὲν τὴν εὐρήκαν ἱκανοποιητικὴν ἀπὸ ἀπόψεως ἀποτελεσμάτων, δὲν τὴν κατεδικάσαν εἰς τὸ σύνολόν της.

— Ἐξ ἀφορμῆς, ἐπίσης, τῆς παραστάσεως αὐτῆς συνεζητήθη καὶ τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον δράμα, ἰδιαιτέρως δὲ ἐνδιαφέρον ἦτο τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» σχετικὸν ἀρθρον τῆς κ. Εὐδίας Σικελιανοῦ, μὲ τὸ ὅποιον ἐκτός τῶν ἄλλων γίνονται γνωστὰ καὶ μερικὰ πράγματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ κ. Φάχου εἰς τὰς Δελφικὰς ἐορτὰς.

— Εἰς τὰς συνεχιζομένας φιλολογικὰς συνεντεύξεις τοῦ «Ἐθνοῦς» ὠμίλησαν ἀκόμη καὶ οἱ κκ. Τ. Μωραϊτίνης, Ρ. Πῶπ καὶ Γρ. Ξερόπουλος. Ὁ κ. Πῶπ, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ συντάκτου τί ἰδέαν ἔχει περὶ τοῦ κ. Ξενοπούλου, ἀπήντησε μόνον ὅτι εἶναι ἀκαδημαϊκός. Ὁ συντάκτης, κατὰ τὴν συνέντευξίν του, ἀνεκρίνωσε τοῦτο εἰς τὸν κ. Ξερόπουλον, ὁ ὁποῖος ἀπεκρίθη. «— Περίεργο! καὶ ἐγὼ γιὰ τὸν κ. Πῶπ ἔχω τὴν ἰδέαν δι. . . δὲν εἶναι ἀκαδημαϊκός».

— Εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν» ἤρχισε δημοσιευόμενον τὸ νέον μυθιστόρημα τοῦ κ. Διον. Κόκκινου «Γιάννα». Ἄν κρινθῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ δημοσιευθέντα κεφάλαια, πρόκειται περὶ μυθιστορήματος ἀπὸ τῆς σαλλίνας τοῦ ὁποῦ περνᾷ ἡ μεταπολεμικὴ ἑλληνικὴ ζωὴ. Εἰς τὰ «Ἀθηναϊκὰ Νέα», ἐπίσης, πρωτότυπον μυθιστόρημα τοῦ κ. Σπ. Ποταμιάνου ὑπὸ τὸν τίτλον «Μπουκιά καὶ συχώριον».

— Ὁ κ. Ἀριστοῦ Καμπάνης, σχολιάζων εἰς τὴν «Ἐργασίαν» τὴν γνώμην τοῦ κυρίου Β. Π. Φωτιάδου περὶ τῆς ἐλληνομαθίας τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικόν «Ἑλληνικὰ», καταλήγει εἰς τὸ «προσωρινόν» συμπέρασμα δι. . . ὅτι Κυβερνήτης δὲν ἔγραψε ἑλληνικὰ παρὰ μόνον διὰ τὸν δὲν εἶχε κοντὰ του λόγιον δημοθνή νὰ τοῦ μεταφράσῃ δι. . . σχεδίαζε γαλλικὰ καὶ συμβουλεύει τὸν κ. Φωτιάδου, ὁ ὁποῖος ἔκαμε μίαν μεθοδικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ Καποδίστρια, νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τὴν σύνταξιν μιᾶς βιβλιογραφίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

— Ἡ ἔρευνα τοῦ συνεργάτου μας κ. Πέτρου Χάρη περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀπονομῆς τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν βραβείων τοῦ Κράτους, εὐθὺς ὡς ἐκυκλοφόρησε τὸ προηγούμενον τεύχος τῆς «Νέας

Ἔστια» ἐπροκάλεσε ζοιτρὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἔδωσε ἀφορμὴν εἰς συζητήσεις καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ καθημερινοῦ ἴτυπου. Ἰκτός τοῦ κ. Καμπάνη, ὁ ὁποῖος ἐπανέλαβε εἰς τὴν «Ἐργασίαν» ὅσα περίπου εἶπε καὶ εἰς τὴν ἔρευνά μας, ἔγραψεν ὁ κ. Σωτ. Σκίπης εἰς τὴν «Ἐστίαν» καὶ ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην τῆς ἰθροσεως ἐνὶς «μικροῦ ἑλληνικοῦ Νομπέλ» διὰ τὴν βράβευσιν τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας τῶν λογοτεχνῶν μας, καὶ ὁ κ. Μιχ. Ροδάς εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα», ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔδωσε μίαν περιλήψιν τῶν γνώμῶν ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος μας, κατέληξε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχει ἓνα μικρὸ ἀγκάθι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ «Ἐνισχύσεως τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» καὶ συνεφώνησε μὲ τὸν κ. Σκίπην ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰθροσιν τοῦ βραβείου διὰ τὸ σύνολον τῆς ἐργασίας τῶν παλαιῶν λογοτεχνῶν.

— Εἰς τὸν «Ἡμερησίον ἴτυπον» σειρά συνεντεύξεων τοῦ κ. Κ. Κωνσταντῆ μὲ τοὺς «λογίους τῆς τελευταίας δεκαετίας» διὰ τὰς τάσεις τῆς παγκοσμίου πνευματικῆς κινήσεως, τὴν «ἀπήχησιν αὐτῶν εἰς τὴν λογοτεχνίαν μας», τὰ «χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς φιλολογικῆς μας κινήσεως» κλπ. Ὁμίλησαν ἀρκετοὶ λογοτέχναι, ἐκ τῶν ὁποίων πολὺ ὀλίγοι ἀνήκουν εἰς τοὺς «λογίους τῆς τελευταίας δεκαετίας», καὶ εἶπαν ὅπωςδὴποτε ἐνδιαφέροντα πράγματα. Ἰδιαιτέρως ἀναφέρομεν τὰς γνώμας τῶν κκ. Τέλλου Ἀγρα, Κ. Βάρναλη καὶ Θρ. Καστανάκη, αἱ ὁποῖαι ἐπήγαξαν ἀπὸ πραγματικὴν στοχαστικότητα.

— Περὶ τοῦ «Διονυσοῦ Σαλωμοῦ» τοῦ κ. Φάνη Μιχαλοπούλου, πλὴν τῶν ἐπικρίσεων τοῦ κ. Ἀρ. Καμπάνη ποὺ ἐσχολιάσαμε εἰς προηγούμενον τεύχος μας, ἀνεγνώσαμεν ἐνθουσιώδεις καὶ διεξοδικὰς κρίσεις τοῦ «Ἀναγνώστου» εἰς τὴν «Βραδυνήν», τοῦ κ. Κοκκινάκη (Red) εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» κ. ἄ. Ἐπίσης, ἀπάντησιν τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Καθημερινῆς» εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν κκ. Καμπάνη καὶ Δημαρᾶ περὶ ἐλλείψεως συνθετικότητος ἀπὸ τὸν «Διονύσιον Σαλωμόν» κλπ.

— Ὁ κ. Σπ. Μελάς, γράφων εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» διὰ τὴν ἰθροσιν τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τὸν θεσμόν τῶν βοηθημάτων διὰ τοὺς διδασκάλους, μέτρα ὀφειλόμενα εἰς τὸν κ. Παπανδρέου, τονίζει ὀρθότατα δι. . . αὐτὰ εἶναι, κατὰ βάθος, μίαν πρωτότυπος καὶ ἀπρόοπτος ἐπαναστάσις ἐναντίον τοῦ συγγραφικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ, δι. . . δηλαδὴ ἀσφαλιζοῦν κατανάλωσιν χιλιάδων ἀντιτύπων καὶ δημιουργοῦν μίαν οἰκονομικὴν βεβαιότητα διὰ τὰ καλὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα. Καὶ ὀρθότερα, ἀκόμη, παρατηρεῖ δι. . . ἀπὸ δὴ καὶ πέρα ἢ ὑπόθεσις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων θὰ εἶναι στὰ χέρια τῶν συγγραφέων. Καὶ στοὺς ὄρους τοῦ — ἐννοεῖται, — καὶ ἡ εὐθὺνὴ δλόκληρη».

— Εἰς τὴν «Πρωτάν», ἐξ ἀφορμῆς τοῦ «Κῶστα Κρυστάλλη» τοῦ κ. Μιχ. Ροδά, κρίσεις τοῦ κ. Φώτου Πολίτη διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἰππερώτου ποιητοῦ. Ὁ κ. Πολίτης ἐξαιρεῖ τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον τοῦ Κρυστάλλη καὶ «τὴν λαχτάρια του, ποὺ εἶναι ἓνα στοιχεῖο προσωπικὸ στὴν ποίησίν του», ἀλλ' εὐρίσκει δι. . . τὸ ἔργο του εἶναι ἀπομίμησις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ δι. . . ἐάν ζοῦσε σὲ παλιότερα χρόνια, θάταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀγνωστους δημοτικούς ποιητὰς, ποὺ, σφιχτοδεμένοι στὴν παράδοση, δίνουν

τὴν πρώτη ἀβόρμητη μορφή στὸ λαϊκὸ τραγούδι, πρὶν τὸ πάρον ἀκόμη καὶ τὸ «ταιριάσουν τὰ κορίτσια».

— Εἰς τὸ «*Ἔθνος*» ἑώρα μετὰφρασίς τῆς «*Μελαγχολίας*» τοῦ Γ. Μουσε, ἐφειλομένη εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Θεόφιλον Βορέαν.

— Εἰς τὰς ἐπανεδουλείας μετὰ τριήμερον διακοπὴν «*Κυκλάδας*» εὐρισκομεν στίχους καὶ πεζὰ τῶν κ. κ. Τέλλου Ἄγρα, Ἀγγέλου Σημηριώτη, Γ. Περγαλιτῆ, τῶν ἑδῶν Κατίνης Μπαίλα, Ρίτας Μπούμη κ. ἄ.

— Ἀπὸ τὸν «*Κήρυκα*», ἡμερησίαν ἐφημερίδα τῆς Καβάλλας, σημειώνομεν ἰδιαίτερος τὰ ὠρατὰ ἄρθρα τοῦ Ἀριεὺ «*Συμφύγματα στὸν ἄνεμο*».

— Εἰς τὴν «*Ἑλληνικὴν Ἐπιθεώρησιν*» τῆς Ἐθνεολογίας Ζωγράφου (τεῦχος Σεπτεμβρίου): «Οἱ ποινεμένοι» μονόπρακτο τοῦ κ. Ν. Τουτουτζάκη, «Μιὰ γλυκεῖα βραδιά» διήγημα τοῦ κ. Β. Μεσολογγίτη, καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα.

— Εἰς τὴν «*Liberté*» τοῦ Κατρού, «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Καβάφη», μετὰ ποιήματα τοῦ «*Μονοτονία*», «*Γρῶες*», «*Ἰθάκη*», μεταφρασμένα γαλλικὰ ἀπὸ τὸν κ. Π. Πετρίδη.

— Εἰς τὴν «*Ἑβδομάδα*», «Ἠλένης Γαβριηλίδης» ἄρθρον τοῦ κ. Φ. Γιοφύλλη καὶ «Φιλολογικοὶ περίπατοι» τοῦ κ. Μπασιὰ μετὰ τὸν ποιητὴν Λάμπρον Παρφόραν. Συνοδεύεται ἀπὸ ποιήματ' ἀνέκδοτον «*Θλιμμένο βράδυ*».

— Εἰς τὰ «*Μουσικὰ Χρονικά*», «Ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ἕμνος», μελέτη τοῦ κ. Ψάχου, καὶ ἡ μουσικὴ τῶν χορικῶν τοῦ «*Προμηθεύς*», τὰ ὅποια ἐμελοποίησεν ὁ ἴδιος. Ἀναδημοσιεύεται καὶ ἄλλοι ἄρθροι δὲ «*Προμηθεύς*» κατὰ μετὰφρασιν τοῦ κ. Ι. Ν. Γρυπάρη.

— Εἰς τὴν «*Νέαν Ἀλήθειαν*» Θεσσαλονίκης, «Ὁ Γιωσέφ Ἐλιγιὰ κρινόμενος ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως» ὑπὸ Β. Λιθεριάδου.

— Εἰς τὸ «*Μπουκέτο*», «Ἀπὸ τῆ ζωῆ μου: Ὁ πρῶτος μου δάσκαλος» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου «Ἡ γυναίκα τοῦ ἀντρωμένου» Ζακωθινὸ διήγημα τοῦ ἴδιου.

— Ἐλάδαμεν «*Ναυτικὴν Ἑλλάδα*», «*Συζήτηση*», «*Μούσας*» καὶ «*Ρόδον*» (Ζακύνθου), «*Γυναίκα*», «*Σοσιαλιστικὴν Ζωὴν*», «*Νέους Ὀρλίζοντας*» (Πειραιῶς) «*Les Balcans*» (τεῦχος πολυσέλιδον διὰ τὸν ὅποιον συμπληροῦτε δ' ἄ' τόμος) «*Ἀλεξανδρινὴν Τέχνην*», «*Ἑλληνίδα*», «*Ὀικογένεια*», «*Θεατὴν*», «*Παναγιύπεια*» (Ἀλεξανδρείας) κτλ. Ω.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* Ἐντὸς τοῦ μηνός, ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν ἐπαναλαμβάνει τὰς ἐνσκευὰς τοῦ θέρους διακαπέλας ἐργασίας τῆς.

* Ἀπέθανεν ὁ μέγας Γερμανὸς φιλόλογος καὶ φιλέλληνας Βιλλαμμόβιτς—Μέλλεντορφ. Ἄρθρον περὶ αὐτοῦ θὰ δημοσιευθῆ εἰς τὸ ἐρχόμενον τεῦχος τῆς «*Νέας Ἑστίας*» ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Συκουτρῆ.

* Ἡ ἐν Χίφ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐνταφιασμοῦ τοῦ Ψυχάρη θὰ ἐκδώσῃ καὶ Ἀναμνηστικὸν Λεύκωμα μετὰ τὰς γνώμας Ἑλλήνων λογίων καὶ ξένων ἐλλήνιστῶν. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ὁ κ. Ν. Μελέκας, γραμ-

ματεὺς, ἐδῶ (Βαλαωρίτου 12), δεχόμενος τὰς συμβουλὰς εἰς τὸ ἀνωτέρω Λεύκωμα, ὁ κ. Γ. Θεοδοκῆς.

* Ἡ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων καταρτίζει εἰδικὴν βιβλιοθήκην, ἣ ὅποια θὰ περιλαμβάνῃ: θεατρικὰ βιβλία καὶ ἐντυπα πάσης ἐποχῆς, χειρόγραφα θεατρικῶν καὶ μουσικῶν ἔργων, εἰκόνας, μακέττας, φωτογραφίας, προσωπογραφίας, ἐπιστολάς καὶ πᾶν τὸ σχετικὸν μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ παγκοσμίου θεάτρου.

* Εἰς τὸ θέατρον Ὀλύμπια, ἐπ' ἐνκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἰομέτ πασᾶ, ἐδόθη παράστασις τοῦ μελοδράματος «Ὁθέλλος», εἰς τὴν ὅποια ἔλαβε μέρος καὶ ἡ ὀθωμανικὴ καλλιτέχνης Μπαντὰ Χανούμ.

* Κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τῆς δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ θεάτρου, ἐκ 51 ὑποψηφίων, ἐπέτυχον 12, ὅκτω ἄνδρες καὶ τέσσαρες γυναῖκες.

* Τὸ ἀγγελοφιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ Ψυχάρη εἰς τὴν Ἑθνεολογίαν ἐτελεσθη ἐπιτυχῶς, παρ' ὅλην τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἐπισήμων.

* Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκδότης κ. Α. Κασσιόνης ἀνεχώρησε διὰ νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Παρίσι. Ἐκεῖ θὰ ἐκδίδεται τοῦ λοιποῦ ἡ «Ἐρευνα». Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ περιοδικὸν αὐτό, ὁ κ. Κασσιόνης θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐκδίδῃ διάφορα ἑλληνικὰ βιβλία, προπάντων δὲ θὰ προσπαθῆσῃ νὰ διαδώσῃ, μεταφρασμένα γαλλιστί, τὰ καλῶτερα νεοελληνικὰ λογοτεχνήματα.

* Τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Γιωσέφ Ἐλιγιὰ ἡ οἰκογένειά του ἀνέθεσεν εἰς τὸν συμπατριώτην του ποιητὴν κ. Δημ. Ν. Γαλάνη. Θὰ ἐκδοθῶν ὑπὸ τοῦ ἐκδ. οἴκου Ἀρ. Ν. Μαυρίδου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1932. Ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Ἰωαννίνων προσφέρει τὴν ὕλικὴν ὑποστήριξιν.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

13 Ὀκτωβρίου

Ζητοῦμεν συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ἀγαγόντας μας διὰ τὴν ἀργοπορίαν τῶν δύο τελευταίων τευχῶν τῆς «*Νέας Ἑστίας*». Αὐτὸν τὸν καιρὸν, μετὰ τὴν βιαστικὴν διεκπεραίωσιν τῶν σχολικῶν βιβλίων, ἦσαν ἀνησυχούμενοι ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐργάται τοῦ Ἐκδοτικοῦ μας Οἴκου ἡμέραν καὶ νύκτα. Τὰ τεύχη τῆς «*Νέας Ἑστίας*» εἶχαν τυπωθῆ ἐγκαίρως, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ βιβλιοδετηθῶν καὶ νὰ διεκπεραιωθῶν. Ἰσως καὶ τὸ παρὸν τεῦχος, διὰ τὸν ἴδιον λόγον, νὰ ῥηθῆ μιαν-δύο ἡμέρας. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἡ τάξις ἐπανέρχεται ὀριστικῶς.

Τυπώνεται τὸ ἑκτακτὸν Χριστουγεννιάτικον Τεύχος. Ὑπὸ ἔποσιν ἕλης, εἰκονογραφῆσεως, ἐμφανίσεως, ὑφ' ὅλας δηλαδὴ τὰς ἐπόμεναις, τὸ ἐφετεινὸν θὰ ὑπερβῆ ὅλα τὰ προεκδοθέντα. Συνεργάζονται εἰς αὐτὸ οἱ διαπρεπέστεροι τῶν καλλιτεχνῶν μας, τῶν λογοτεχνῶν—ὅλοι οἱ Ἀκαδημαϊκοί—τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν λογίων. Θὰ περιέχῃ ἄρθρα, μελέτας, διηγήματα, ποιήματα τῶν κκ. Γεωργίου Ν. Χατζηδάκη, Κωστῆ Παλαμά, Α. Γρ. Καμπούρογλου, Α. Μαρμέλη, Μ. Ἀργυροπούλου, Μ. Τσιριμώκου, Α. Ζώη, Λάμπρου Ἀστέρη, Θρ. Καστανάκη, Γ. Σωτηρίου, Θ. Βορέα, Ἀρ. Προβελεγγίου, Γ.

Δροσίνη, Γ. Γρυπάρη, Α. Παρφόρα, Παύλου Νιρβάνου, Γρ. Ξενοπούλου καὶ ἄλλων, τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων συνεργατῶν, ἄνω τῶν 50. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτὰ θὰ εἶναι εἰκονογραφημένα. Θάφθονοῦν δὲ αἱ ἑλικτικαὶ καλλιτεχνικαὶ εἰκόνας καὶ αἱ ἐκτὸς κειμένου χρωματισταί.

Ἀπεφασίσαμεν νὰ κλείσωμεν τὸν παρόντα τόμον τῆς «*Νέας Ἑστίας*» μετὰ τὸ τεῦχος τῆς 1ης Δεκεμβρίου, τὸ ὅποιον θὰ ἔχῃ καὶ τὸν πλῆθος περιεχομένων. Τὸ Χριστουγεννιάτικον, μετὰ ἰδιαίτερον ἀγέθησιν καὶ ἰδιαίτερον πλῆθος, ὡς ἑκτακτὸν, θὰ ἐκδοθῆ περὶ τὴν 10ην Δεκεμβρίου, ὥστε νὰ προφθαίνη κανεὶς νὰ τὸ στείλῃ ὡς δῶρον καὶ εἰς τὰ πλέον μακρυνὰ μέρη. Διὰ τοὺς ἀγοραστὰς—οἱ συνδρομηταὶ θὰ τὸ λάβουν δωρεάν—θὰ τιμᾶται δρ. 15 ὡς 20, ἀναλόγως τῶν σελίδων ποὺ θὰ ἔχῃ (δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη ἀκριβῶς). Τὸ ἀφήσαμεν δὲ μόνον του, χωρὶς δηλ. νὰ ἐκδοθῆ καὶ ἄλλο τεῦχος τῆν 15 Δεκεμβρίου, διὰ νὰ μὴν ἐπιβαρυνθῶν πολὺ οἱ ἀγορασταὶ μας, οἱ ὅποιοι θὰ εἶχαν τότε νάγοράσουν δύο τεύχη σχεδὸν συγχρόνως. Ὡστε μετὰ τὸ Χριστουγεννιάτικον, θὰ ἐκδοθῆ τὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου.

κ. Θ. Ν. Πειραιῶ. Ἐὐχαριστῶς. Ἀπὸ τὰ τελευταία βιβλία, ὁ «*Κατήφορος*» εἶχε τὴν μεγαλύτεραν πώλησιν. Κατόπιν ἡ «*Κοινωνικὴ Ἴριλογία*» καὶ προπάντων τὸ «*Πλοῦσιοι καὶ Φτωχοί*». Ἀπ' αὐτὰ ἄλλα ἀντίτυπα μένουσιν ἀκόμη. — κ. Μ. Β. Σικάκης. Ἐλάδαμεν, εὐχαριστοῦμεν, θὰ δημοσιευθῆ στὸ Χριστουγεννιάτικον. — δ. Φ. Μ. Χαροκόπου. Ὅτε σὶ ἐρχόμενον, γιατί αὐτὴ τῆ στιγμῆ, ποὺ λάβαμε τὸ γράμμα σας, δὲν ἔχομε πρόχειρο τὸ χειρόγραφόν σας. — κ. Ἡρ. Μ. Ἐθεοσαν. Δημοσιεύομεν σήμερον ἕνα ποὺ μᾶς ἄρεσε πολὺ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἐπίσης ὠρατὰ, θὰ περιληφθῶν, ἐλπίζομε, στὸ Χριστουγεννιάτικον. — κ. Ε. Κ. Μ. Μυτιλήνη. Ὁς γράμμα γιὰ νὰ δημοσιευθῆ εἰς τὰ «*Γεγονότα καὶ Ζητήματα*», εἶναι πολὺ ἐκτενές· ὡς ἄρθρον πάλιν, γιὰ νὰ δημοσιευθῆ χωριστὰ, δὲν εἶναι εἰς τὸν τόνον οὔτε εἰς τὴν γλώσσαν τῆς «*Νέας Ἑστίας*». Ἄν θέλατε νὰ τὸ ξαναγράψετε πιὸ συμπεριληπτόν. — κ. Γ. Μ. Φλώρινα. Διεδιδάσκον τὸ γράμμα σας. Δυστυχῶς δὲν μποροῦσαμε ἀκόμη νὰ διαβάσωμε τὸ βιβλίον σας, γιὰ νὰ σὰς ποῦμε τὴ γνώμη μας γι' αὐτὰ ὅλα. — κ. Α. Φ. Ἐνταῦθα Ὁ κ. Ε. δὲν εἶναι δυστυχῶς σὲ θέση νὰ ανταποκριθῆ στὸ αἶτημά σας. Τὸ βιβλίον σας ὅμως θὰ κριθῆ ἀπὸ εἰδικὸν συνεργάτη. — κ. Ε. Τ. Φλώρινα. Τὸ σταλὲν εὐπρόσδεκτον, ὅπως πάντα. Γιὰ τὸ ἄλλο, πρὸς τὸ παρόν, ἀδύνατον. Ἄν θέλετε, γιὰ πολὺ ἀργότερα, μᾶς τὸ στέλνετε — δ. Γ. Γ. Κέρκυρα. Καὶ ὡς ἐπίκαιρον, καὶ ὡς αὐτὸ κηθευτὸ, ἡ «*Βηθλεὲμ*» σας μᾶς ἄρεσε πολὺ. Θὰ δημοσιευθῆ στὸ Χριστουγεννιάτικον. — κ. Α. Π. Παρὰ τὴν γνώμην τοῦ φίλου μας, δὲν τὰ ἐβρίσκον αὐτὰ τόσο μυστὰ καὶ ἄρτια, ὅσον τὰ ὠρατὰ προηγουμένα. Ἰθῆτε καὶ μόνος σας. Ἐπιτρέψατέ μας νὰ περιμελήσωμε ἀντάξια, τοὺλάχιστον! — δ. Ο. Α. Παργαλιάνους. Πόσο λυπάται ἡ «*Νέα Ἑστία*» ποὺ σὰς βλέπει νὰ ἐπιμένετε σ' αὐτὰ πάντοτε τὰ... ἀπόκρημνα θέματα, στὸ σρόβιλο τοῦ ἔθους, σὶς τόσο ρωμαντικῆς ψυχολογίας! Μὰ

βέβαια, αὐτὰ ὅλα, γιὰ νὰ μετουσιωθῶν σὲ πραγματικὴ τέχνη, θέλουσιν χρόνια, πείρα, σοφία... Διαφορετικὰ, παραμένουν ἡμιτελεῖ. — κ. Β. Α. Λαμία. Κάποια ἐμπνεση, μάλιστα. Ἄλλ' ὄχι ἀκόμη τέχνη. Ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ προσδίδει καὶ νεωρωτάτην ἀλλ'. . . ἀνυπόμονον ἡλικίαν. — κ. Τάσος Βιδόλι. Ἐπερβολικὰ ἐκτενὴς ἡ περιγραφή, ἂν καὶ καλογραμμὴν, σχετικῶς μετὰ τὸ θέμα. Καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ ἥρωος δὲν εἶναι ἀρκετὰ πειστικὴ. Ἀπογοήτευσί, προσποιητὴ χαρὰ, μάλιστα· ἀλλ' ἡ νέα ἀποδημία δὲν εἶναι δικαιολογημένη. Δὲν μοιάζει μετὰ τὸ ἀληθινὸν ποίημα. — κ. Διον. Β. Ἐνταῦθα. Οὔτε περισσότερο, οὔτε λιγώτερο ἀπὸ ὅσα ἔχουν πέρα πολὺ λεχθῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρωτοτυπία. — Πηνελόπη Αὔρας, Καλλιθεῶ. Ὅχι ἀκόμη. Προσέξατε στὴν ὁμοιομορφία τῆς γλώσσας («*λεία*», «*ἂν θέλετε*» κλπ.) καὶ εἰς τὴν φυσικότητα τῆς ὁμοιοκαταληξίας: καταστήσατέ τὴν ἀπολύτως κτήμα σας. — κ. Χρ. Χρ. Ἰωάννινα. Ἐξετιμήσαμεν ἕνα πλῆθος κριτικῶν προσόντων εἰς τὸ ἄρθρον σας· κρῖμα μόνον ποὺ τὸ προσορίζετε δι' ἕνα ποίημα νεαροῦ καὶ σχετικὰ πρωτοπείρου στιχοῦργου, διὰ τὸν ὅποιον οὔτε τόση τιμῆ, ἀλλ' οὔτε καὶ τόσος ἔλεγχος δὲν θὰ εἶχε θεῖν. Περιμενομεν λοιπὸν κάτι δι' ἄλλο ἔργο, ἢ σύνολον ἔργου, γνωστοτέρου ποιητοῦ. — κ. Χ. Γ. Γ. Ἄλλα. Ὁς ἡθογραφία δὲν εἶναι καθόλου ἀσχημο. Τοῦ λείπει ὅμως κάποια εἰς τὸ γράψιμο. Διαδίδετε, φαίνεται, πολλές ἐφημερίδας καὶ λίγα λογοτεχνικὰ βιβλία. Ἄλλ' ἡ λογοτεχνία ἔχει τὴν γλώσσαν τῆς καὶ ἡ δημοσιογραφία τὴν ἰδικὴν τῆς. Κρῖμα. Ἀπὸ σὰς ἐξαρτᾶται ἡ θεραπεία. — κ. Π. Γ. Π. Τρίπολι. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σὰς ἐκάμαμεν ἡμεῖς μιαν οὐστιασιν ἴσων ἀπλῶν κ' ἐπιπολαίων, τὴν ὅποιαν ἄλλως τε καὶ μόνοι μας ἠμποροῦσαμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν. Ὅπως ὅποτε, ἀπὸ τὸ ποίημά σας τὸ δ' καὶ τὸ ε' τετραστίχο μᾶς ἀρέσει. Ἄλλὰ τὸ σύνολον ὑστερεῖ ἀπὸ πολλὰς ἐπόμεναις. Ἐν πρώτοις, ἡ φράσις, χάριν τοῦ μέτρου βέβαια, εἶναι τόσον ἀκρωτηριασμένη εἰς τὰ πλέον ἐθαίθητα σημεῖα τῆς! — Α—λον, Καβάλλα. Θὰ γράψετε καλύτερα. Ἄλλὰ τὸ σημερινὸν δὲν εἶναι ἀκόμη κατὰλληλον γιὰ μᾶς. — κ. Γ. Μαλ. Δράμα. Ἐὐχαριστοῦμεν γιὰ τὰ καλὰ λόγια. Δὲν ἐννοοῦμεν ὅμως τὰ ἐρωτήματά σας, ἰδίως τὸ δεύτερον· διατυπώσατέ τα σαφέστερα, ἂν θέλετε. Ἀπὸ τὰ σημερινὰ, κρατοῦμεν τίς «*Σκιές*». — κ. Χ. Α. Λιτόχωρο. Πέφτετε σὲ μίμησιν γνωστοῦ προτύπου, ἐνῶ ἠμποροῦσατε ἀπ' ἄλλου καὶ οὐσιαστικώτερα νὰ εἰρετε σύνθετον μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῶν ἱερῶν γυναικῶν. Τί σὰς λέγει ἡ Ροῦθ ἔξωφρα; καὶ ὁ «*Ἐσπερινός*» ἢ οἱ «*Σταχολογήτρες*» τοῦ Μιλλέ; — κ. Σ. Γ. Ζακύνθου. Μόνον τὸ «*Ἡ ἀνθρώπινη χαρὰ μας*». Προσέχετε ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις, τὰς φανεράς τοὺλάχιστον. — δ. Μ. Φ. Ἐνταῦθα. Τὰ κρατοῦμε, καὶ θὰ διαλέξωμε ἐν καιρῷ. ἔχετε, ἀληθινὰ, κάτι τὸ πηγαῖον στὴν ποιητὴν σας. Εἶναι ἀναμφισβήτητο. — κ. Ν. Α. ἔχει ἀρκετὰ σκορπιστὰ στοιχεῖα δὲ «*Ψάρος*», καὶ νόστιμα κ' ἐνδιαφέροντα. Ἄλλ' εἶναι γραμμένος μετὰ πολλὴν προχειρότητα κ' ἐπιτηθευμένην ἀκαλαισθησίαν ἀνεπιτυχῆ. Ἰσως θὰ κρεπετε νὰ ξαναγραφῆ. — κ. Γ. Α. Τήνον. Κατὰ κανόνα, ναί. Ὅπως ὅποτε, εἰδικῶς θὰ σὰς ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ προσεχές, ἰσως καὶ ἐμπράκτως. κ. Ν. Π. Σ.

Οἴτην Ὑπερθεὶ κάπως ἀπὸ τὸ προηγουμένον. Ἡ γνώμη μας εἶναι νὰ μὴ ἐκτείνεσθε εἰς ψυχολογικὰς ἀναλύσεις. Διαισθάνεται ἡ γλωσσικὴ ἐνότης τῆς ἠθογραφίας καὶ ἐπίσης τὸ κενεὸν τῆς συνθέσεώς της, ἐπλήρης καὶ ταπεινῆς. Ὅπως δὴ ποτε θὰ δημοσιευθῇ. Εἶναι πάντα ὄρατο κομμάτι. — κ. Γ. Β. Ακέρειον. Ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ διηγήματος, εἶναι μὲν ποιητικὴ διάθεσις θερινῆς ἀγροτικῆς βλαβροῦ. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως εὐρισκομεν ἀτελείας: ἀκυρολεξίαι ἐν πρώτοις («μισαίμας» ἀντὶ μῦθος, «κοντινός», ἀντὶ ἔκοιμος; ὑπερμάλυψις, ἠθικίσιος) καὶ ἐπιτα μίαν ἀκαμψίαν εἰς τὸ ἦθος, ἕνα διαρκές σκόνταμμα ἐπάνω εἰς ἐμπόδα φραστικά. Πρέπει νὰ τὸ διορθώσῃτε, πολὺ... Ἡ διευθύνσις τοῦ κ. Π. Τατοῦ, Λίνκερφορντ, Ἐνγλιαντ.

Φίλοι τῆς «Νέας Ἑστίας», ἐπιθυμοῦντες νὰ μείνον ἄγνωστοι ἀπὸ τὸ ἀνεγνωστικόν τῆς κοινότητος, ἐστειλάν ἔργα των ἀνά κτίσιν, γραμματικὰ διὰ τὴν ἐπιστολήν, ἀλλ' ὄχι καὶ διευθύνσιν! Σεβόμενοι τὴν ἐπιθυμίαν των, περιορίζομεθα νὰ γνωστοποιήσωμεν, διὰ τὰ περαιτέρω, τοὺς τίτλους τῶν ἔργων: «Ἡ Θυσία». — «Χωρὶς ἀγάπην». — «Τὸ ὄνειρον τοῦ Σταμάτη». Περιμένομεν, διὰ νὰ συμμορφωθῶμεν.

Παροράματα. Εἰς τὸ τεύχ. 114, σ. 971, στ. 37, ἀντὶ: «ὁ κάλλιστος τρόπος», νὰ γραφῇ «εἶναι δὲ ὁ κάλλιστος τρόπος», σ. 997 (γράμμα τοῦ Παλαμά), στ. α', στ. 8, ἀντὶ «ὁ δλοχρονισμὸς» νὰ γραφῇ «ὁ συγχρονισμὸς». — Εἰς τὸ τεύχ. 115, σ. 1038 («Ἐγκαρτέρηση»), στ. 24: ἀντὶ: «πῶς κινήσαμε», νὰ γραφῇ: «πῶς δὲν κινήσαμε» καὶ στ. 30 νὰ γραφῇ: «ἤρθεν ἡ πόρα ξαφνικά».

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Εἰς τὸ **ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ** τῆς «**Ν. ΕΣΤΙΑΣ**» θὰ δημοσιευθῇ καὶ σπουδαιοτάτη ἄγνωστος ἱστορικὴ εἰκὼν, παριστάουσα τὸν ἀπόπλου τοῦ βενετικοῦ στόλου ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου διὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, καθὼς καὶ ἡ «ἀποθέωσις» τῆς ἰδίας ναυμαχίας κατὰ τὸν πύρινον τοῦ Βερονέζε, μὲ ἄρθρον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικὰ καὶ Ἀποθεματικὰ Δρχ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1930 » 7.150.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 51 MAIDEN LANE
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ, 33 S. CLARK STREET
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὄρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW - YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια δλοσχερῶς καταβεβλημένα . . . \$ 1.500.000.—